

MINISTERSTWO DS. UCHODźCÓW,
IMIGRACJI I INTEGRACJI

MINISTERIET FOR FLYGTNINGE
INDVANDRERE OG INTEGRATION

Obywatel Danii

Informator dla nowych obywateli

“Obywatel Danii” dostępny jest w 18 językach:

Duńskim
Angielskim
Polskim
Rosyjskim
Chińskim
Francuskim
Arabskim
Hiszpańskim
Tajskim
Tureckim
Farsi
Serbsko-chorwackim
Urdu
Litewskim
Birmańskim
Somalijskim
Niemieckim
Filipińskim

Sprzedaż informatora prowadzi:

Schultz Distribution

Herstedvang 4

2620 Albertslund

Telefon: 43 22 73 00

Telefax: 43 63 19 00

E-mail: schultz@schultz.dk

Strona internetowa: www.schultzboghandel.dk

Informator jest również dostępny w księgarniach.

Cena: DKK 40 (z VAT).

Cena nie obejmuje kosztów wysyłki.

Elektroniczna i dźwiękowa wersja informatora
w wybranych językach dostępna jest na stronie
internetowej Ministerstwa ds. Integracji:
www.nyidanmark.dk

Jak korzystać z informatora

Niniejszy informator zawiera informacje na temat społeczeństwa duńskiego a także szereg praktycznych informacji przydatnych nowym obywatelom Danii. Publikacja wydana została w wielu językach, tak aby mogło z niej korzystać jak najwięcej osób.

Informator może służyć jako podręczne źródło informacji na dany temat, ale można go również przeczytać od początku do końca.

W celu umożliwienia szybkiego znalezienia tematów na początku informatora zamieszczono spis treści, a na końcu indeks haseł.

Wiele słów oznaczonych jest gwiazdką (*), oznacza to, że dany wyraz lub termin został wyjaśniony bardziej szczegółowo na końcu książki.

Informator nie daje odpowiedzi na wszystkie pytania. Zawiera jednak adresy stron internetowych instytucji publicznych mogących udzielić Państwu więcej informacji i pomocy. Na końcu książki umieszczono szereg praktycznych informacji, przydatnych w codziennym życiu. Informator zawiera również wykaz instytucji i organizacji, które zajmują się integracją nowych obywateli.

Ustawy i przepisy ulegają ciągłym zmianom. Z tego względu informator nie zawiera pełnych tekstów aktów i przepisów prawnych, a tylko ich ogólny opis lub odniesienie do obowiązujących rozporządzeń. Oznacza to, że informator nie zawsze jest w stanie dostarczyć pełnych informacji o prawach i obowiązkach nowych obywateli. W zależności od istoty zagadnienia, konieczne może okazać się zasięgnięcie dalszych informacji.

Na stronie www.nyidanmark.dk dostępna jest elektroniczna wersja informatora, w wielu językach

Ewentualne uwagi i propozycje odnośnie niniejszej publikacji prosimy kierować drogą elektroniczną na adres medborgeridanmark@inm.dk. Zostaną one uwzględnione podczas aktualizacji informatora za kilka lat.

Spis treści

Jak korzystać z informatora	3	Mieszkanie udziałowe	46
Witamy w Danii	6	Podnajem i zamiana	47
1 Geografia i ludność	8	Mieszkanie własnościowe	47
Większość ludzi mieszka w miastach	9	Energia elektryczna, woda i ogrzewanie	48
2 System rządów	12	Wspólne wydatki	49
Demokracja reprezentatywna	13	Demokracja mieszkańców	49
Spółceństwo oparte na praworządności	18	Domy mieszkańców i pomieszczenia wspólne	50
Rola Danii w świecie	21	Przepisy dla mieszkań i osiedli	50
3 Wjazd i pobyt	24	Ubezpieczenia	53
Pobyt w związku z pracą	26	Zmiana adresu	53
Pobyt w związku z nauką	27	6 Rodzina	54
Azyl	28	Rodzina i społeczeństwo	55
Łączenie rodzin	29	Życie rodzinne i związki	55
Okres ważności pozwolenia na pobyt	30	Macierzyństwo	58
4 Nowy obywatel Danii	32	Dzieci i młodzież	64
Nowe życie	33	Niepełnosprawne dzieci i dorośli	68
Pomoc językowa	33	Osoby starsze	69
Kursy języka duńskiego i wiedzy o społeczeństwie dla doro- słych	34	Ostatni etap życia	71
Program introdukcyjny i kontrakt indywidualny	37	7 Szkoła i wykształcenie	72
Obywatelstwo duńskie	39	Nauka przez całe życie	73
5 Poszukiwanie mieszkania	42	Duński system edukacyjny	74
Wynajem czy kupno	43	Szkoła podstawowa	75
Mieszkania do wynajęcia	43	Zajęcia pozalekcyjne	83
		Szkoły średnie	84
		Szkoły wyższe	91
		Kształcenie dorosłych	93
		Uznawanie kwalifikacji uzyskanych w innych krajach	96

8	Zatrudnienie	98	Badania kontrolne dzieci i młodzieży oraz szczepienia....	135
	Większość osób dorosłych ma pracę.....	99	W szpitalu	137
	Poszukiwanie pracy	99	Opieka stomatologiczna	139
	Utrata pracy.....	102	Leki	140
	Duński rynek pracy.....	103	Zdrowe odżywianie i aktywny tryb życia.....	141
	Miejsca pracy	105	Dobre rady na temat zdrowego trybu życia	142
	Założenie własnej firmy	107		
9	Gospodarka i konsumpcja	110	12 Święta państwowe i religijne	144
	Zarządzanie własnymi środkami finansowymi	111	Zwyczaje i święta.....	145
	Wynajem i zakupy na kredyt.....	113		
	Ubezpieczenia.....	114	13 Powrót do kraju	148
	Prawa konsumenta.....	115	Doradztwo i pomoc finansowa.....	149
	Duński system podatkowy.....	117		
10	Kultura i czas wolny	120	Praktyczne informacje	150
	Bogate życie kulturalne	121	Użyteczne informacje i adresy.....	153
	Media i debata publiczna.....	122	Organizacje i instytucje ważne dla nowych obywateli	155
	Aktywny wypoczynek	123	Partie polityczne	157
	Stowarzyszenia.....	125	Słownik.....	158
	Religia.....	127	Kolofon.....	170
	Przyjęcia i spotkania towarzyskie.....	129		
11	Zdrowie i choroba	130		
	Duńska służba zdrowia	131		
	W gabinecie lekarskim	132		
	Problemy psychiczne	133		
	Pogotowie lekarskie.....	134		
	Numer alarmowy 112.....	134		

Witamy w Danii

Droży Państwo,

Rozpoczęcie nowego życia w innym kraju zwykle wiąże się z dużymi zmianami. Poznajemy nowych ludzi i nowe zwyczaje. Szczególnie na samym początku pojawiają się sytuacje, które dla niejednego mogą stanowić prawdziwe wyzwanie, wydawać się przytłaczające bądź dezorientujące.

Niniejszy informator ma na celu ułatwienie Państwu rozpoczęcia nowego życia w Danii. Zawiera on informacje o społeczeństwie duńskim a także szereg praktycznych informacji przydatnych dla nowego obywatela.

Oczywiście nie jest możliwe przedstawienie wyłącznie jednego, jednoznacznego obrazu społeczeństwa duńskiego. Podobnie jak w wielu innych krajach, społeczeństwo Danii stanowi zróżnicowaną grupę obywateli wywodzących się z różnorodnych środowisk kulturalnych i prezentujących różne postawy społeczne.

W celu zagwarantowania indywidualnych praw obywatela niezmiernie ważną jest zgodność społeczeństwa co do podstawowych wartości i praw.

Dania jest państwem demokratycznym, które zapewnia, wolność i odpowiedzialność za losy jednostki oraz daje jednakowe szanse dla wszystkich bez względu na płeć, kolor skóry, pochodzenie i przekonania. Wszyscy obywatele Danii posiadają wolność myśli, słowa i pisma, mogą zrzekać się, wyznawać dowolną religię lub żyć na swój własny sposób. Równość i wolność jednostki stanowią podstawowe wartości społeczeństwa duńskiego - które ogranicza jedynie konieczność poszanowania prawa wolności i równości innych obywateli.

Dialog i współdecydowanie ważne są na każdym szczeblu społecznym. W wielu dziedzinach życia obywatele Danii zachęceni są do uczestniczenia w demokratycznym procesie - na przykład w ramach: samorządu lokalnego, partii politycznej, wspólnoty mieszkaniowej lub zarządu szkoły i przedszkola.

Każdy obywatel Danii w zależności od swoich możliwości zobowiązany jest do wnoszenia wkładu we wzrost dobrobytu – zdobywając wykształcenie, pracując, płacąc podatki oraz utrzymując siebie i swoją rodzinę. System podatkowy umożliwia rozwiązywanie wielu problemów społecznych a także daje obywatelom wiele możliwości i korzyści. Wszyscy obywatele mają dostęp do bezpłatnego kształcenia i w większości przypadków podczas nauki otrzymują pomoc finansową państwa. Wszyscy mają też prawo do bezpłatnej opieki medycznej i szpitalnej a osoby starsze i niepełnosprawne mogą liczyć na specjalną pomoc w rozwiązywaniu codziennych problemów. Obywatele zdolni do pracy, którzy nie mogą znaleźć zatrudnienia otrzymują pomoc finansową w ramach specjalnego systemu, który umożliwia im szybki powrót do aktywności zawodowej.

Dania posiada nowoczesną, dobrze rozwiniętą gospodarkę, jest państwem wiodącym w dziedzinie ochrony środowiska, biotechnologii i projektowania oraz innych dziedzin w których dużą rolę odgrywa wiedza i umiejętności. Dania oferuje wiele możliwości dla każdego kto pragnie odegrać swoją rolę w społeczeństwie.

Zachowanie i rozwój społeczeństwa oferującego obywatelom wolność, postęp i możliwości jest wyzwaniem dla nas wszystkich – zarówno nowych obywateli Danii, jak i obywateli „z dziada pradziada”. Wierzymy, że różnorodność, którą przynosicie nam Państwo spoza granic Danii, wzbogaci nasze społeczeństwo o element nowości i dynamiki.

Dlatego wyrażamy nadzieję, że zechcą Państwo odegrać aktywną rolę w społeczeństwie, którego właśnie zostaliście członkami. Tymi słowami chcielibyśmy powitać Państwa w Danii oraz życzyć powodzenia i szczęścia w nowym życiu w Danii.

1 GEOGRAFIA I LUDNOŚĆ

Większość ludzi mieszka w miastach

Pięć milionów ludzi

W Danii mieszka nieco ponad 5,4 miliona ludzi, z czego 85% mieszka w miastach. Prawie 1,6 miliona ludzi mieszka w stolicy Danii, Kopenhadze i jej obszarze stołecznym. Drugim co do wielkości miastem Danii jest Aarhus, które liczy ok. 300 tys. mieszkańców. W całym kraju obowiązuje język duński. Około 270 tys. osób – czyli 5% ludności – stanowią obcokrajowcy pochodzący z krajów nordyckich, państw Europy Centralnej, Ameryki Północnej, Bliskiego Wschodu, Azji Południowej i Afryki.

Wiele wysp

Terytorium Danii obejmuje Półwysep Jutlandzki oraz archipelag liczący 406 wysp. Największe wyspy to Zelandia i Fionia. Większość duńskich wysp to małe wysepki o niskim zaludnieniu.

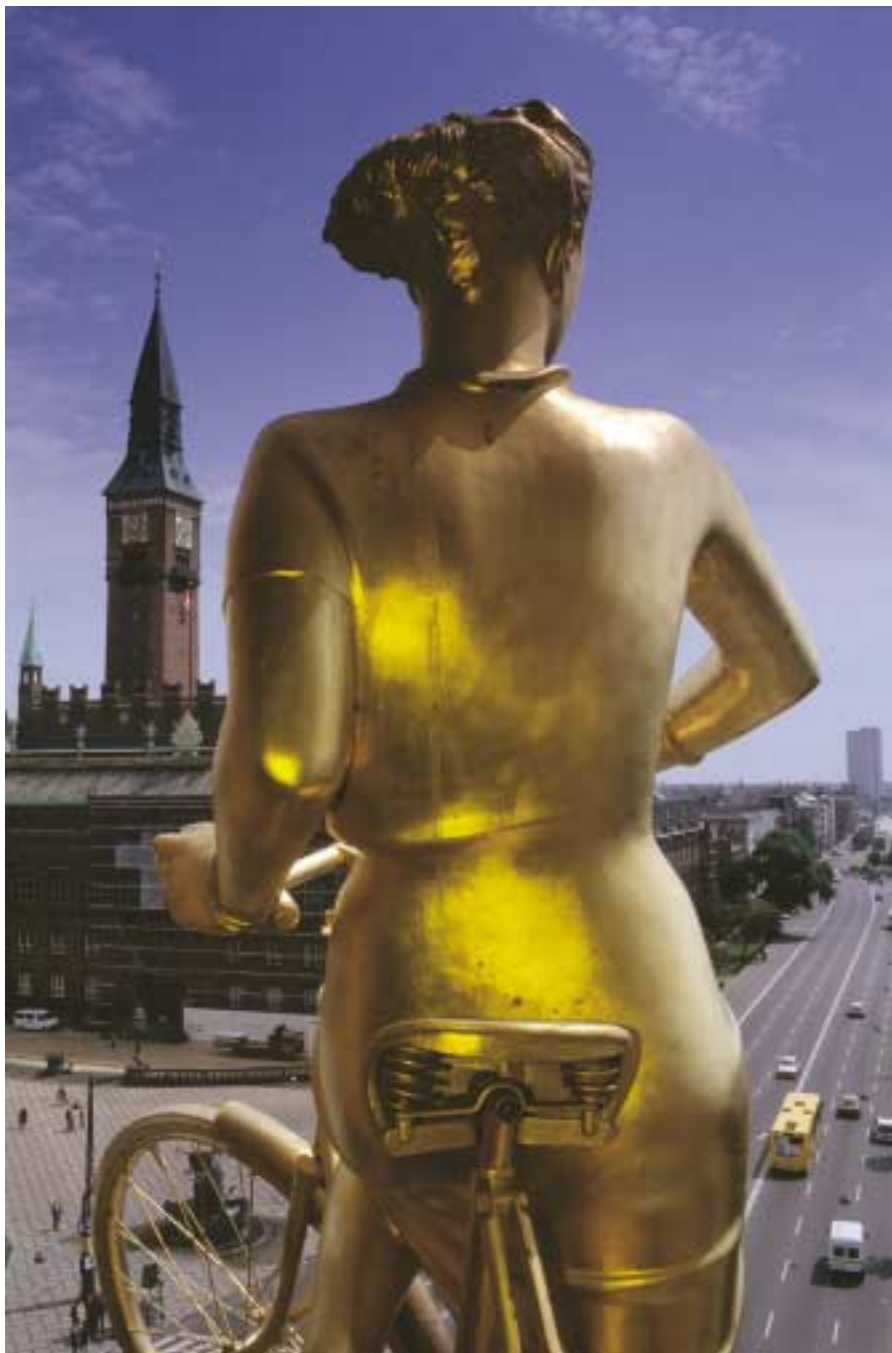
Stolicą, a także największym miastem kraju jest Kopenhaga położona na wyspie Zelandii. Do największych miast Jutlandii należą: Aarhus, Aalborg oraz Esbjerg. Odense jest głównym miastem Fionii. Większości miejsc Danii leży w bliskiej odległości od morza. Linia brzegowa ma długość około 7,3 tys. km. Dania ma płaskie ukształtowanie terenu, nie posiada gór, najwyższe wzniesienie 173 m n.p.m. Przeważającą część kraju zajmują ziemie pod uprawę rolną.

W Danii jest wiele dróg i linii kolejowych. Niemal o każdej porze dnia w obrębie całego kraju można w Danii podróżować autobusem lub pociągiem. Promy zapewniają połączenie z wyspami. System mostów łączy Jutlandię, Fionię i Zelandię. Najnowszy most łączy Kopenhagę z miastem Malmö w Szwecji.

Część regionu nordyckiego

Grenlandia i Wyspy Owcze wchodzi w skład Królestwa Danii*, lecz posiadają szeroką autonomię. Oznacza to, że ich mieszkańcy są obywatelami Danii i wybierają przedstawicieli do duńskiego parlamentu*, przy czym każdy z tych dwóch obszarów posiada własny demokratyczny parlament.

Dania jest jednym z pięciu krajów nordyckich pozostałe to Szwecja, Norwegia, Finlandia i Islandia, oraz trzy terytoria autonomiczne: Grenlandia, Wyspy Owcze i Wyspy Alandzkie. Dania jest członkiem Unii Europejskiej (UE*).

Kraj rowerzystów

Dania jest jednym z państw na świecie, gdzie jest najwięcej rowerzystów. W godzinach szczytu w miastach można obserwować tłumy ludzi na rowerach – często z dzieckiem na siedzonku bagażnika – w drodze do lub z pracy lub transportujących pociechy z dziennych instytucji.

2 SYSTEM RZĄDÓW

Demokracja reprezentatywna

Formą rządów w Danii jest demokracja reprezentatywna*. Najważniejsze decyzje podejmowane są w duńskim Parlamencie*, w radach powiatowych* oraz w radach gminnych* – przez polityków wybranych przez duńskich obywateli.

Władza ustawodawcza, wykonawcza i sędziowska

Władze Danii: ustawodawcza, wykonawcza i sędziowska są od siebie niezależne. Duński Parlament Folketinget ustanawia prawo. Wprowadzaniem prawa w życie zajmuje się rząd i administracja państwowa. Sądy – rejonowe, okręgowe oraz Sąd Najwyższy – wydają decyzje i wyroki.

Rządy demokratyczne wprowadzone zostały w 1849 roku.

Podstawę duńskich rządów demokratycznych stanowi Konstytucja z 1849 roku. Na mocy poprawki do konstytucji w roku 1915 kobiety uzyskały prawo głosowania. Obecnie obowiązuje konstytucja z 1953 roku, która zawiera wiele podstawowych zasad pierwszej konstytucji w stanie niezmiennym.

Prawa konstytucyjne

Konstytucja zawiera podstawowe zasady sprawowania rządów, a także gwarantuje wiele fundamentalnych praw i swobód obywatelskich, w tym wolność do własności prywatnej, wolność wyznania, zgromadzeń i wypowiedzi w każdej formie.

Wolność wypowiedzi oznacza, że każdy obywatel Danii może swobodnie wyrażać to co czuje i myśli, jakkolwiek zawsze w ramach obowiązującego prawa. Uchybianie godności osobistej, poniżanie i ośmieszanie na tle np. religijnym lub etnicznym jest karalne.

Królowa Małgorzata II

Królowa Małgorzata II jest monarchinią Danii od 1972 roku. Duńska rodzina królewska cieszy się wielką popularnością społeczeństwa. Wielu obywateli Danii co roku słucha noworocznego przemówienia Królowej, nadawanego w radiu i telewizji 31 grudnia o godz. 18.

Rodzina królewska

Najstarsza monarchia świata

Duńska monarchia należy do najstarszych monarchii na świecie. Przez ponad tysiąc lat Danią rządili królowie, królowe, księżęta oraz księżne. Rodzina królewska nie ma władzy politycznej, natomiast aktywnie uczestniczy w życiu publicznym oraz reprezentuje Danię poza granicami kraju.

Władza ustawodawcza

Parlament duński, Folketinget, ustanawia prawo, które obowiązuje w Danii. Parlament liczy 179 członków wybranych spośród wielu różnych partii politycznych. Duńscy parlamentarzyści wybierani są na okres czteroletniej kadencji. Premier Danii ma jednak prawo do rozwiązania parlamentu i rozpisania wyborów przed upływem okresu kadencji.

Dwóch członków duńskiego parlamentu wybieranych jest na Grenlandii, dwóch na Wyspach Owczych.

Otwartość i przejrzystość

Wszystkie debaty parlamentarne dostępne są dla ogółu społeczeństwa, a każdy obywatel ma prawo zadawać politykom pytania. Decyzje polityczne są pilnie śledzone i omawiane w mediach.

Władza wykonawcza

Administracja państwowa

W skład rządu wchodzi ministrowie należący do jednej lub kilku partii politycznych. Na czele rządu stoi premier. Każdy minister ma swój własny obszar odpowiedzialności. Władzę wykonawczą sprawują ministerstwa, władze gminne i okręgowe – łącznie zwane administracją państwową.

Najważniejszym zadaniem rządu i administracji państwowej jest przygotowywanie i administracja ustaw prawnych.

Władza sądownicza

Niezawisłe sądy

Duńskie sądy są niezawisłe. Oznacza to, że ani rząd, ani parlament nie mogą wpływać na ich decyzje.

Dania posiada Sąd Najwyższy, dwa sądy okręgowe drugiej instancji oraz 24 sądy rejonowe. Ponadto istnieją także sądy specjalne które zajmują się sprawami dotyczącymi określonych dziedzin, np. Naczelny Sąd Pracy* oraz Duński Sąd Morski i Handlowy*.

Sądy rejonowe* i sądy okręgowe

Zazwyczaj większość spraw rozpatrywana jest przez sądy rejonowe. Odwołanie od decyzji sądu rejonowego można złożyć do sądu okręgowego.

Sąd Najwyższy

Duński Sąd Najwyższy jest najwyższą instancją krajową. Jest to ostateczny sąd apelacyjny. Oznacza to, że Sąd Najwyższy rozpatruje przede wszystkim sprawy apelacyjne związane z orzeczeniami sądów okręgowych. Orzeczenia wydane przez duński Sąd Najwyższy są ostateczne i rozstrzygające.

Specjalny Sąd Odwoławczy

Każdy obywatel może wnieść pozew do Specjalnego Sądu Odwoławczego (Den Særlige Klageret) celem ponownego wszczęcia postępowania w sprawie karnej, np. jeśli pojawiły się nowe dowody w sprawie, w której wcześniej sąd wydał orzeczenie.

Rady do spraw integracji

Gminy mogą powołać radę do spraw integracji. Jej zadaniem jest udzielanie radzie gminnej wskazówek w zagadnieniach dotyczących mniejszości etnicznych i integracji nowych obywateli. Informacje na temat czy w danej gminie funkcjonuje rada ds. integracji można uzyskać w urzędzie gminy. Każdy obywatel ma prawo zwrócić się do władz gminy z życzeniem powołania rady ds. imigracji.

Lokalne rady ds. integracji wybierają swoich przedstawicieli do ogólnokrajowej Rady ds. Mniejszości Narodowych (Rådet for Etniske Minoriteter), która spełnia doradczą rolę dla rządu. Więcej informacji na ten temat można znaleźć na stronie internetowej www.rem.dk

„Uważam, że każdy imigrant w miarę swoich możliwości ma obowiązek aktywnego uczestnictwa w życiu społeczeństwa oraz do wnoszenia własnych doświadczeń. W Danii jest wiele możliwości osiągnięcia wpływu na lokalną rzeczywistość, należy je tylko dostrzec i wykorzystać. Zaangażowałem się w działalność w latach 80-tych, ponieważ chciałem wyrazić własne zdanie na temat sposobu przedstawiania imigrantów w mediach. Dużo mnie to nauczyło; poznałem bardzo wielu różnych ludzi, dzisiaj mam wielu duńskich przyjaciół. Uczestnicząc aktywnie w dyskusjach pomagam rodzimym obywatelom Danii w zmianie sposobu widzenia imigrantów, mam także wpływ na integracyjne inicjatywy w gminie Albertslund.”

Perwez Iqbal przyjechał do Danii z Pakistanu w 1970 roku. Jest współzałożycielem wielu związków działających na rzecz uchodźców a także członkiem rady ds. integracji i zarządu gminy Albertslund.

Uważam, że mamy obowiązek uczestniczenia

Władze gminne i okręgowe

Blisko obywateli

Dania podzielona jest na 98 gmin, z których każda posiada demokratycznie wybraną radę gminy i burmistrza. Wybory do rad gminnych odbywają się co cztery lata. Gminy zajmują się głównie sprawami lokalnymi, w ramach określonych przez parlament.

Do obowiązków gmin należy m.in. prowadzenie instytucji dziennych, szkół, domów opieki dla ludzi starszych, infrastruktura dróg oraz lokalne życie kulturalne. Gminy udzielają również pomocy osiedlającym się w Danii obcokrajowcom w rozpoczęciu nowego życia - m.in. poprzez oferowanie kursów języka duńskiego i kursów wiedzy o społeczeństwie duńskim. Więcej informacji na temat nauki języka duńskiego dla obcokrajowców można znaleźć w rozdziale 4, Nowy obywatel Danii.

Okręgi

Dania podzielona jest na pięć okręgów*, którymi zarządzają niezależnie wybrane rady okręgów*. Wybory do rad okręgów odbywają się co 4 lata. Władze okręgów zajmują się między innymi prowadzeniem szpitali, transportem publicznym i planowaniem rozwoju regionu.

Głosowanie i wybory

Prawo do głosowania

Osoby, które ukończyły 18 lat, mają prawo udziału w wyborach do rad gminnych. W przypadku osób z krajów spoza obszaru Wspólnoty Europejskiej lub regionu nordyckiego wymagany jest stały pobyt w Danii przez co najmniej trzy lata przed wyborami.

Aby móc uczestniczyć w wyborach i referendach krajowych*, niezbędne jest posiadanie obywatelstwa duńskiego.

Obywatele państw członkowskich UE uprawnieni są do głosowania w wyborach do Parlamentu Europejskiego* - w Danii lub w kraju pochodzenia.

Karta wyborcza

Przed wyborami lub referendum uprawnieni do głosowania obywatele otrzymują kartę wyborczą, na której podane jest miejsce i termin głosowania. Głosowanie jest formą wpływu jednostki na proces kształtowania codziennego życia i społeczeństwa. Tradycyjnie duży procent ludności Danii uczestniczy w wyborach.

Partie polityczne

W Danii działa wiele partii politycznych, które wysuwają swoich kandydatów do wyborów. Aby mieć wpływ na nominację kandydatów w wyborach, należy być członkiem partii politycznej. W wyborach regionalnych i gminnych kandydują także kandydaci z list osób o mieszanej orientacji politycznej i list bezpartyjnych* i

Społeczeństwo oparte na praworządności

Dania jest społeczeństwem demokratycznym, opartym na regułach prawa. Oznacza to, że rząd oraz administracja państwowa, w tym policja, podlegają demokratycznej kontroli społecznej, a sądy funkcjonują niezależnie od rządu. Wszyscy obywatele posiadają ustalone prawa i swobody obywatelskie a także zobowiązani są do przestrzegania przepisów prawa. Wszyscy obywatele mają prawo do sprawiedliwego i zgodnego z prawem traktowania zarówno przez władze administracyjne, jak i przez sądy.

Zachowanie tajemnicy zawodowej

Pracownicy organów państwowych zobowiązani są do zachowania tajemnicy zawodowej. Oznacza to, że przekazanie osobie trzeciej, np. pracodawcy lub lekarzowi, jakichkolwiek informacji osobistych wymaga Państwa zgody.

Dostęp do dokumentów*

Obywatele Danii posiadają prawo dostępu do swoich akt. Jeśli złożą Państwo wniosek o uzyskanie dostępu do żądanych dokumentów, zwykle zostaną Państwo poinformowani o ich zawartości.

Rzecznik Praw Obywatelskich Parlamentu

Rzecznik Praw Obywatelskich mianowany jest przez parlament duński i zajmuje się sprawami dotyczącymi błędów lub zaniedbań administracji państwowej. Rzecznik praw obywatelskich działa niezależnie od rządu i ma prawo do interwencji z własnego urzędu.

Każdy obywatel, który podejrzewa naruszenie przepisów prawa lub popełnienie błędów proceduralnych przez organ władzy, może zwrócić się o pomoc do Rzecznika Praw Obywatelskich. Najpierw jednak powinny zostać wykorzystane wszystkie pozostałe możliwości składania skarg. Usługi rzecznika praw obywatelskich są nieodpłatne.

Prawo i możliwości składania skarg

Duńska ustawa o administracji państwowej zawiera przepisy dotyczące zasad traktowania obywateli przez instytucje administracji państwowej.

Ustawa nakłada m.in. wymóg uzasadnienia odmowy rozpatrzenia wniosku i informacji obywatela o możliwości skierowania skargi do innego organu władzy państwowej.

Przestępstwa i kary

Jeżeli zachodzi podejrzenie popełnienia przestępstwa, dochodzenie w sprawie przeprowadzane jest przez policję. Prokuratura wydaje akt oskarżenia, a sądy rozstrzygają, czy dana osoba powinna ponieść karę.

Prawo do postawienia przed sądem w ciągu 24 godzin

Osoby aresztowane, którym postawiono zarzut popełnienia przestępstwa, mają prawo do postawienia przed sądem w ciągu 24 godzin. Sędzia decyduje, czy podejrzany powinien pozostać w areszcie* podczas dalszego dochodzenia.

Oskarżony w sprawie karnej ma prawo odmowy składania wyjaśnień podczas przesłuchania oraz do korzystania z pomocy adwokata.

Grzywna, pozbawienie wolności i inne kary

Istnieją dwie formy kary: grzywna i kara pozbawienia wolności. Młodociani poniżej 18 roku życia oraz osoby chore psychicznie mogą wyrokiem sądu być skierowane na leczenie.

Wyroki w zawieszeniu i bez zawieszenia

Wykonanie kary pozbawienia wolności może być zawieszona lub nie. Osoby, które otrzymały wyrok w zawieszeniu, ukarane zostaną więzieniem jedynie wówczas, jeśli popełnią kolejne przestępstwo. Skazanemu mogą też być postawione inne warunki, np. poddanie się leczeniu.

Kara dożywotniego pozbawienia wolności jest najwyższą karą

Kara dożywotniego pozbawienia wolności stanowi najwyższy wymiar kary. W Danii nie ma kary śmierci.

Młodociani poniżej 15 lat

Młodociani poniżej 15 lat nie podlegają karom, jednakże osoby w wieku poniżej 18 lat mogą być zatrzymane przez policję. Wobec młodzieży do lat 15, w zamian kary stosuje się socjalne środki zaradcze w formie obowiązkowego uczestniczenia w kursach lub skierowanie do zamkniętego zakładu poprawczego.

Zaświadczenie o niekaralności

Przed zatrudnieniem pracownika pracodawca ma prawo zażądać zaświadczenia o niekaralności.

Zaświadczenie o niekaralności jest dokumentem zawierającym informacje o ewentualnej przeszłości kryminalnej i orzeczonych karach.

Zaświadczenia o niekaralności wydaje policja.

Bezpłatna pomoc prawna

Pomoc finansowa ze strony władz państwowych

Osoby o niskich dochodach podczas postępowania sądowego mogą ubiegać się o bezpłatną pomoc prawną. Przyznanie bezpłatnej pomocy prawnej oznacza, że państwo opłaca koszty usług adwokata i postępowania karnego.

Pomoc prawna

Jeśli posiadają Państwo problem natury prawnej, można zwrócić się do centrum pomocy prawnej lub Biura Doradztwa Prawnego (Advokatvagten). Prawnicy udzielają tu anonimowych porad; pomoc jest bezpłatna lub za niewielką opłatą. Więcej informacji na ten temat można znaleźć na stronie www.advokatsamfundet.dk

Duńska policja

Każdy może zwrócić się do policji

Głównym zadaniem policji jest pilnowanie przestrzegania prawa i porządku publicznego, zapobieganie przestępczości, prowadzenie dochodzeń i wyjaśnianie spraw kryminalnych. Każdy obywatel może zwrócić się do policji o pomoc albo aby zgłosić przypadek naruszenia prawa - na przykład kradzież lub przemoc, lub też w celu złożenia zeznania świadka przestępstwa. Policję można kontaktować pod numerem telefonu 112.

Program SSP*

Policja współpracuje zeszkołami i urzędami dosprawosocjalnych w ramach programu SSP, który ma na celu zapobieganie przestępczości wśród młodzieży.

Rola Danii w świecie

Zasady działania policji

Podczas zatrzymania lub przesłuchania policja zobowiązana jest do przestrzegania wielu zasad i przepisów. Policjanci nie mogą stosować przemocy ani grozić jej użyciem. Mają również obowiązek ustnego poinformowania zatrzymanego o przysługujących mu prawach.

Policja cieszy się poparciem społecznym

Społeczeństwo duńskie darzy policję dużym zaufaniem. Osoby niezadowolone ze sposobu, w jaki zostały potraktowane przez policję, mogą złożyć skargę do prokuratury*, której zadaniem jest m.in. rozpatrywanie przypadków niewłaściwego zachowania policjantów. W Danii jest sześć prokuratur regionalnych. Patrz: www.rigsadvokaten.dk.

Wymierzanie sprawiedliwości na własną rękę jest zabronione

Wymierzanie sprawiedliwości na własną rękę przez np. stosowanie przemocy fizycznej w odpowiedzi na napad jest zabronione pod groźbą kary.

Współpraca międzynarodowa

Dania posiada wiele kontaktów międzynarodowych. Jest członkiem Unii Europejskiej (UE*), Rady Europejskiej, Organizacji Narodów Zjednoczonych (ONZ), Organizacji Traktatu Północnoatlantyckiego (NATO*), Organizacji Współpracy Gospodarczej i Rozwoju (OECD*) oraz Światowej Organizacji Zdrowia (WHO*).

Konwencje międzynarodowe

Dania podpisała wiele konwencji międzynarodowych dotyczących ochrony praw człowieka, na przykład konwencję ONZ przeciw stosowaniu tortur, konwencję ONZ przeciw wszelkim formom dyskryminacji rasowej, konwencję ONZ przeciw wszelkim formom dyskryminacji kobiet oraz konwencję ONZ o prawach dziecka.

Jako członek Rady Europejskiej* Dania przystąpiła do Europejskiej Konwencji Praw Człowieka i dokonała jej ratyfikacji.

UE*

Dania jest członkiem Unii Europejskiej (UE) od 1973 roku. Od tego czasu UE zdobywa coraz większy wpływ na wiele dziedzin życia, w tym znaczny wpływ na prawodawstwo państw członkowskich Unii. Państwa członkowskie współpracują ze sobą w zakresie m.in. ochrony środowiska, zagadnień konsumpcji i wolnego handlu w ramach wspólnego rynku. Niektóre państwa Unii Europejskiej przyjęły wspólną walutę - Euro. Dania nie jest członkiem strefy Euro.

ONZ*

Jako członek ONZ Dania odgrywa ważną rolę w niesieniu pomocy ludziom w potrzebie, działaniach na rzecz pokoju i postępu oraz propaguje przestrzeganie praw człowieka.

NATO* i OECD*

W ramach sojuszu wojskowego NATO i sojuszu gospodarczego OECD Dania współpracuje ściśle ze Stanami Zjednoczonymi, Kanadą oraz wieloma innymi państwami.

Międzynarodowa współpraca na rzecz rozwoju.

Dania przeznaczą ponad 0,8% dochodu narodowego brutto na projekty wspierające rozwój ubogich krajów Afryki, Azji i Ameryki Łacińskiej.

Pomoc gospodarcza z UE, innych organizacji międzynarodowych i Danii kierowana jest bezpośrednio do kraju otrzymującego pomoc.

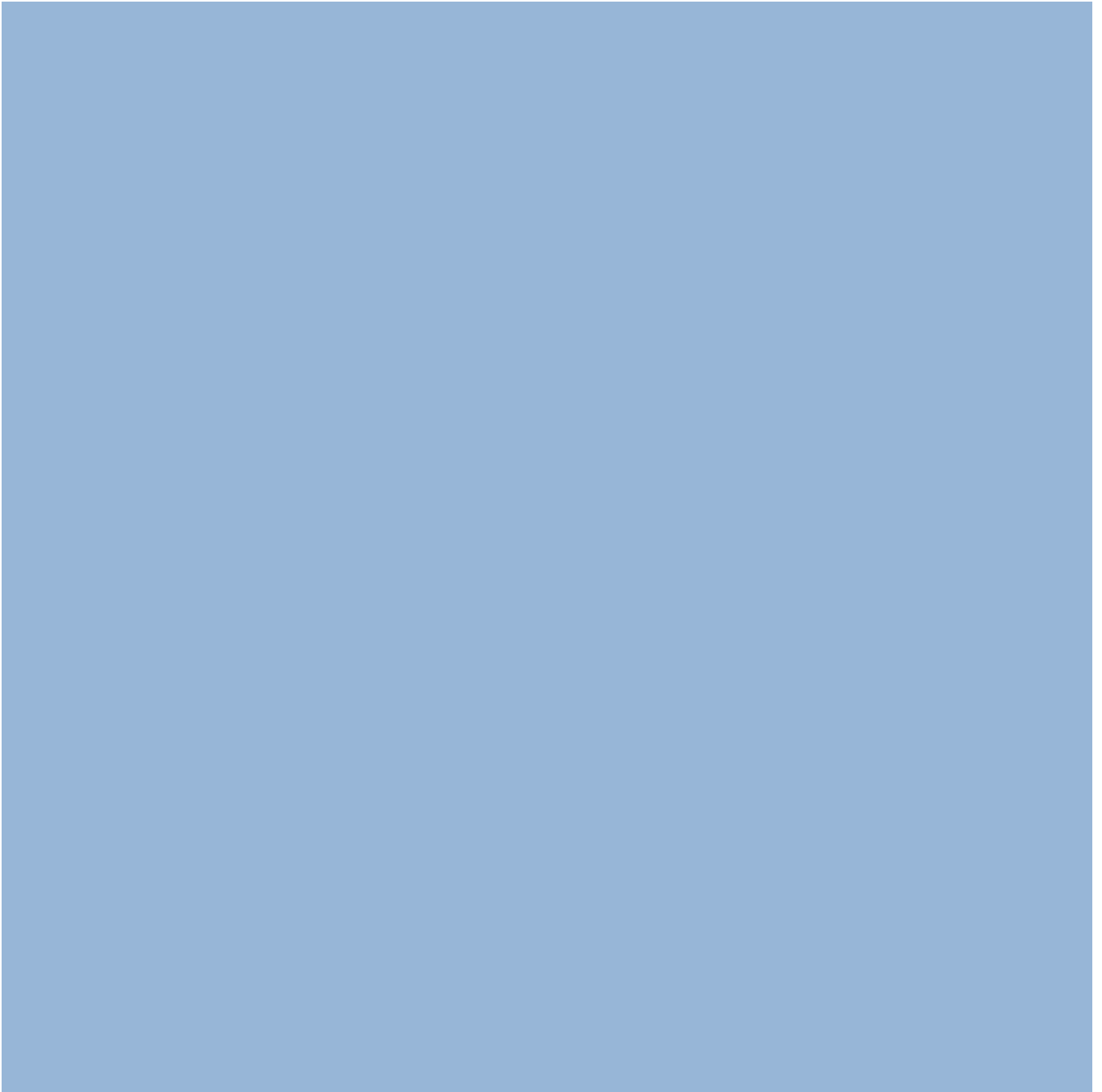
Pomoc udzielana jest na bazie ściślejszej współpracy z krajami, do których pomoc jest kierowana, w ten sposób że mogą one przyjąć odpowiedzialności za rozwój własnego państwa.

Kluczowym hasłem duńskiej pomocy jest chęć pomagania najuboższym, równość płci, praworządność, demokracja, ochrona praw człowieka, ochrona środowiska i owocność działań.

Pomoc dla uchodźców

Dania bierze udział w niesieniu pomocy uchodźcom na całym świecie, na przykład poprzez międzynarodowe działania pokojowe, pomoc w odbudowie obszarów zniszczonych wojną, przesiedlanie uchodźców oraz gdy warunki na to pozwalają, pomoc w powrocie do ojczyzny.

Przesiedlenia uchodźców odbywają się zarówno do obszarów sąsiadujących z krajem dotkniętym konfliktem, jak i do Danii. Na mocy porozumienia z Biurem Wysokiego Komisarza Narodów Zjednoczonych ds. Uchodźców (UNHCR) każdego roku 500 uchodźców otrzymuje prawo pobytu w Danii. Ponadto Dania co roku przyjmuje pewną liczbę osób, które przybyły do Danii na własną rękę i otrzymały status uchodźcy. Liczba tych osób jest zmienna.

3 WJAZD I POBYT

Nordycka unia paszportowa

Na mocy szczególnej umowy o współpracy, którą Dania zawarła z pozostałymi krajami nordyckimi, obywatele Norwegii, Szwecji, Finlandii i Islandii posiadają wolny wjazd do Danii i mogą przebywać na terenie kraju przez czas nieograniczony.

Układ Schengen

Większość państw członkowskich UE podpisała układ Schengen*, oznacza to że obywatele państw należących do układu mogą w jego granicach swobodnie podróżować, bez kontroli granicznej.

Zaświadczenie pobytu dla obywateli UE

Obywatele państw członkowskich UE lub EOG* oraz Szwajcarii mogą otrzymać tzw. zaświadczenie pobytu, które wystawiane jest przez właściwe organy administracji państwowej. Dania jest członkiem UE, dlatego stosuje się do przepisów unijnych dotyczących swobodnego przemieszczania obywateli. Obywatele państwa UE mogą na przykład przyjechać do Danii w celu poszukiwania pracy. Zezwolenie na pobyt w Danii mogą również otrzymać osoby posiadające środki finansowe wystarczające na utrzymanie oraz emeryci.

Obywateli niektórych państw UE, poszukujących zatrudnienia w Danii, obowiązują szczególne przepisy. Patrz „Pobyt w związku z pracą”.

Wiza

Obywatele krajów pozaeuropejskich przybywający do Danii w związku z np. udziałem w wydarzeniach kulturalnych, wizytą służbową, rodzinną lub pobytem turystycznym, mogą być objęci obowiązkiem wizowym. Lista krajów, których obywatele muszą posiadać wizę przy wjeździe do Danii, jest dostępna na stronie www.nyidanmark.dk. O wizę należy ubiegać się przed wyjazdem do Danii. Wniosek rozpatrywany jest przez przedstawicielstwo duńskie w kraju zamieszkania osoby ubiegającej się o wizę. Wiza wjazdowa nie uprawnia jej posiadacza do podjęcia pracy w Danii i wydawana jest tylko na okres trzech miesięcy. Wiza ta zwykle ważna jest na całym obszarze Schengen.

Pobyt w związku z pracą

Na mocy szczególnych przepisów UE obywatele kraju UE mają prawo do poszukiwania i podjęcia pracy w Danii. Wniosek o zaświadczenie pobytu należy złożyć w urzędzie administracji państwowej nie później niż trzy miesiące od dnia wjazdu do Danii. Więcej informacji na ten temat można znaleźć na stronie www.nyidanmark.dk.

Obywateli Bułgarii, Estonii, Łotwy, Litwy, Polski, Rumunii, Słowacji, Słowenii, Czech i Węgier poszukujących w Danii pracy, obowiązują szczególne przepisy okresu przejściowego. Więcej informacji na ten temat można znaleźć na stronie www.nyidanmark.dk.

Osoby poszukujące pracy w Danii pochodzące z kraju nie będącego członkiem UE lub EOG, powinny uzyskać pozwolenie na pracę przed przyjazdem do Danii. Wniosek rozpatrywany jest przez przedstawicielstwo duńskie w kraju zamieszkania osoby planującej wyjazd.

Pozwolenie na pobyt i pracę wydawane jest m.in. osobom, które otrzymały ofertę pracy w zawodzie figurującym na liście pozytywnej. Jest to lista zawodów, w których brakuje specjalistycznej siły roboczej. Lista ta obejmuje m.in.: specjalistów IT, inżynierów, lekarzy, farmaceutów i pielęgniarki. Jednak aby pracować w zawodzie np. lekarza, farmaceuty czy pielęgniarki w Danii, należy uzyskać autoryzację (prawo wykonywania zawodu). Pełna lista zawodów dostępna jest na stronie internetowej www.nyidanmark.dk.

Pozwolenie na pracę wydawane jest również osobom, które otrzymały ofertę pracy, która gwarantuje roczne wynagrodzenie w wysokości co najmniej 450.000 DKK (ok. 60 tys. EUR).

Po uzyskaniu prawa do pobytu i pracy w Danii można starać się o pozwolenie na przyjazd z rodziną. Zgodnie z przepisami Duńskiej Ustawy o Cudzoziemcach, jednym z warunków przyznania pozwolenia na pobyt i pracę jest zdolność samodzielnego utrzymania. Obywateli UE obowiązują przepisy szczególne. Więcej informacji na ten temat można znaleźć na stronie www.nyidanmark.dk.

Pobyt i poszukiwanie pracy - zielona karta

Dania posiada również specjalny system zielonej karty. Zielona karta stanowi pozwolenie na przyjazd do Danii na okres sześciu miesięcy w celu poszukiwania pracy. Do otrzymania zielonej karty wymagana jest odpowiednia liczba punktów w systemie punktowym. Punkty są przyznawane za m.in. wykształcenie, znajomość języków obcych i doświadczenie zawodowe. Więcej informacji na temat systemu zielonej karty można znaleźć na stronie www.nyidanmark.dk.

Pobyt w związku z nauką

Obywatele UE mogą podejmować naukę w Danii. Osoby pragnące kształcić się w Danii uzyskują zaświadczenie pobytu. Warunkiem uzyskania zaświadczenia pobytu w związku z nauką jest wymóg przyjęcia na oficjalnie uznaną uczelnię (państwową lub prywatną) oraz zdolność do utrzymania się z własnych środków. Wniosek o zaświadczenie pobytu należy złożyć w urzędzie administracji państwowej nie później niż trzy miesiące od daty wjazdu do Danii. Więcej informacji na ten temat można znaleźć na stronie www.nyidanmark.dk.

Obcokrajowcy pragnący podjąć studia w Danii, pochodzący z kraju nie będącego członkiem UE lub EOG, powinni uzyskać pozwolenie na studia przed przyjazdem do Danii. Wniosek rozpatrywany jest przez przedstawicielstwo duńskie w kraju zamieszkania wnioskodawcy.

Pozwolenie pobytu w Danii na czas nauki można uzyskać również w związku z przyjęciem do szkoły podstawowej, pอมaturalnej, wyższej oraz na uniwersytet ludowy (folkehøjskole). Warunkiem otrzymania pozwolenia jest zdolność do utrzymania się z własnych środków oraz znajomość języka w którym prowadzone jest nauczanie. Więcej informacji na ten temat można znaleźć na stronie www.nyidanmark.dk.

Osoby, które otrzymały pozwolenie pobytu w Danii w związku z kształceniem wyższym i pomaturalnym, mogą ubiegać się o pozwolenie na pracę w czasie wolnym od nauki.

Pobyt i szukanie pracy - zielona karta

Po zakończeniu nauki, kandydaci mają prawo do pobytu w Danii przez okres sześciu miesięcy. Mogą więc ubiegać się o zieloną kartę, która daje prawo do poszukiwania pracy w Danii. W przypadku otrzymania oferty pracy należy złożyć wniosek o stałe pozwolenie na pobyt i pracę.

Azyl

Osoby, które w kraju zamieszkania mogą być prześladowane na tle rasowym, narodowościowym, religijnym, społecznym lub politycznym mogą ubiegać się o ochronę władz duńskich. Uchodźcy którzy po powrocie do kraju ryzykują utratę życia, tortury, niehumanitarne i poniżające traktowanie lub wyrok mają prawo wystąpić o azyl polityczny w Danii.

Jeśli wniosek o azyl złożony jest w Danii, duński Urząd ds. Cudzoziemców decyduje, czy ma on być rozpatrzony w Danii czy w innym państwie członkowskim UE. Urząd ds. Cudzoziemców ma prawo odmówienia azylu w Danii i odesłania wnioskodawcy do trzeciego bezpiecznego państwa poza układem UE.

Urząd ds. Cudzoziemców* (Udlændinget)

Duński Urząd ds. Cudzoziemców to nazwa departamentu podlegającego Ministerstwu ds. Uchodźców, Imigracji i Integracji. Urząd ten administruje zarządzenia Duńskiej Ustawy o Cudzoziemcach oraz zajmuje się sprawami związanymi z uzyskaniem pobytu w Danii, w tym przyznawaniem azylu, łączeniem rodzin i wnioskami wizowymi. Patrz: www.nyidanmark.dk.

Przyznanie azylu

Jeżeli duński Urząd ds. Cudzoziemców uzna, że osoba ubiegająca się o azyl spełnia żądane warunki, wydaje on pozwolenie pobytu w Danii na prawach uchodźcy.

Gmina zapewnia mieszkanie

Osoby, którym przyznano status uchodźcy w Danii kierowane są przez Urząd ds. Cudzoziemców do gmin. Gminy oferują uchodźcom specjalny program integracyjny, obejmujący m.in. naukę języka duńskiego oraz pomoc w znalezieniu pracy. Patrz rozdział 4, Nowy obywatel Danii. Duński Urząd ds. Cudzoziemców wybiera gminę zamieszkania uchodźcy uwzględniając jego kwalifikacje zawodowe, więzi rodzinne w

Danii oraz inne warunki. Zadaniem gminy jest znalezienie mieszkania dla uchodźcy.

Uchodźcy mogą dowolnie przeprowadzać się do innych gmin. Jednak w razie planowanej przeprowadzki przed zakończeniem programu integracyjnego, warto zwrócić się do gminy w miejscu planownego osiedlenia, ponieważ gmina ta musi wyrazić zgodę na przejęcie kontynuacji programu integracyjnego uchodźcy. Jeśli nowa gmina nie wyrazi zgody, w razie przeprowadzki uchodźca ryzykuje utratę prawa do programu i zasiłku integracyjnego. Zasiłek integracyjny jest specjalną formą pomocy finansowej dla osób, które nie są zdolne do natychmiastowego podjęcia pracy. Patrz rozdział 4, Nowy obywatel Danii.

Łączenie rodzin

Odrzucenie wniosku o azyl

Jeśli wniosek o azyl zostanie odrzucony, odwołanie od tej decyzji automatycznie kierowane jest do Komisji ds. Uchodźców.

Komisja ds. Uchodźców* (Flygtningenævnet)

Komisja ds. Uchodźców jest niezależnym organem przypominającym sąd. Jej decyzje są ostateczne i nie mogą zostać zmienione przez inne instancje.

Komisja ds. Uchodźców może podtrzymać decyzję wydaną przez duński Urząd ds. Cudzoziemców, lub ją uchylić i udzielić wnioskodawcy azylu. Jeżeli Komisja ds. Uchodźców podtrzyma decyzję, Urząd ds. Cudzoziemców wyznacza termin opuszczenia terytorium Danii. Wyjazd z Danii jest wtedy obowiązkowy. Uchodźcy, którzy decydują się opuścić Danię dobrowolnie, mogą otrzymać pomoc policji i ewentualnie pomoc finansową. Uchodźcy, którzy nie opuszczą Danii dobrowolnie, zostają wydalenii przez policję.

Związki małżeńskie, związki partnerskie i dzieci

Pod warunkiem spełnienia wymagań określonych w Duńskiej Ustawie o Cudzoziemcach, osoby mające stały pobyt w Danii mają prawo sprowadzić do kraju współmałżonka, stałego partnera i dzieci do lat 15. Potocznie zwane jest to łączeniem rodzin. Wymaga to spełnienia szeregu warunków. W szczególnych przypadkach, w których dominuje interes dziecka, pozwolenie na przyjazd mogą uzyskać również dzieci powyżej 15 roku życia.

Wymogi dotyczące mieszkania, sytuacji finansowej i wspólnego mieszkania

Aby np. współmałżonek mógł uzyskać pozwolenie na pobyt w Danii, wnioskodawca musi posiadać odpowiednie warunki mieszkaniowe i odpowiedni poziom dochodów a także: osoby „złączone” muszą mieszkać wspólnie, oboje małżonków musi mieć ukończone 24, ich wspólne powiązanie z Danią jest większe niż z jakimkolwiek innym krajem. Jednym z celów tych wymagań jest zapewnienie rodzinie dobrego startu w Danii oraz ochrona bardzo młodych ludzi przed przymusowym małżeństwem. Wymagane jest również, by związki małżeńskie i partnerskie były rzeczywiste, a nie zawierane jedynie w celu zdobycia pozwolenia na pobyt.

Specjalne warunki określają prawa obywateli UE do łączenia rodzin, na przykład gdy jeden ze współmałżonków z innego kraju UE pracuje w Danii.

Ważne jest aby osoby objęte przepisami UE uwzględniły to we wniosku podania o łączenie rodzin.

Więcej informacji na temat łączenia rodzin zgodnie z prawem UE i duńską ustawą o obcokrajowcach można znaleźć na stronie www.nyidanmark.dk.

Okres ważności pozwolenia na pobyt

Pobyt na czas nieokreślony

Pozwolenie pobytu w Danii może być czasowe lub czasowe z możliwością stałego pobytu, jest ono wydawane przede wszystkim uchodźcom i osobom, które zostały połączone ze swoją rodziną.

Osoby, które otrzymały pozwolenie na pobyt z możliwością stałego pobytu w Danii, po kilku latach mogą uzyskać pozwolenie na pobyt na czas nieokreślony, jednak pod warunkiem że starały się zintegrować z duńskim społeczeństwem.

Własny wkład w integrację

Może to być powiązanie z duńskim rynkiem pracy, zdany egzamin z języka duńskiego, uregulowane długi wobec państwa, niekaralność za poważne przestępstwa.

Nieograniczone prawo pobytu dla obywateli UE

Na mocy szczególnych przepisów obywatele UE i ich rodziny mogą uzyskać nieograniczone prawo pobytu po okresie 5 lat legalnego pobytu w Danii. Więcej informacji na ten temat można znaleźć na stronie www.nyidanmark.dk.

Informacji na temat praw i obowiązków związanych z prawem pobytu na czas nieokreślony udziela duński Urząd ds. Cudzoziemców oraz urzędy administracji państwowej. Patrz: www.nyidanmark.dk.

Pozwolenie na pobyt może zostać cofnięte

Urząd ds. Cudzoziemców może cofnąć pozwolenie pobytu na czas określony, jeżeli podstawa wydania pozwolenia uległa dezaktualizacji, na przykład jeżeli pozwolenie zostało wydane ze względu na połączenia z rodziną, a małżonkowie nie mieszkają razem. Pozwolenie zostaje utrzymane, jeżeli separacja małżonków spowodowana została stosowaniem przemocy, osoba mieszkająca długi czas w Danii nawiązała silne więzi z krajem, lub jeżeli powrót do kraju rodzinnego nie jest możliwy ze względu na fakt porzucenia małżonka, stosującego przemoc.

Jeżeli pozwolenie pobytu zostało uzyskane na podstawie fałszywych informacji lub dana osoba figuruje jako niepożądana w Systemie Informacyjnym Schengen*, pozwolenie na pobyt może zostać cofnięte, niezależnie od tego, czy zostało ono wydane na czas określony czy nieokreślony.

Czasowe prawo pobytu może zostać cofnięte obywatelom państw UE, jeżeli nie spełniają już określonych warunków albo w przypadku nadużyć prawa.

Bezpieczny powrót do kraju

Pozwolenie pobytu w Danii może zostać cofnięte uchodźcom, jeżeli sytuacja w kraju ich pochodzenia ulegnie zmianie na tyle, że bezpieczny powrót do kraju będzie możliwy.

W tym przypadku można ubiegać się o pomoc finansową na powrót do ojczyzny. Patrz rozdział 13, Powrót do kraju.

Wyjazd z Danii

Wyjazd do kraju pochodzenia na urlop może stanowić podstawę ponownej oceny warunków, które stanowiły powód przyznania prawa pobytu w Danii.

Pozwolenie pobytu – na czas określony lub nieokreślony – traci ważność w przypadku opuszczenia duńskiego adresu lub dłuższego pobytu poza granicami kraju - 6 do 12 miesięcy, w zależności od rodzaju posiadanego pozwolenia pobytu oraz okresu zamieszkiwania w Danii.

Deportacja

Obcokrajowcy, którzy otrzymali wyrok za poważne przestępstwo kryminalne, mogą być wydaleny z Danii.

4 NOWY OBYWATEL DANII

Nowe życie

Wraz z otrzymaniem pozwolenia na pobyt, można rozpocząć nowe życie w Danii a także rozpocząć poznawanie duńskiego społeczeństwa. Nowe znajomości można nawiązać w miejscu zamieszkania, w stowarzyszeniach, bibliotekach, a także w miejscu pracy.

Numer w rejestrze ludności

Po uzyskaniu pozwolenia pobytu należy zarejestrować się w krajowym rejestrze ludności (Folkeregistret). Rejestracji dokonuje się w urzędzie gminy w miejscu zamieszkania. Jeśli posiadają Państwo status uchodźcy, o rejestrację zadba gmina lub duński Urząd Imigracyjny. Wraz z rejestracją otrzymają Państwo numer w rejestrze ludności. Numer w rejestrze ludności składa się z daty urodzenia oraz niepowtarzalnej kombinacji czterech cyfr. Numer w rejestrze ludności może wyglądać następująco: 23 (dzień) 04 (miesiąc) 54 (rok) – 3476. Ostatnia cyfra dla kobiet parzysta (tutaj 6), dla mężczyzn nieparzysta.

Numer w rejestrze ludności jest wymagany w przypadku zaledo kontaktu z władzami i instytucjami państwowymi.

Karta ubezpieczenia zdrowotnego

Pozarejestrowaniu w urzędzie gminy nowy obywatel otrzymuje kartę ubezpieczenia zdrowotnego. Jest to żółta, plastikowa karta, którą należy okazać podczas wizyty u lekarza lub w szpitalu. Więcej informacji na ten temat podaje rozdział 11, Zdrowie i choroba

Pomoc językowa

Osoby niewładające dostatecznie językiem duńskim w wielu sytuacjach mogą uzyskać pomoc tłumacza, na przykład podczas kontaktu z gminą lub inną instytucją państwową. Obowiązkiem władz jest ocena, czy pomoc tłumacza jest konieczna oraz zapewnienie tej pomocy, w tym zamówienie tłumacza.

Tłumacz jest bezstronny

W razie potrzeby zostanie Państwu przydzielony tłumacz. Obowiązkiem tłumacza jest dokładne tłumaczenie wszystkich wypowiedzi bez umyślnego pomijania jakichkolwiek zdań. Tłumacz jest zobowiązany do zachowania tajemnicy zawodowej, musi być bezstronny i obiektywny. Tłumacz może ingerować w przebieg rozmowy jedynie w celu wyjaśnienia nieporozumień.

Dobre rady podczas rozmów za pośrednictwem tłumacza:

- Nie należy zwracać się do tłumacza, ale bezpośrednio do osoby, z którą się rozmawia.
- Należy mówić powoli i wyraźnie.
- Należy poruszać tylko tematy, które pragnie się przekazać za pośrednictwem tłumacza.

Kursy języka duńskiego i wiedzy o społeczeństwie dla dorosłych

Osoby, które ukończyły 18 lat, posiadają pozwolenie pobytu w Danii i numer w rejestrze ludności, mają prawo do trzy-letniego kursu języka duńskiego. Program kursu obejmuje naukę języka oraz wiedzę o społeczeństwie duńskim.

Gmina zobowiązana jest przedstawić Państwu propozycję kursu najpóźniej miesiąc po złożeniu wniosku o naukę języka. Nauka może odbywać się w szkole językowej lub innej zatwierdzonej placówce oferującej kursy języka duńskiego.

Prawo do nauki przysługuje do chwili zdania egzaminu końcowego z języka duńskiego, maksymalnie 3 lata.

Kurs można łączyć z pracą

Dla osób które jeszcze nie posiadają pracy, kurs języka duńskiego jest pomocny w szybkim jej znalezieniu. Kurs można łączyć z pracą, stażem zawodowym lub inną nauką. Więcej informacji na temat dostępnych możliwości można znaleźć w rozdziale 8, Miejsca pracy i rynek pracy.

Trzy poziomy nauki języka duńskiego

Kursy języka duńskiego prowadzone są na trzech poziomach. Szkoły językowe gwarantują umieszczenie kursistów na poziomie odpowiadającym ich zdolnościom i oczekiwaniom.

Poziom 1

Poziom 1 przeznaczony jest dla osób, które nie potrafią pisać i czytać w swoim ojczystym języku. Nauka kładzie szczególny nacisk na język duński w mowie, lecz obejmuje również naukę czytania i pisanie prostych tekstów. Celem kursu jest umożliwienie jak najszybszego podjęcia niewykwalifikowanej pracy i aktywne uczestnictwo w życiu społecznym.

Poziom 2

Poziom 2 przeznaczony jest dla osób, które w kraju pochodzenia pobierały naukę na stopniu podstawowym. Kursiści uczą się wystawiania, czytania i rozumienia duńskiej mowy, co pozwoli im na funkcjonowanie w codziennym życiu i pracy. Kursiści uczą się również pisanie prostych tekstów w języku duńskim. Celem kursu jest umożliwienie jak najszybszego podjęcia pracy i aktywne uczestnictwo w życiu społecznym.

Po ukończeniu podstawowego kursu języka duńskiego możliwe jest doskonalenie zdobytych umiejętności poprzez uczestnictwo w kursach językowych przeznaczonych dla rodowitych duńczyków.

Poziom 3

Poziom 3 przeznaczony jest dla osób z wykształceniem średnim lub wyższym, np. po szkole zawodowej, gimnazjalnej lub wyższej. Tempo i poziom nauczania są wyższe niż na poziomie 2. Kursiści uczęszczają na zajęcia konwersacji i

zdobywają ogólną wiedzę o kulturze, historii i społeczeństwie. Celem kursu jest umożliwienie jak najszybszego podjęcia pracy lub dalszego kształcenia oraz aktywne uczestnictwo w życiu społecznym.

Kultura i społeczeństwo

Na wszystkich trzech poziomach zajęcia językowe połączone są z nauką o kulturze i warunkach społecznych w Danii, na przykład: wiedza o społeczeństwie dobrobytu, demokracji, rynku pracy i poszukiwaniu pracy.

Egzamin końcowy

Po ukończeniu kursu na poziomie 1 i 2 można przystąpić do egzaminu z języka duńskiego - Dansk 1 i Dansk 2. Poziom 3 kończy się egzaminem Dansk 3 lub egzaminem umożliwiającym dalsze studiowanie w Danii (Studieprøve).

Oplaty

Koszty kursu języka duńskiego ponosi gmina, może ona ewentualnie zażądać drobnej opłaty za uczestnictwo w kursie. Z opłat zwolnione są osoby, uczestniczące w kursie w ramach programu integracyjnego, w tym przypadku gmina nie może żądać dodatkowej opłaty. Więcej informacji na ten temat można znaleźć w części poświęconej programowi integracyjnemu i kontraktach indywidualnych.

„Znajomość języka duńskiego otwiera wiele drzwi. Zamiast siedzieć w domu z poczuciem bezsilności wobec mijającego czasu otwieramy drzwi wychodzimy na zewnątrz - nikt nie chce żyć w odizolowaniu. W szkole językowej nie tylko nauczyłam się języka i zdałam egzamin Dansk 3, lecz również dowiedziałam się wielu rzeczy o społeczeństwie duńskim, odwiedziłam wiele muzeów i wiele ciekawych miejsc. Poznałam tu też jednego z moich najlepszych przyjaciół.”

Amna Amin przyjechała do Danii w roku 1997 i otrzymała azyl w 1999. W międzyczasie pracowała jako wolontariusz w Czerwonym Krzyżu. Obecnie zajmuje się kwestiami integracji kobiet w gminie.

Znajomość języka otwiera wiele drzwi

Program integracyjny i kontrakt indywidualny

Uchodźcom i osobom które przyjechały do Danii w ramach łączenia rodzin z kraju spoza UE lub krajów nordyckich władze gminy proponują uczestnictwo w programie integracyjnym, którego przebieg ustalany jest pomiędzy gminą a uczestnikiem programu. Przebieg programu określony jest w formie indywidualnego kontraktu. W skład programu integracyjnego wchodzi kurs języka duńskiego - oraz w razie konieczności - szereg innych kursów, które mają na celu pomoc w znalezieniu pracy lub podjęciu nauki w celu podwyższenia kwalifikacji zawodowych.

Program integracyjny i kontrakt indywidualny nie jest oferowany wszystkim osobom przybyłym do Danii w ramach łączenia rodzin. Jeśli dana osoba posiada stałe prawo pobytu w Danii w związku z pracą na przykład jako pracownik naukowy, dyplomatyczny, student lub pracownik misji nie otrzyma ona oferty programu integracyjnego, ale może uczestniczyć w kursach językowych i innych zajęciach.

Duński Urząd ds. Cudzoziemców dokonuje oceny kto podlega pod prawo duńskiej ustawy o Cudzoziemcach i kwalifikuje się do programu integracyjnego i zawarcia kontraktu indywidualnego.

Kontrakt indywidualny - jest wiążącą umową

Kontrakt indywidualny jest wiążącą umową między nowym obywatelem a władzami gminy. Z tego względu jego sporządzenie wymaga współpracy obu stron. Kontrakt indywidualny zawiera plan integracji w ciągu pierwszych trzech lat pobytu w Danii i dlatego ma duże znaczenie dla nowych obywateli Danii.

Kontrakt powinien określać przebieg programu integracyjnego. Może on przykładowo określać początkowy poziom nauki języka duńskiego oraz potrzebę innych kursów niezbędnych do rozpoczęcia nauki lub podjęcia pracy. Program integracyjny ma na celu pomoc w możliwie szybkiej

integracji z duńskim społeczeństwem oraz usamodzielnieniu się obcokrajowców w Danii.

Przed upływem pierwszego miesiąca

Kontrakt powinien być sporządzony w ciągu pierwszego miesiąca od uzyskania pozwolenia na pobyt i osiedlenia się w danej gminie.

Kontrakt indywidualny musi zawierać Państwa wymagania

Kontrakt indywidualny stanowi wspólne narzędzie pracy nowego obywatela i jego gminy. Dlatego należy zadbać aby uwzględniał on również Państwa wymagania. Kontrakt powinien zawierać plan zajęć przydatnych w podjęciu nauki, założeniu własnej działalności gospodarczej lub podjęciu pracy.

Obywatele posiadający pracę

Osoby posiadające pracę w kontrakcie muszą mieć zapewnione prawo do pobierania nauki języka duńskiego. Kurs języka może odbywać się popołudniami lub wieczorami, w czasie wolnym od pracy.

Kontrakt można zmienić

Gmina bieżąco śledzi przebieg działań określonych w kontrakcie indywidualnym. W miarę uzyskiwania nowych kwalifikacji i doświadczeń lub w przypadku pojawienia się nowych oczekiwań co do przyszłości, należy wystąpić z propozycją zmian zajęć ustalonych w kontrakcie.

Powrót do kraju

Kontrakt może również zakładać możliwość powrotu do kraju rodzinnego, gdy zaistnieją sprzyjające temu warunki. Kontrakt może zawierać notę o zdobywaniu w Danii kompetencji i kwalifikacji przydatnych do podjęcia pracy w kraju pochodzenia. Więcej informacji na ten temat można znaleźć w rozdziale 13, Powrót do kraju.

Deklaracja dotycząca integracji i aktywnego obywatelstwa

W ramach kontraktu indywidualnego należy także podpisać deklarację dotyczącą integracji i aktywnego obywatelstwa

Celem deklaracji jest informacja o wartościach i regułach duńskiego społeczeństwa. W ten sposób nowy obywatel dowiadyuje się czego społeczeństwo od niego oczekuje. Niniejszy informator uzupełnia i wyjaśnia wiele zagadnień zawartych w deklaracji.

Kontrakt indywidualny jest ważny podczas osiedlania się w Danii

Uczestnictwo w programie jest dobrowolne, ma ono jednak znaczenie podczas ubiegania się o stały pobyt w Danii.

Maksymalnie trzy lata

Program introdukcyjny, w tym kurs języka duńskiego, jest bezpłatny, może trwać maksymalnie trzy lata.

Więcej informacji

Więcej informacji na temat kontraktu indywidualnego i deklaracji dotyczącej integracji i aktywnego obywatelstwa można uzyskać w urzędzie gminy oraz na stronie www.nyidanmark.dk.

Zasiłek introdukcyjny

Osoby objęte programem introdukcyjnym, które nie mają pracy lub innych środków utrzymania, mają prawo do otrzymania specjalnego zasiłku. Jest to tzw. zasiłek introdukcyjny. Osoby ubiegające się o zasiłek introdukcyjny są zobowiązane do uczestniczenia we wszystkich zajęciach programu, a także do zadeklarowania gotowości do podjęcia pracy. Oznacza to aktywne poszukiwanie pracy i zgodę na przyjęcie proponowanej pracy. W przeciwnym przypadku gmina może zredukować lub wstrzymać wypłacanie zasiłku introdukcyjnego.

Obywatelstwo duńskie

Jeżeli rodzice dziecka są małżeństwem i jedno z nich posiada duńskie obywatelstwo, dziecko otrzymuje obywatelstwo duńskie automatycznie z chwilą narodzin, tak samo w przypadku gdy rodzice nie są małżeństwem ale matka posiada duńskie obywatelstwo.

Jeżeli tylko ojciec posiada duńskie obywatelstwo, dziecko otrzymuje je automatycznie jeżeli urodzi się w Danii, lub jeżeli jego rodzice pobiorą się zanim skończy ono 18 lat.

Wniosek o duńskie obywatelstwo

Aby ubiegać się o obywatelstwo duńskie, należy mieć ukończone 18 lat. Wniosek o obywatelstwo należy złożyć w komisariacie policji w miejscu zamieszkania. Policja udziela informacji na temat czasu rozpatrywania wniosku.

Decyzja należy do parlamentu

Decyzję o nadaniu duńskiego obywatelstwa podejmuje parlament na mocy specjalnej ustawy, która zatwierdzana jest dwa razy w roku. Aby ubiegać się o duńskie obywatelstwo, należy spełniać warunki określone przez parlament.

Wymagana jest znajomość języka duńskiego oraz zdanie tzw. egzaminu obywatela (indfødsretsprøve).

- Należy posiadać dyplom wydany przez szkołę językową lub inną szkołę, potwierdzający zdanie egzaminu językowego Dansk 3 lub równorzędnego egzaminu. Może to być np. świadectwo ukończenia szkoły powszechnej, gimnazjum lub szkoły zawodowej. Należy także wykazać się wiedzą o duńskim społeczeństwie, kulturze i historii na poziomie wymaganym przez specjalny egzamin uprawniający do otrzymania duńskiego obywatelstwa. Jest to tzw. egzamin obywatela.
- Wymagany okres pobytu w Danii dla osób bez przynależności państwowej i dla uchodźców wynosi osiem lat.
- Imigranci muszą posiadać pozwolenie pobytu na czas nieokreślony i mieszkać w Danii przez okres dziewięciu lat.
- Wymagana jest zdolność do utrzymania się z własnych środków w ciągu czterech z pięciu ostatnich lat. Zdolność samodzielnego utrzymania nie wyklucza pobierania mniejszych zasiłków od państwa, które nie należą do kosztów utrzymania jak np. specjalna pomoc finansowa na koszty transportu, leczenia, zakupu leków, opieki stomatologicznej czy przeprowadzki. Otrzymania duńskiego obywatelstwa nie wyklucza również pobieranie państwowego stypendium edukacyjnego, wcześniejszej lub zwykłej emerytury lub fakt pozostawania na utrzymaniu współmałżonka.

- Obywatelstwa nie można otrzymać w przypadku posiadania zaległości wobec państwa.
- Należy zadeklarować brak przeszłości kryminalnej działającej na szkodę bezpieczeństwa kraju.
- Osoby, które popełniły przestępstwo kryminalne mogą uzyskać duńskie obywatelstwo dopiero po upływie ściśle określonego czasu, jego długość zależy od charakteru przestępstwa.
- Obywatelstwa duńskiego nie można otrzymać w przypadku popełnienia bardzo poważnego przestępstwa.

Kryteria parlamentu znajdują Państwo na stronie www.nyidanmark.dk.

Obywatelstwo poprzez oświadczenie

Obywatelstwo duńskie można uzyskać przez oświadczenie, w przypadku jeżeli osoba:

- jest obywatelem jednego z krajów nordyckich;
- wcześniej posiadała duńskie obywatelstwo.

Szczegółowe informacje oraz formularz wniosku można otrzymać w okręgowych organach administracji państwowej.

Duński paszport

Z chwilą nadania duńskiego obywatelstwa, nowy obywatel otrzymuje duński paszport oraz nabywa prawo do głosowania w wyborach parlamentarnych.

UNION EUROPEA
ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΕΝΩΣΗ
AN IAONTAS EORPACH
UNIONE EUROPEA
EUROPESE UNIE
UNIÃO EUROPEIA
UNION EUROPEA
EUROPEISKA UNIONEN

DANMARK

DENMARK
TANSKA
DANEMARK
AANIA
AN DANMHAIRG
DANIMARCA
DENEMARKEN
DINAMARCA
DINAMARCA
DANMARK

PASSPORT
PASSI
PASSEPORT
ΔΙΑΒΑΤΗΡΙΟ
PAS
PASSAPORTO
PASPOORT
PASSAPORTE
PASAPORTE
PASS

5 POSZUKIWANIE MIESZKANIA

Wynajem czy kupno

Różne formy mieszkania

Większość lokali mieszkaniowych w Danii to mieszkania w budynkach wielopiętrowych, domy szeregowo lub wolnostojące. Mieszkania mogą być udziałowe, lokatorskie lub własnościowe. Większość mieszkań do wynajęcia znajduje się w budynkach wielopiętrowych, zwykle w dużych osiedlach dzielnic mieszkaniowych wielkich miast. Mieszkania wynajmowane są prywatnie lub przez spółdzielnie mieszkaniowe.

Mieszkania własnościowe i domy wolnostojące.

Mieszkania własnościowe, domy szeregowo i wolnostojące można kupić na własność. Większość domów wolnostojących to domy jednorodzinne, usytuowane na własnej działce gruntu. W większych miastach mieszkania własnościowe są zwykle bardzo drogie.

Najlepszym sposobem poszukiwania mieszkania są ogłoszenia i znajomości

W wielu częściach kraju znalezienie mieszkania może być trudne. Osoby poszukujące mieszkania w Danii mają następujące możliwości:

- Pytać w gminnym biurze mieszkaniowym.
- Zapisać się na listę osób oczekujących na mieszkanie w spółdzielni mieszkaniowej.
- Przeglądać ogłoszenia w gazetach ogólnokrajowych, prasie lokalnej i specjalnych gazetach wydawanych przez pośredników handlu nieruchomościami. Można także zamieścić własne ogłoszenie o poszukiwaniu mieszkania.
- Szukać ogłoszeń w Internecie lub zamieścić bezpłatne ogłoszenie. Dostęp do Internetu można uzyskać w bibliotekach publicznych.
- Szukać w dziale „Agencje mieszkaniowe” (Boliganvisning) na żółtych/ brązowych stronach* duńskiej książki telefonicznej lub na stronie www.degulesider.dk.
- Umieścić ogłoszenie na tablicy ogłoszeń w lokalnych supermarketach.
- Pytać rodzinę, przyjaciół i znajomych.

Mieszkania do wynajęcia

Mieszkanie społeczne czy prywatne

Mieszkania do wynajęcia są własnością prywatną albo własnością społecznych spółdzielni mieszkaniowych. Należy zapisać się listę osób oczekujących na mieszkanie. Oznacza to, że wynajem mieszkania będzie możliwy z chwilą gdy Państwa nazwisko znajdzie się na początku listy. Czas oczekiwania na mieszkanie może wynosić wiele lat. Informacje na ten temat można uzyskać w spółdzielni mieszkaniowej.

Z polecenia gminy

Gminy posiadają określoną liczbę mieszkań w spółdzielniach użyteczności publicznej. Być może w Państwa przypadku jest to najlepsza droga do otrzymania mieszkania. Proszę zwrócić się do władz gminy.

Prywatne spółdzielnie mieszkaniowe rzadko prowadzą listę osób oczekujących

Prywatne spółdzielnie mieszkaniowe rzadko prowadzą listę osób oczekujących. Kiedy zwalnia się mieszkanie, właściciel sam znajduje nowego najemcę.

Umowa najmu

Prawa i obowiązki

Zarówno najemca, jak i właściciel nieruchomości mają określone prawa i obowiązki. Precyzuje je duńska ustawa o najmie, która zawiera m.in. przepisy dotyczące wypowiedzenia umowy najmu. Najemca może zwykle rozwiązać umowę najmu z trzymiesięcznym wypowiedzeniem. Jeżeli najemca wypełnia swoje zobowiązania, wynajmujący nie może rozwiązać z nim umowy z dnia na dzień.

Duńska ustawa o najmie określa również zasady dotyczące dopuszczalnej wysokości czynszu, osób odpowiedzialnych za utrzymanie wynajętych lokali oraz maksymalnej liczby lokatorów.

Wielu ludzi mieszka we własnym domu

Około 63% ludności Danii mieszka w domach jednorodzinnych. Większość rodzin posiadających własny dom to pary z dziećmi. Do większości domów jednorodzinnych przynależy grunt. Niektóre domy to domy szeregowe.

Około 30% ludności mieszka w blokach. Większość mieszkań w blokach to mieszkania na wynajem.

Niektórzy ludzie żyją we wspólnotach mieszkaniowych, gdzie każdy ma własny pokój i dzieli koszty utrzymania, przygotowywanie posiłków i inne obowiązki domowe z innymi.

Wielu młodych ludzi dzieli mieszkanie z innymi lub wynajmuje pokój od prywatnego właściciela.

Studenci mogą wynająć pokój w domu studenckim. W domu studenckim mieszka wielu studentów, każdy z nich ma własny pokój, zwykle z osobną toaletą i łazienką, podczas gdy kuchnia i pokój wypoczynkowy są wspólne.

Umowa najmu jest obowiązkowa

Zgodnie z duńską ustawą o najmie najemca musi otrzymać umowę najmu, która zawiera warunki uzgodnione między najemcą a właścicielem lokalu. Umowa najmu musi regulować m.in. obowiązujący okres wypowiedzenia, a także stan techniczny, w jakim mieszkanie należy zdać w momencie wyprowadzki.

Należy zadbać aby umowa najmu została podpisana przez oboje małżonków

Małżeństwa, które wspólnie wynajmują mieszkanie, powinny wspólnie podpisać umowę najmu. W ten sposób, w przypadku wyprowadzenia się jednej osoby lub rozwodu, jedna ze stron zachowa prawo do pozostania w mieszkaniu.

Przed podpisaniem umowy należy obejrzeć mieszkanie

Nie należy podpisywać umowy najmu bez jej uważnego przeczytania – w tym adnotacji napisanych drobnym drukiem – ani też bez uprzedniego obejrzenia lokalu w obecności jego właściciela, w celu stwierdzenia usterek i wad.

W przypadku stwierdzenia usterek, należy załączyć ich listę do umowy najmu (na umowie lub na osobnej stronie). Lista usterek podobnie jak umowa musi być podpisana zarówno przez najemcę jak i wynajmującego. Jeżeli usterki zauważone zostaną dopiero po wprowadzeniu się do mieszkania, należy w ciągu dwóch tygodni powiadomić o tym dozorcę, tak aby uniknąć kosztów za niespowodowane szkody.

Depozyt czy kaucja

Wysokość depozytu należy uzgodnić z wynajmującym

Należy liczyć się z koniecznością wpłacenia kaucji lub depozytu przed lub wraz z pierwszą opłatą czynszu. Wysokość tych opłat należy uzgodnić z wynajmującym.

Wynajmujący może wykorzystać kaucję lub depozyt do pokrycia kosztów napraw zniszczeń dokonanych przez najemcę. Jeśli jednak mieszkanie zostanie opuszczone w takim samym stanie, w jakim znajdowało się w momencie wprowadzenia, najemca ma prawo do pełnego zwrotu kaucji lub depozytu.

Liczba lokatorów

Liczba lokatorów może być ograniczona

W niektórych umowach najmu właściciel lokalu zastrzega maksymalną liczbę lokatorów. Władze gminne mogą ustalić przepisy, zgodnie z którymi w mieszkaniu mogą mieszkać maksymalnie dwie osoby w pokoju. Szczegółowe informacje na temat obowiązujących przepisów można uzyskać w urzędzie gminy.

Zasiłek mieszkaniowy

Wniosek o pożyczkę i dofinansowanie należy kierować do władz gminy

W urzędzie gminy można złożyć wniosek o pożyczkę na zapłacenie kaucji. Urząd gminy ocenia sytuację finansową i socjalną rodziny i na tej podstawie decyduje o przyznaniu pożyczki. Pożyczkę tę trzeba spłacić.

Mieszkanie udziałowe

Najemca może również u władz gminy ubiegać się o dofinansowanie czynszu. Jest to tzw. dodatek mieszkaniowy. Władze gminy określają wysokość dofinansowania na podstawie:

- liczby osób w mieszkaniu,
- powierzchni mieszkania,
- wysokości czynszu,
- całkowitego dochodu gospodarstwa domowego.

Emeryci i renciści mogą ubiegać się o specjalny dodatek mieszkaniowy.

Zażalenia

Jeśli nie zgadzają się Państwo z decyzją władz gminy odnośnie pożyczki na kaucję lub dofinansowania czynszu, mogą Państwo złożyć zażalenie. Pismo z urzędu gminy, które zawiadamia o decyzji, zawiera informacje gdzie i w jakim terminie należy składać zażalenie.

Doradztwo

Doradztwo mieszkaniowe

Niektóre duże spółdzielnie mieszkaniowe użyteczności publicznej posiadają konsultantów ds. mieszkaniowych, którzy udzielają porad w kwestiach mieszkaniowych a także pomagają w zrozumieniu zawitej korespondencji.

Nabywca wpłaca udział i opłaca czynsz

Udziałowe spółdzielnie mieszkaniowe stanowią zespół domów lub mieszkań, których właścicielem i zarządcą jest spółdzielnia udziałowców. Spółdzielnia udziałowców jest właścicielem nieruchomości. Po wykupieniu udziału w spółdzielni, nabywca staje się automatycznie współwłaścicielem nieruchomości i uzyskuje prawo jej użytkowania. Oprócz udziału należy także płacić miesięczny czynsz.

Reguły i przedsięwzięcia

Właściciel udziału jest automatycznie członkiem spółdzielni mieszkaniowej, co daje mu prawo do uczestniczenia i głosowania w walnym zgromadzeniu spółdzielni. Wraz z pozostałymi członkami może decydować np. o przepisach obowiązujących w spółdzielni mieszkaniowej. Walne zgromadzenie podejmuje również decyzje dotyczące sposobu utrzymania i remontu nieruchomości.

Podnajem i zamiana

Podnajem

Istnieje również możliwość wynajmu mieszkania od innego najemcy lub członka spółdzielni udziałowej. Ta forma wynajmu zwana jest podnajmem i dozwolona jest na okres dwóch lat. Okres podnajmu może być dłuższy, jednak tylko wówczas, gdy właściciel lub przepis dopuszczają taką możliwość.

Zamiana

W niektórych blokach czynszowych i spółdzielniach udziałowych możliwa jest zamiana mieszkań między lokatorami lub udziałowcami. Jeśli wynajmują Państwo takie mieszkanie, mogą je Państwo zamienić na większe lub mniejsze, albo też na mieszkanie w innej dzielnicy. Informacji o możliwości zamiany mieszkania udziela zarządca nieruchomości* lub zarząd spółdzielni udziałowej.

Mieszkanie własnościowe

Lokalem własnościowym może być zakupiony dom lub mieszkanie.

Zezwolenie na kupno nieruchomości

Osoby nie posiadające stałego pobytu oraz osoby, lub mieszkające w Danii krócej niż przez okres ostatnich pięciu lat, na zakup nieruchomości muszą uzyskać zgodę duńskiego Ministerstwa Sprawiedliwości. Formularz wniosku z informacjami na temat zakupowanej nieruchomości należy kierować do duńskiego Ministerstwa Sprawiedliwości (Justitsministeriet). Do wniosku należy załączyć kopię pozwolenia na pobyt. W przypadku gdy wnioskodawca zamierza zamieszkać w nabytej nieruchomości wniosek z reguły rozpatrywany jest pozytywnie. Obywatele państw UE mogą kupić nieruchomość bez zezwolenia Ministerstwa Sprawiedliwości, pod warunkiem, że chcą w niej zamieszkać.

Pośrednicy handlu nieruchomościami

Większość mieszkań i domów własnościowych sprzedawanych jest poprzez pośredników handlu nieruchomościami. Należy śledzić ogłoszenia w gazetach, w Internecie lub w biurach handlu nieruchomościami w okolicy, w której pragnie się nabyć nieruchomość.

Pośrednicy handlu nieruchomościami reprezentują przede wszystkim interesy sprzedającego, ale mogą też udzielać porad w kwestiach obowiązujących przepisów i praw dotyczących kupna.

Należy zawsze skontaktować się z prawnikiem

Warto jest skorzystać z usług prawnika, ponieważ gwarantuje to ochronę własnych interesów.

Energia elektryczna, woda i ogrzewanie

Pożyczka bankowa czy kredyt hipoteczny

Pieniądze na zakup domu lub własnościowego mieszkania można pożyczyć w banku hipotecznym*. Banki pożyczają pieniądze na zakup mieszkania udziałowego. Przed przyznaniem pożyczki bank lub bank hipoteczny sprawdza zdolność kredytową wnioskodawcy. Dlatego ważne jest aby pożyczkobiorca posiadał pracę i stały dochód.

Oprócz czynszu lub raty za pożyczkę na zakup nieruchomości należy płacić za energię elektryczną, ogrzewanie i wodę. Koszty są proporcjonalne do zużycia. W mieszkaniach zainstalowane są liczniki. Dostawcą energii elektrycznej jest prywatna spółka energetyczna, energia grzewcza pochodzi z gminnej lub prywatnej elektrociepłowni. Większe osiedla mieszkaniowe mogą posiadać własne elektrociepłownie. W przypadku posiadania nieruchomości, opłaty za wodę uiszczą się zwykle wraz z podatkiem od nieruchomości.

Wysokie koszty energetyczne

Energia elektryczna, woda i ogrzewanie są w Danii drogie, ponieważ społeczeństwo dąży do obniżenia zużycia energii aby chronić środowisko naturalne. Zużycie elektryczności, wody i ogrzewania można zmniejszyć przez:

- Wyłączanie światła przy wychodzeniu z pomieszczenia.
- Korzystanie z energooszczędnych żarówek. Są one droższe niż zwykłe żarówki, lecz ich średni okres użytkowania jest dziesięciokrotnie dłuższy.
- Branie prysznicza zamiast kąpeli w wannie.
- Mycie naczyń w misce, zamiast pod bieżącą wodą.
- Zakup urządzeń o niskim zużyciu energii i wody. Etykiety energetyczne umieszczane na urządzeniach AGD zawierają dane dotyczące poziomu zużycia energii i wody oraz klasy energetycznej. Poziom zużycia energii podawany jest w skali od A do G, gdzie A oznacza najniższy poziom zużycia energii. Więcej informacji na ten temat można znaleźć w rozdziale 9, Gospodarka i konsumpcja

Wspólne wydatki

Najemca, właściciel mieszkania własnościowego lub udziałowiec ponosi wraz z innymi mieszkańcami osiedla koszty utrzymania dozorcy, nieruchomości i obszarów wspólnych. W przypadku wynajmu, koszty wspólne są potrącane są z czynszu.

Dozorca

W większości nieruchomości czynszowych i udziałowych zatrudniony jest dozorca, którego zadaniem jest wykonywanie różnego rodzaju prac, jak np. utrzymanie obszarów wspólnych. W mieszkaniach spółdzielczych dokonuje on również drobnych napraw lub wzywa w tym celu specjalistę.

Demokracja mieszkańców

W spółdzielniach mieszkaniowych

Spółdzielnie mieszkaniowe użyteczności publicznej funkcjonują na zasadach demokratycznych. Oznacza to, że mieszkańcy wybierają przedstawicieli do rady lokatorów lub zarządu związku lokatorów*. Przedstawiciele lokatorów mogą wnieść udoskonalenia do regulaminu porządku domowego i ustalać plan wspólnych działań. Zabierają również głos w sprawie zagospodarowania obszarów wspólnych.

Wpływ lokatorów w prywatnych domach czynszowych

Lokatorzy w dużych, prywatnych domach czynszowych mają także prawo do wybierania przedstawicieli dbających o ich interesy. Przedstawiciele lokatorów mają prawo kontroli sprawozdań finansowych dotyczących nieruchomości i prawo głosu przed planowanym podniesieniem czynszu lub rozpoczęciem większego remontu.

Prawo głosu

Lokatorzy mają prawo głosowania podczas wyboru reprezentantów różnych grup przedstawicieli mieszkańców. Może to na przykład być rada mieszkańców w nieruchomości czynszowej, zarząd spółdzielni udziałowej lub związek prywatnych właścicieli nieruchomości gruntowych*. Mieszkańcy mogą uczestniczyć w spotkaniach i imprezach organizowanych na terenie osiedla. Mogą też być aktywni, organizować zajęcia dla dzieci i dorosłych jako przedstawiciele lokatorów lub z własnej inicjatywy. Działalność ta jest dobrym sposobem na zawarcie znajomości z sąsiadami i współdziałanie w kształtowaniu otoczenia, w którym się mieszka.

Domy mieszkańców i pomieszczenia wspólne

Wspólne miejsca spotkań i przyjęć

Niektóre spółdzielnie prywatne i udziałowe oraz większość spółdzielni użyteczności publicznej dysponuje wspólnym pomieszczeniem spotkań mieszkańców. Lokatorzy mogą wynajmować budynek lub pomieszczenie np. w celu zorganizowana prywatnego przyjęcia.

Przepisy dla mieszkań i osiedli

W razie wątpliwości należy pytać

W większości domów czynszowych i udziałowych spółdzielni mieszkaniowych obowiązuje regulamin porządku domowego. Jest on ustalony przez właściciela domu lub przez mieszkańców. Regulamin porządku domowego może określać zasady utrzymania czystości na klatce schodowej, sprzątania, posiadania zwierząt domowych, hałasu i miejsca na rowery i wózki dziecięce.

W razie wątpliwości należy skontaktować się z dozorcą lub z sąsiadem.

Konflikt można rozwiązać

Konflikty między ludźmi nie są do uniknięcia. W przypadku konfliktu z sąsiadem, należy jak najszybciej spróbować z nim porozmawiać. Jeśli konfliktu nie da się załagodzić w ten sposób należy, zależnie od formy nieruchomości, zwrócić się do dozorca, zarządu (jeżeli istnieje), stowarzyszenia właścicieli gruntowych lub związku spółdzielni udziałowej.

Pomoc

W przypadku kwestii spornych z właścicielem mieszkania co do np. warunków utrzymania, zamiany lub podnajmu, należy zwrócić się o pomoc w rozwiązaniu konfliktu do dozorca lub zarządu. W razie niepowodzenia można złożyć skargę.

Mieszkańcy lokali użyteczności publicznej mogą składać zażalenia do specjalnej komisji ds. skarg lokatorów spółdzielni. Informacji na ten temat udziela związek lokatorów lub urząd gminy.

W gminach funkcjonuje gminna komisja ds. kontroli czynszu*. Komisja ta rozpatruje skargi dotyczące czynszu i porządku domowego w mieszkaniach wynajmowanych od prywatnych właścicieli. Informacji na ten temat udziela urząd gminy.

Sprzątanie i utylizacja odpadów

Lokator odpowiedzialny jest za utrzymanie czystości i sprzątanie. Należy zapoznać się z regułami obowiązującymi w danej nieruchomości lub osiedlu.

Odpady

Gmina odpowiada za wywóz standardowych odpadów z obszarów osiedli mieszkaniowych raz w tygodniu. Odpady z ogrodu i odpady wielogabarytowe wywożone są kilka razy w roku, są to np. meble i sprzęt AGD.

Stacje odzysku odpadów*

Gminy posiadają własne stacje odzysku odpadów, gdzie we własnym zakresie można odstawić odpady ogrodowe i wielogabarytowe. Stacje odzysku odpadów przyjmują również odpady szkodliwe dla środowiska naturalnego, np. resztki farb, oleje, baterie i urządzenia elektroniczne. Więcej informacji na temat zasad obowiązujących w danej gminie można uzyskać w urzędzie gminnym.

System anten

Anteny zbiorcze w domach czynszowych

Większość wynajmowanych mieszkań korzysta z anten zbiorczych, do których mieszkania podłączone są automatycznie. System antenowy może być zaprojektowany do odbioru telewizji kablowej lub do odbioru przez zbiorczą antenę telewizyjną. Opłata za antenę zbiorczą zwykle wliczona jest w czynsz.

Zainstalowanie własnej anteny wymaga zgody właściciela budynku lub spółdzielni udziałowej.

Niektóre związki właścicieli nieruchomości gruntowych korzystają z anteny zbiorczej

Mieszkania i domy własnościowe mają zwykle dostęp do telewizji kablowej lub anteny zbiorczej związku właścicieli nieruchomości gruntowych - jeśli nie - można zainstalować własną antenę.

Związki anten zbiorczych decydują o wyborze kanałów

Wiele zbiorczych systemów antenowych zakładanych jest przez związki anten zbiorczych. Członkowie związku mają wpływ na wybór kanałów telewizyjnych transmitowanych w danej okolicy. W całym kraju istnieje możliwość odbierania zarówno regionalnych, krajowych jak i szeregu zagranicznych kanałów telewizyjnych.

Osoby posiadające radio, TV lub komputer, który może odbierać programy radiowe i telewizyjne, zobowiązane są do płacenia półrocznej opłaty, zwanej opłatą licencyjną*. Więcej informacji na temat opłaty licencyjnej można znaleźć w rozdziale 10, Kultura i czas wolny

Wprowadzanie zmian w domu

Przepisy dotyczące instalacji elektrycznej, wodnej i grzewczej

Domy i mieszkania własnościowe można urządzać i remontować według własnego życzenia. Jednak ze względów bezpieczeństwa należy przestrzegać przepisów dotyczących instalacji elektrycznej, wodnej i grzewczej. Niektóre z tych prac muszą być wykonywane przez osoby do tego uprawnione. W przypadku nieprzestrzegania powyższych przepisów ubezpieczenie nie pokrywa strat związanych z ewentualnymi szkodami.

Zezwolenie władz gminy

Duże prace remontowe na zewnątrz budynku, np. dobudowanie okna mansardowego, balkonu, dodatkowego budynku gospodarczego lub wiaty na samochód, muszą być zgodne z przepisami dotyczącymi rozmiarów i konstrukcji obiektu. Z tego względu przed rozpoczęciem prac należy skontaktować się z władzami gminy.

Członkowie spółdzielni udziałowych zobowiązani są powiadomić zarząd

Przed wprowadzeniem zmian w lokalu udziałowym członkowie udziałowej spółdzielni mieszkaniowej powinni zorientować się, czy spółdzielnia nakłada specjalne ograniczenia.

Lokatorzy muszą uzyskać zgodę właściciela na wprowadzanie ulepszeń lokalu

Przed rozpoczęciem prac należy skontaktować się z właścicielem mieszkania lub z biurem zarządu budynku*.

W mieszkaniach można zainstalować pralkę lub zmywarkę pod warunkiem, że instalacji dokonują osoby do tego upoważnione.

Ubezpieczenia

Odszkodowania z tytułu kradzieży, pożaru lub i szkód spowodowanych wodą

Ubezpieczenie mieszkania umożliwia otrzymanie odszkodowania za meble, książki, odzież, sprzęt muzyczny, odbiorniki telewizyjne i in. w przypadku kradzieży lub zniszczenia przez np. ogień lub wodę. Kradzież należy bezzwłocznie zgłosić na policję; w przeciwnym razie otrzymanie odszkodowania nie będzie możliwe.

Można także wybrać „ubezpieczenie rodzinne”, które obejmuje ubezpieczenie od odpowiedzialności cywilnej, szkód i kradzież.

Adresy firm ubezpieczeniowych znaleźć można w książce telefonicznej lub na stronie internetowej www.degulesider.dk.

Najemca pokoju lub mieszkania powinien we własnym zakresie zadbać o ubezpieczenie mienia.

Zmiana adresu

O zmianie adresu należy powiadomić władze gminy

W każdej gminie prowadzony jest rejestr mieszkańców. W przypadku przeprowadzki należy powiadomić władze gminy o zmianie adresu. Powiadomienie powinno być złożone nie później niż pięć dni od dnia przeprowadzki. Zgłoszenia można dokonać elektronicznie na stronie www.borger.dk. W urzędzie pocztowym można otrzymać małą teczkę zatytułowaną „Zmiana adresu”, która zawiera wszystkie niezbędne formularze.

6 RODZINA

Rodzina i społeczeństwo

Duńskie społeczeństwo i państwo dobrobytu opiera się na poszanowaniu jednostki i wspólnej odpowiedzialności za dobro ogółu tak w rodzinie, jak i w społeczeństwie.

Równouprawienie kobiet i mężczyzn

Kobiety i mężczyźni mają równe prawa i obowiązki, a także równe szanse uczestniczenia w życiu politycznym i gospodarczym. Dotyczy to również życia rodzinnego, gdzie kobiety i mężczyźni mają równe prawa do podejmowania decyzji o własnym życiu, w tym o rozwodzie. W większości rodzin zarówno kobiety jak i mężczyźni są czynni zawodowo i na równi dzielą obowiązki domowe.

Wspólna odpowiedzialność

Obywatele i sektor publiczny ponoszą wspólną odpowiedzialność za m.in. zapewnienie dzieciom i młodzieży korzystnych warunków dorastania i kształcenia, a osobom starszym i chorym leczenia i opieki.

Poprzez płacenie podatków wszyscy obywatele przyczyniają się do zasilania sektora państwowego w środki finansowe. Sektor państwowy realizuje wiele ważnych zadań społecznych, zajmuje się na przykład utrzymaniem dziennych instytucji opieki dla dzieci, utrzymaniem szkół i szpitali a także pomocą dla osób chorych, starszych i osób które nie są w stanie samodzielnie kierować własnym życiem.

Wolontariusze

Szereg ochotników i prywatnych stowarzyszeń pomaga ludziom w potrzebie, często w ścisłej współpracy z rodzinami i sektorem państwowym. Patr: www.frivillige.dk.

Życie rodzinne i związki

Większość rodzin w Danii składa się z ojca, matki i dzieci. Wielu młodych ludzi przez pewien czas mieszka samodzielnie, zanim zdecydują się oni na małżeństwo lub mieszkanie z partnerem oraz podejmą decyzję o powiększeniu rodziny. Niektórzy dorośli mieszkają z dziećmi. Wiele osób dorosłych i starszych mieszka samotnie.

W 2006 roku w Danii było około 2,5 miliona gospodarstw domowych liczących średnio 2,1 osoby.

Według typu można podzielić je następująco:

	Procent
Pary małżeńskie z dziećmi	13
Bezdzietne pary małżeńskie	21
Pary mieszkające razem z dziećmi	4
Bezdzietne pary mieszkające razem	6
Samotni rodzice z dziećmi	5
Osoby samotne bez dzieci	49
Zarejestrowane związki	1

Źródło: Danmarks Statistik, 2007

Małżeństwo

Małżeństwo w Danii może być zawarte między osobami które ukończyły 18 lat. Osoby poniżej 18 roku życia muszą złożyć wniosek o pozwolenie na ślub w urzędzie gminy. Aby zawrzeć związek małżeński, należy być stanu wolnego. Małżeństwa nie wolno zawierać z rodzeństwem ani z żadnym innym członkiem najbliższej rodziny jak dzieci, rodzice i dziadkowie. Współmałżonka można wybrać według własnego uznania. W Danii małżeństwa zawierane się dobrowolnie, a przymuszanie do ślubu jest niezgodne z prawem. Specjalne przepisy obowiązują osoby, które pragną poślubić obywatela innego kraju i sprowadzić go do Danii w ramach łączenia rodzin. Więcej informacji na ten temat zawiera rozdział 3, Wjazd i pobyt

Ratusz lub kościół

Małżeństwo może być zawarte w urzędzie stanu cywilnego lub w kościele. Ślubu cywilnego udziela kierownik urzędu stanu cywilnego lub inny urzędnik gminy. Ślubu kościelnego udziela kapłan Duńskiego Kościoła Narodowego* lub duchowny innej wspólnoty religijnej, uprawniony do udzielania ślubów.

Małżeństwa zawarte w innych krajach zachowują ważność w świetle duńskiego prawa. Informacje na ten temat otrzymać można w gminnym urzędzie rejestracji ludności.

Obowiązek utrzymywania współmałżonka

Para małżeńska ma obowiązek wzajemnego utrzymania. Praktycznie cały majątek pary małżeńskiej stanowi wspólną własność także prawa rodzicielskie nad wspólnymi dziećmi dotyczą obojga małżonków.

Zarejestrowane związki

Osoby o orientacji homoseksualnej mogą zawierać związki rejestrowane, które są równie prawomocne jak związek małżeński. Osoby o orientacji homoseksualnej mają w Danii takie same prawa i obowiązki jak inni obywatele. Istnieją jednak pewne wyjątki, do których należy np. brak prawa do adopcji.

Związki nieformalne

Związek pary, która decyduje się na wspólne mieszkanie bez ślubu i posiada wspólne dzieci, traktuje się jako związek nieformalny. W przeciwieństwie do par małżeńskich, pary żyjące w nieformalnym związku nie mają automatycznie wobec siebie zobowiązań prawnych ani finansowych. Jest to szczególnie ważne w sytuacji, gdy nieformalne pary posiadające wspólne dzieci postanawiają się rozstać.

Władza rodzicielska*

W nieformalnych związkach, które posiadają wspólne dzieci, władza rodzicielska nad dziećmi zostaje automatycznie przyznana matce, chyba że oboje rodzice zgłoszą chęć wspólnego sprawowania władzy rodzicielskiej*.

Niezgodność stron może zakończyć się sprawą sądową

Para żyjąca w nieformalnym związku, która zdecydowała się na rozstanie, dzieli majątek we własnym zakresie oraz decyduje z kim zamieszkają wspólne dzieci. Jeśli partnerzy nie mogą dojść do porozumienia w kwestii podziału majątku, sprawę rozstrzyga sąd. Jeśli brak porozumienia dotyczy kwestii dzieci, należy zwrócić się do organu okręgowej administracji państwowej*.

Separacja i rozwód

Para małżeńska, która nie życzy sobie kontynuacji związku ma prawo wystąpić o rozwód. Separacja jest rodzajem okresu próbnego, podczas którego para mieszka osobno, lecz formalnie pozostaje w związku małżeńskim. Rozwód można uzyskać po rocznej separacji. Jeśli jednak obie strony zgadzają się na rozwód, mogą go otrzymać po sześciu miesiącach.

W przypadku zdrady małżeńskiej lub przemocy ze strony współmałżonka rozwód może być orzeczony bezzwłocznie, bez okresu separacji.

Wspólna władza rodzicielska

Małżonkowie, którzy posiadają wspólne dzieci, muszą zdecydować o podziale odpowiedzialności za ich wychowanie. Jeśli strony nie mogą dojść do porozumienia, powinny zwrócić się do okręgowego urzędu administracji państwowej. W skrajnych przypadkach spór między byłymi małżonkami rozstrzyga sąd.

Osoby ubiegające się o separację i rozwód powinny zwrócić się do okręgowego urzędu administracji państwowej* w miejscu zamieszkania. Urząd ten udziela informacji na temat warunków separacji, rozwodu, władzy rodzicielskiej, podziału majątku oraz alimentów na rzecz dzieci lub byłego współmałżonka.

Alimenty na dzieci

Rodzic, który nie mieszka z dziećmi, ma obowiązek płacenia alimentów. Alimenty na dzieci można odpisać od podatku.

Zapobieganie i przerywanie ciąży

Najlepiej zwrócić się do lekarza w celu omówienia metod zapobiegania ciąży. W Danii dostępnych jest wiele różnych środków antykoncepcyjnych.

W Danii dopuszczalne jest przerwanie ciąży. Każda kobieta w okresie do 12 tygodnia ciąży ma prawo do aborcji w szpitalu. W wyjątkowych przypadkach, aborcji można dokonać w późniejszym terminie.

Prawo do przerywania ciąży opiera się na prawie kobiety do wolnego decydowania o swoim ciele.

Kobieta, która zdecydowała się przerwać ciążę, musi zwrócić się do lekarza rodzinnego o skierowanie do szpitala. Sztuczne poronienie zwykle jest zabiegiem chirurgicznym wykonywanym podczas znieczulenia ogólnego. Można także poddać się aborcji farmakologicznej, tj. przerywaniu ciąży przy użyciu środków farmakologicznych.

Patrz również www.sexlinien.dk.

Macierzyństwo

Nikt nie powinien być ofiarą przemocy

Władze państwowe i gminne nie ingerują w prywatne życie obywateli. Jednak ani dzieci ani dorośli nie powinni być narażeni na przemoc lub naruszenie godności osobistej ze strony członków rodziny. Dotyczy to zarówno dzieci jak i dorosłych. Osoby bite, zastraszane lub zmuszane do współżycia seksualnego, mogą zwracać się o pomoc do władz gminy lub do schroniska/poradni dla ofiar przemocy. Przypadki przemocy i przymuszania należy zgłaszać na policję.

Pomocy należy szukać, zanim problem osiągnie krytyczne rozmiary

Osoby potrzebujące pomocy powinny zwrócić się do władz gminy lub do poradni, gdzie mają pełne prawo do zachowania anonimowości.

Pomoc w sytuacji kryzysowej i centra kryzysowe

W sytuacji kryzysowej można zwrócić się do specjalnego schroniska dla ofiar przemocy, które udziela schronienia do czasu rozwiązania sytuacji mieszkaniowej i socjalnej. Schroniska świadczą pomoc socjalną, psychologiczną i pedagogiczną.

Na terenie całej Danii istnieją schroniska zarówno dla mężczyzn, jak i dla kobiet. Schroniska przyjmują także osoby z dziećmi. Większość schronisk przeznaczona jest dla kobiet potrzebujących ochrony przed mężem lub innymi osobami, która stosują wobec nich przemoc. Patrz www.lokk.dk i www.social.dk.

Badania przedporodowe u lekarza i położnej

Kobiety ciężarne mają prawo do badań kontrolnych przeprowadzanych przez lekarza i położną. Pierwsza wizyta odbywa się zwykle w dziewiątym tygodniu ciąży u lekarza rodzinnego. Termin tej wizyty trzeba umówić. W 10-12 tygodniu ciąży można przeprowadzić badania, które wykażą ewentualne ryzyko zespołu Downa lub innych chorób genetycznych. Lekarz lub położna informują kobiety o rezultacie badań.

Karta przebiegu ciąży

Lekarz rodzinny zakłada kartę przebiegu ciąży, którą należy okazać podczas wszystkich badań przedporodowych u lekarza lub położnej. W karcie lekarz i położna notują przebieg ciąży. Celem badań kontrolnych jest śledzenie stanu zdrowia kobiety i płodu.

Szkoła rodzenia

W trakcie zajęć w szkole rodzenia zdobywa się informacje na temat zmian zachodzących w organizmie kobiety podczas ciąży, oraz w jaki sposób rozwija się dziecko. Uczy się właściwej techniki oddechu podczas porodu i zasad gimnastyki przedporodowej, która ułatwia poród i czyni go mniej bolesnym. Informacje na temat najbliższej szkoły rodzenia można uzyskać u położnej. W zajęciach można uczestniczyć mąż lub inna osoba, która będzie obecna podczas porodu.

Poród

Większość kobiet w Danii rodzi w szpitalu. Kobieta decyduje o sposobie porodu. Przy porodzie może być obecny mąż lub inna osoba. Istnieje również możliwość porodu domowego. Informacji na ten temat udziela położna.

Na oddziale poporodowym*

Po porodzie kobieta wraz z dzieckiem przeniesiona zostaje do sali na oddziale poporodowym. Personel chętnie udziela pomocy w opiece nad noworodkiem oraz służy dobrymi radami co do karmienia piersią i pielęgnacji dziecka.

Akt urodzenia, nadanie imienia i chrzest

Gdy dziecko się urodzi, rodzice wypełniają specjalny formularz i przesyłają do biura parafialnego, które następnie wydaje akt urodzenia. Duński Kościół Narodowy* rejestruje wszystkie noworodki, niezależnie od wyznania.

Duński Kościół Narodowy rejestruje imiona wszystkich noworodków

Duński Kościół Narodowy rejestruje imiona wszystkich noworodków. O wybranym imieniu dziecka należy powiadomić biuro parafialne, zanim dziecko ukończy sześć miesięcy. Formularz nadania imienia można znaleźć na stronie www.personregistrering.dk. Dziecko otrzymuje wówczas akt urodzenia.

Imię można także nadać dziecku podczas chrztu w Duńskim Kościele Narodowym lub kościele innej uznawanej wspólnoty religijnej. W tym przypadku dziecko otrzyma wspólny akt urodzenia/chrztu.

Imię musi być zatwierdzone.

Dziecku można nadać jedno lub dwa imiona. Wykaz zatwierdzonych imion znajduje się na stronie internetowej duńskiego Urzędu ds. Rodziny www.familiestyrelsen.dk. Aby nadać dziecku imię spoza wspomnianej listy, należy uzyskać zgodę. Formularz wniosku można otrzymać w biurze parafialnym.

Urlop macierzyński i wychowawczy

Kobiety ciężarne mają prawo do urlopu macierzyńskiego przed i po rozwiązaniu. Ojciec dziecka może również przez pewien okres czasu przebywać na urlopie ojcowskim. Władze państwowe i niektóre firmy prywatne zawarły porozumienia dotyczące płatnego urlopu macierzyńskiego i ojcowskiego. Rodzice, którzy nie otrzymują pensji w trakcie urlopu, mogą ubiegać się o zasiłek macierzyński/ojcowski od władz gminy. Dotyczy to również osób posiadających własną firmę i prowadzących działalność gospodarczą co najmniej od pół roku. Rodzice małych dzieci mają ponadto prawo do urlopu wychowawczego. Informacji na ten udziela urząd gminy.

Pielęgniarka środowiskowa składa wizyty domowe

Po porodzie każda kobieta ma prawo do bezpłatnych wizyt domowych pielęgniarki środowiskowej. Pierwsza wizyta odbywa się zwykle mniej więcej po tygodniu od powrotu matki i dziecka ze szpitala. Terminy kolejnych wizyt ustalane są podczas każdej wizyty.

Obserwacja rozwoju dziecka

Zadaniem pielęgniarki środowiskowej jest udzielanie rad i wskazówek w celu zapewnienia nowo powiększonej rodzinie jak najlepszego startu. Pielęgniarka środowiskowa śledzi rozwój dziecka, mierzy je i waży. Pielęgniarkę środowiskową interesuje dobro rodziny jako całości, chętnie udziela rad dotyczących rozwoju dziecka i wyjaśnia wątpliwości.

Kontrola u lekarza rodzinnego

Dziecko ma prawo do bezpłatnych badań kontrolnych u lekarza rodzinnego. Więcej informacji na ten temat można znaleźć w rozdziale 11.

Grupy matek

Pielęgniarka środowiskowa może zainicjować tzw. grupę matek, składającą się z kobiet, które urodziły dziecko mniej więcej w tym samym czasie. Matki należące do takiej grupy spotykają się, rozmawiają i dzielą się doświadczeniami. Pielęgniarka środowiskowa udziela informacji na temat grupy matek, do której można się przyłączyć.

Opieka poza domem

Podczas gdy rodzice pracują, małymi dziećmi w większości przypadków zajmują się państwowe instytucjeienne lub opiekunka. Wiele dzieci po szkole uczęszcza do świetlicy lub korzysta z programu zajęć pozaszkolnych. Rodzice współpracują z instytucjami opieki, do których uczęszczają ich dzieci. W ten sposób mają oni wpływ na rozwój i wychowanie dziecka poza domem.

Żłobek, opieka dzienna i przedszkola

Przeważająca liczba dzieci do lat sześciu spędza czas razem z innymi dziećmi u opiekunkiiennej, w żłobku lub w przedszkolu. Władze gminy odpowiedzialne są za zapewnienie opiekiiennej, zakres ofert różni się w zależności od gminy. Jednak najbardziej powszechne są:

- Opiekaiennej (dagpleje) - opiekę nad grupą dzieci sprawuje opiekunkaiennej zatwierdzona przez władze gminy. Grupa wiekowa: od 0 do 3 lat.
- Żłobek. Grupa wiekowa: od 6 miesięcy do 2 lat włącznie.
- Przedszkole. Grupa wiekowa: od 3 lat do wieku szkolnego.
- Tzw. przedszkole poza miastem, dzieci spędzają czas na wsi lub na łonie natury na przykład w lesie.
- Zintegrowana instytucjaiennej opiekiiennej dla dzieci w wieku od 6 miesięcy do wieku szkolnego.
- Opiekaiennej prywatna. Niektóre urzędy gminne proponują rodzicom dotację do prywatnej opiekiiennej nad dzieckiem.

O miejsce w instytucji należy się starać

Dziecko należy zarejestrować w gminnym biurze opiekiiennej. Jeśli władze gminne nie są w stanie od razu zaproponować dziecku miejsca opieki, zostanie ono umieszczone na liście oczekujących. Im wcześniej rodzice wpiszą dziecko na listę, tym większe są szanse na otrzymanie miejsca. Jeśli rodzice życzą sobie, aby ich dziecko uczęszczało do żłobka, muszą umieścić je na liście oczekujących zaraz po urodzeniu.

Gdy rodzina przeprowadza się do innej gminy

Jeżeli rodzina przeprowadza się do innej gminy zanim dziecko zacznie uczęszczać do instytucji opieki dziennej, należy skontaktować się z władzami nowej gminy i wpisać dziecko na listę oczekujących. Należy pamiętać o powiadomieniu urzędu gminy w nowym miejscu zamieszkania o tym, jak długo dziecko figurowało na liście oczekujących, tak aby uniknąć umieszczenia go na końcu listy.

Jeżeli rodzina przenosi się do innej gminy w momencie, gdy dziecko posiada już miejsce w instytucji opieki dziennej, należy również skontaktować się z urzędem nowej gminy, aby umieścić je na liście oczekujących. Dziecko zachowuje prawo do uczęszczania do instytucji w poprzednim miejscu zamieszkania.

Spotkanie należy umówić telefonicznie

Przed podjęciem decyzji, do której instytucji dziecko ma uczęszczać, mogą Państwo odwiedzić kilka instytucji. Aby być pewnym, że pracownicy będą mieli czas na rozmowę i oprowadzenie po instytucji, należy wcześniej zadzwonić i umówić czas spotkania.

Oplaty

Za miejsce w państwowej instytucji opieki dziennej należy płacić. Władze państwowe pokrywają jednak część wydatków. Jeśli z opieki dziennej korzysta więcej niż jedno dziecko, rodzina ma prawo do tzw. zniżki dla rodzeństwa. W gminie można także ubiegać się o miejsce bezpłatne lub dofinansowywane. Więcej informacji na ten temat uzyskać można w urzędzie gminy.

Obowiązek zapewnienia dziecku opieki

Osoby otrzymujące zasiłek pieniężny, zasiłek dla bezrobotnych lub zasiłek integracyjny mają obowiązek w każdej chwili stać do dyspozycji rynku pracy. Oznacza to, że zobowiązane są niezwłocznie przyjąć każdą ofertę pracy lub rozpocząć program aktywizujący*. Jest to możliwe tylko wówczas, gdy ich dzieci mają zapewnioną opiekę w ciągu dnia.

Jeśli dziecko do tej pory nie posiada miejsca w instytucji opieki dziennej, jest prawdopodobne, że władze gminy wkrótce je zaproponują. Aby nie stracić prawa do pobieranego zasiłku, propozycji tej nie wolno odrzucić.

Zasiłek na pokrycie kosztów prywatnej opieki nad dziećmi

Urzędy gminne oferują zasiłek dla rodziców, którzy pragną aby dziećmi opiekowała się prywatna opiekunka. Niektóre gminy oferują dodatkowy zasiłek dla rodziców, którzy sami opiekują się swoimi dziećmi. W tym przypadku gminy decydują o tym, czy taki zasiłek będzie przyznany.

Pomoc w rozwoju języka

Jeżeli istnieje taka potrzeba, dziecko otrzymuje specjalną pomoc w nauce języka duńskiego. Jest to tak zwana stymulacja językowa, którą dziecko otrzymuje z chwilą ukończenia 3 lat. Władze gminy mają obowiązek zaproponowania pomocy, natomiast ocenę ewentualnej potrzeby stymulacji językowej dokonują specjaliści. Jeżeli dziecko uczęszcza do przedszkola zajęcia stymulacji odbywają się w przedszkolu, do którego dziecko uczęszcza. Jeżeli dziecko przebywa w domu, zajęcia muszą być prowadzone 15 godzin tygodniowo. Stymulacja językowa jest obowiązkowa. Informacji na ten temat udziela urząd gminy.

Mój syn wzbogacił zasób słów przez zabawę z duńskimi rówieśnikami

„Gdy nasz syn poszedł do szkoły, nauczyciele stwierdzili, że ma bogaty zasób słów. Zawdzięcza go zabawie z duńskimi rówieśnikami. Gdy rozmawiam z nim po duńsku, padają słowa których nie znam, a których on nauczył się od innych dzieci. W ten sam sposób języka mogą uczyć się dorośli. Zawsze zapraszamy do nas znajomych Duńczyków z dziećmi. Rozmowy na wiele tematów są bardzo cenne zarówno dla nich jak i dla nas. W ten sposób upada wiele uprzedzeń - po obu stronach.”

Gülây Ciftci przyjechała do Danii z Turcji w 1977 roku. Pracuje w gminie jako doradca ds. integracji i pomocy finansowej oraz zajmuje się kształceniem konsultantów socjalnych.

Dzieci i młodzież

Kontakt między instytucją a rodzicami

Dobry kontakt między rodzicami a personelem instytucji opieki dziennej ma zasadnicze znaczenie dla zdrowego rozwoju dziecka. Pracownicy instytucji opowiadają jak minął dzień. Interesują ich doświadczenia rodziców i zmiany w rodzinie, które mogą mieć wpływ na rozwój dziecka.

Jeżeli na rozmowę z pracownikami potrzeba więcej czasu, można umówić osobne spotkanie z pedagogiem.

Wiele instytucji opieki dziennej zatrudnia dwujęzyczny personel, który może służyć pomocą podczas rozmowy. Jeżeli w instytucji nie ma osób władających Państwajęzykiem na rozmowę zostanie wezwany tłumacz.

Zebrania rodziców i komitet rodzicielski

Istotne jest, aby rodzice interesowali się dzieckiem, również gdy nie znajduje się ono pod ich opieką. Dwa razy do roku odbywają się zebrania rodziców, które dają okazję do uzyskania ważnych informacji o zasadach funkcjonowania instytucji i przedstawienia własnych propozycji. Na jednym z zebrań rodzice wybierają przedstawicieli komitetu rodzicielskiego. Komitet rodzicielski może wpływać zarówno na lokowanie funduszy instytucji jak i na zagadnienia pedagogiczne które, mają wpływ na codzienne życie dzieci.

Pomiędzy dwiema kulturami

Okres dzieciństwa i dorastania może być trudny szczególnie dla tych dzieci, które wywodzą się z kultur bardzo różniących się od duńskiej. Rodzicom sprawia być może trudność rozumienie norm duńskiego społeczeństwa i jego oczekiwań wobec dzieci, ponieważ są one bardzo odmienne od norm kultury z której się wywodzą.

Nastolatki

Okres dorastania, w którym dzieci zmieniają się fizycznie i psychicznie, może być również trudny. Tak jak inni młodzi ludzie odczuwają oni potrzebę odnalezienia własnej tożsamości, pragną usamodzielnic się i pokazać, że są niezależni. Jednak rodzice nadal są odpowiedzialni za dzieci i kontynuują wyznaczenie ram kształtowania młodej osobowości.

Umowy i zasady

Większość młodych ludzi mieszkających z rodzicami ustala z nimi zasady dotyczące przykładowo wyjść na imprezy i godziny powrotu do domu lub nocowania poza domem. Wiele młodych osób - dziewcząt i chłopców - spędza razem wolny czas w kawiarniach i dyskotekach lub na imprezach prywatnych. Niektórzy nocują u swoich przyjaciół.

Wielu rodziców omawia kwestie palenia papierosów, picia alkoholu i zabaw na zebraniach rodziców organizowanych w szkole. Stanowiska indywidualnych rodzin co do zasad i zakresu swobody młodych ludzi mogą być różne. Na spotkaniach rodziców w szkole, do której chodzą dzieci, można ustalić wspólne zasady, przykładowo dotyczące zabaw szkolnych.

Ciało i seks

Chcąc nie chcąc, w Danii często napotykamy nagość i seksualność w miejscach publicznych. Gazety i czasopisma publikują artykuły o seksie i współżyciu, a wiele reklam eksponuje ludzkie ciało.

Wynika to z ogólnych przemian społecznych, które doprowadziły do przyjęcia bardziej liberalnego podejścia do seksualności. W ciągu ostatnich kilkudziesięciu lat pojawiły się nowe typy związków, ludzie zyskali więcej wolności w sferze seksualnej, poprawiły się też warunki ludzi o orientacji homoseksualnej. Jednak wolność wiąże się z odpowiedzialnością.

Oznacza to, że istnieją pewne granice tego, na co można sobie pozwolić. Ponadto nikogo nie można zmuszać do cze-
gokolwiek wbrew jego woli. Podstawową zasadą jest szacunek dla prywatnych i seksualnych granic innych osób.

Gdy ludzie opalają się w parku lub na plaży, pływają skąpo ubrani lub bez ubrania, nie jest to zaproszenie do seksu. Podobnie sygnały ciała wyrażane poprzez ubranie nie powinny być interpretowane jako zachęta do załotów. Przypadki seksualnego nadużycia należy zgłaszać na policję - umożliwi to oddanie sprawców w ręce sprawiedliwości.

Prawa dziecka

Dania podpisała konwencję ONZ o prawach dziecka, która odnosi się do dzieci poniżej 18 lat, niezależnie od ich pochodzenia. Zgodnie z postanowieniami konwencji, dzieci mają prawo do pożywienia, schronienia, kształcenia, zabawy oraz ochrony przed wojną, przemocą, nadużyciem i wykorzystywaniem. Mają ponadto prawo do współdecydowania i wywierania wpływu.

W Danii bicie dzieci jest niezgodne z prawem; podobnie jak obrzezanie dziewcząt.

Prawodawstwo

Prawodawstwo w sposób wyraźny precyzuje ramy ochrony praw dziecka. Współżycie seksualne z osobą poniżej 15 lat jest karalne. Alkohol i wyroby tytoniowe można sprzedawać osobom, które ukończyły 16 lat. W restauracjach i dyskotekach alkohol i wyroby tytoniowe mogą kupować osoby w wieku powyżej 18 lat.

Gdy dziecko wyprowadza się z domu

W świetle duńskiego prawa osoby osiągają pełnoletność po ukończeniu 18 lat. Osoby pełnoletnie mogą np. przystąpić do kursu prawa jazdy, zaciągnąć pożyczkę i odpowiadać za swoje życie. Wielu młodych ludzi wyprowadza się z domu po ukończeniu 18 lat i mieszka samodzielnie lub z innymi młodymi ludźmi.

Porady i informacja

W celu rozwiązywania trudnych problemów można otrzymać profesjonalną pomoc. Zarówno rodzice, jak i młodzi ludzie mogą otrzymać pomoc i poradę – razem lub osobno. Więcej informacji na ten temat można uzyskać w urzędzie gminy, dzwoniąc do telefonu zaufania lub do telefonicznej linii dla osób w sytuacjach kryzysowych. Rozmowa jest bezpłatna i gwarantuje anonimowość.

Pomoc dla rodzin i dzieci z problemami

Rodzice mają obowiązek zapewnienia dzieciom miłości i opieki oraz stworzenia bezpiecznych warunków do ich rozwoju. Społeczeństwo nie ingeruje w relacje rodzinne, chyba że zachodzi podejrzenie, że dobro dziecka jest zagrożone.

W przypadku zaistnienia problemów władze gminne kontaktują rodzinę i starają się pomóc w ich rozwiązaniu. Rodzina lub jeden z jej członków może także zwrócić się o pomoc do władz. Gmina współpracuje z rodziną. Pomoc obejmuje różne formy wsparcia udzielanego rodzinie.

Jeżeli rodzice zaniedbują obowiązki wychowawcze na tyle, że dziecko w ramach rodziny nie czuje się bezpieczne ani nie może się prawidłowo rozwijać, może ono na pewien okres czasu zostać umieszczone poza rodziną. Czasowe usunięcie dziecka z rodziny może odbyć się za zgodą rodziców lub pod przymusem. Dziecko umieszczone jest zwykle w instytucji opieki lub w rodzinie zastępczej. Powyższa sytuacja może zaistnieć na przykład gdy rodzice biją dzieci lub nie są w stanie pełnić należytych obowiązków wychowawczych. Młodzi ludzie z poważnymi problemami społecznymi lub kryminalnymi, których rodzice nie są w stanie udzielić im należytej opieki, umieszczani są w specjalnych instytucjach, gdzie otrzymują pomoc w zdobyciu wykształcenia lub w znalezieniu pracy.

Niepełnosprawne dzieci i dorośli

Normalne życie na tyle na ile jest to możliwe

Rodziny dzieci, młodzieży i dorosłych z upośledzeniem fizycznym lub umysłowym mają prawo do pomocy w rozwiązywaniu problemów dnia codziennego. Celem tej pomocy jest umożliwienie osobom niepełnosprawnym prowadzenia możliwie najbardziej normalnego i aktywnego życia.

Specjalne oferty pomocy

Większość niepełnosprawnych dzieci lub dzieci o specjalnych potrzebach mieszka z rodzicami i uczęszcza do zwykłych przedszkoli, szkół oraz uczestniczy w zajęciach pozalekcyjnych. Jednak niektóre z nich uczęszczają do przedszkoli i szkół specjalnych, które zatrudniają odpowiednio wyszkolony personel.

Osoby niepełnosprawne (młodzież i dorośli) mogą korzystać z kształcenia specjalnego, ośrodków opieki dziennej lub całodobowej oraz miejsc pracy chronionej i stanowisk przystosowanych do pracy osób niepełnosprawnych.

Niektóre osoby niepełnosprawne mieszkają we własnym domu i otrzymują pomoc praktyczną i osobistą ze strony gminy. Formą pomocy może być np. wózek inwalidzki lub inny sprzęt albo pomoc asystenta. Inne osoby niepełnosprawne przebywają w specjalnych ośrodkach, mieszkają we wspólnotach mieszkaniowych lub w mieszkaniach z całodobową opieką.

Osoby starsze

Aktywni emeryci

Osoby starsze w Danii mają wiele możliwości rozwijania zainteresowań i prowadzenia aktywnego życia. Dążeniem polityki rządu jest umożliwienie ludziom starszym wywierania wpływu na swoje życie oraz brania za nie odpowiedzialności. Dlatego też osoby starsze mają okazję uczestniczenia w podejmowaniu decyzji, zarówno na płaszczyźnie osobistej, jak i w ramach lokalnej społeczności.

W gminach powoływane są rady emerytów wybierane spośród osób starszych zamieszkałych na terenie gminy. Rady emerytów doradzają władzom gminy w sprawach dotyczących ludzi starszych. Informacji na temat możliwości i miejsc spotkań i udzielają urzędy gminne.

Praca i przejście na emeryturę

Spółeczeństwo duńskie potrzebuje także wkładu ze strony starszych obywateli, stosownie do ich możliwości. Niektórzy ludzie pracują aż do ukończenia 70 lat. Inni przechodzą na emeryturę w wieku 65 lat, z prawem do emerytury państwowej. Jeszcze inni kończą życie zawodowe wcześniej i przechodzą na wcześniejszą emeryturę lub rentę.

Emerytura państwa (folkepension)

Większość ludzi ma prawo do emerytury państwowej z chwilą ukończenia 65 lat. Podstawą emerytury państwowej jest nabycie praw emerytalnych. Osoby, które mieszkały w Danii 40 lat od 15 roku życia do chwili przejścia na emeryturę, mają prawo do pełnej emerytury państwowej. Osobom mieszkającym w Danii przez krótszy okres czasu przysługuje emerytura w mniejszym wymiarze. Wysokość świadczenia emerytalnego oblicza biuro urzędu gminy ds. emerytur, które również udziela obywatelom stosownych informacji.

Prywatny fundusz emerytalny (pensionsopsparring)

Wiele osób uzupełnia państwową emeryturę innymi formami świadczeń emerytalnych. Wielu pracowników płaci składki na fundusz emerytalny, to znaczy pracodawca i pracownik co miesiąc odprowadzają pewną kwotę do firmy zajmującej się sprawami emerytur. Istnieje również możliwość bezpośredniego odprowadzania składek na prywatny fundusz emerytalny, do banku lub do innej instytucji finansowej.

Składki na prywatny fundusz emerytalny, można odpisywać z podatku, przez co obniża się aktualny poziom podatku.

Wcześniejsza emerytura

System wcześniejszych emerytur umożliwia wcześniejsze opuszczenie rynku pracy. Można całkowicie wycofać się z rynku pracy lub tylko częściowo. Osoby przebywające na wcześniejszej emeryturze mogą pozostać czynne zawodowo.

Na wcześniejszą emeryturę można przejść najwcześniej w chwili ukończeniu 60 lat. Osoby pragnące skorzystać ze wcześniejszej emerytury muszą być członkiem kasy ubezpieczeń na wypadek bezrobocia przez co najmniej 30 lat i płacić specjalną składkę na wcześniejszą emeryturę. Świadczenia z tytułu wcześniejszej emerytury są wypłacane maksymalnie do 65 roku życia.

Renta

Niektórzy ludzie mają tak wiele fizycznych i psychicznych problemów, że nie są zdolni do pracy, mogą wtedy przejść na rentę. Aby otrzymać rentę, należy spełniać szereg kryteriów, jednym z nich jest długość pobytu w Danii. Informacji na ten temat udziela gmina.

Pomoc w domu

Większość osób starszych pragnie jak najdłużej pozostać we własnym domu. Emeryci mają prawo do uzyskania pomocy, np. w sprzątaniu i zakupach. Osoby z problemami natury fizycznej mogą również otrzymać prywatną pomoc domową. Zakres pomocy, jaką można otrzymać, zależy od oceny stopnia potrzeb, której dokonują władze gminy.

Mieszkania dla osób starszych

Osoby starsze posiadające specjalne potrzeby lub ograniczenia natury fizycznej mogą zwrócić się do władz gminy o przyznanie specjalnego mieszkania. Są to mieszkania specjalnie przystosowane dla osób starszych i niepełnosprawnych. Tego rodzaju miejsca często współpracują z ośrodkami opieki i zdrowia, co pozwala mieszkańcom na szybkie wezwanie pomocy. Na mieszkanie dla osób starszych należy niekiedy długo czekać. Z tego względu dobrze jest z góry zapisać się na listę oczekujących.

Dom z całodobową opieką lub dom opieki dla osób starszych

Osoby starsze wymagające stałej opieki mają prawo do zamieszkania w domu z całodobową opieką lub w domu opieki dla osób starszych. Personel tych instytucji wykonuje praktyczne czynności, takie jak gotowanie, pranie i sprzątanie, a także pomagają mieszkańcom w utrzymaniu higieny osobistej. Pielęgniarki zajmują się podawaniem leków i pilnują terminów badań lekarskich.

Emeryci muszą płacić za świadczone im usługi. Jednak opłaty te przeważnie nie przekraczają ich finansowych możliwości, nawet w przypadku posiadania tylko państwowej emerytury.

Ostatni etap życia

Akt zgonu

W przypadku zgonu lekarz zobowiązany jest do wystawienia aktu zgonu. Jeżeli śmierć nastąpiła w domu, krewni zmarłego muszą jak najszybciej zawiadomić o tym lekarza. Akt zgonu wydawany jest rodzinie zmarłego wraz ze zgłoszeniem zgonu. Akt zgonu należy złożyć w biurze parafialnym. Wszystkie zgony, niezależnie od wyznania zmarłych lub ich krewnych, rejestrowane są przez Duński Kościół Narodowy, który działa z ramienia państwa duńskiego.

O zgonie automatycznie powiadamiany jest rejonowy sąd do spraw gospodarczych, rodzinnych i spadkowych*. Sąd ten wzywa najbliższych krewnych zmarłego w celu omówienia zagadnień związanych z podziałem masy spadkowej, tj. mienia osobistego osoby zmarłej.

Pogrzeb

Pogrzeb lub kremacja osoby zmarłej musi odbyć się zwykle w ciągu ośmiu dni od daty zgonu. Przedsiębiorca pogrzebowy służy pomocą we wszystkich praktycznych aspektach związanych z pogrzebem. Ze strony władz gminy można otrzymać finansową pomoc na pogrzeb (zasiłek pogrze-

bowy). Jeśli osoba zmarła ma być pochowana w innym kraju, władze gminy muszą wydać specjalne zezwolenie na wywóz zwłok za granicę.

2,1 tys. cmentarzy

Duński Kościół Narodowy* posiada i utrzymuje około 2,1 tysięcy cmentarzy. Każdy obywatel Danii ma prawo być pochowany na cmentarzu parafialnym. Członkowie innych niż Duński Kościół Narodowy wspólnot religijnych nie mogą żądać, aby ich tradycje i zwyczaje pogrzebowe były ściśle przestrzegane. Jednak mogą poinformować zarząd cmentarza o swoich specjalnych życzeniach.

Miejsca pochówku członków innych wspólnot religijnych

Na niektórych cmentarzach zarezerwowane są specjalne miejsca dla osób wyznania mojżeszowego, katolickiego i muzułmańskiego. Inne wspólnoty religijne mogą uzyskać zezwolenie na założenie własnych miejsc pochówku. Np. w gminie Brøndby znajduje się muzułmański cmentarz, którego właścicielem i zarządcą jest Duński Islamski Fundusz Pogrzebowy.

7 SZKOŁA I WYKSZTAŁCENIE

Nauka przez całe życie

Oświata społeczna

Tradycja duńskiej oświaty społecznej* jest tak stara jak duńska demokracja. Opiera się na przekonaniu, że wykształcone społeczeństwo stanowi ważną podstawę sprawnie funkcjonującej demokracji.

Obywatele Danii w ciągu całego życia mają możliwość kształcenia, nie tylko w powszechnym systemie szkół, ale również na uniwersytetach ludowych (folkehøjskole)* i szkołach wieczorowych* a także uczestniczyć w kursach radiowych i telewizyjnych lub w szkoleniach w miejscu pracy.

Obowiązek kształcenia

W Danii nauka jest obowiązkowa przez dziewięć lat. Obowiązek kształcenia zaczyna się w wieku siedmiu lat. Jakkolwiek większość dzieci w Danii zaczyna okres nauki w wieku sześciu lat w klasie przedszkolnej.

Większość kontynuuje naukę po ukończeniu 9-tej klasy

Po obowiązkowym okresie dziewięciu lat nauki kontynuowanie kształcenia jest dobrowolne. Dla osób bez wykształcenia jest jednak coraz mniej miejsc pracy, więc przeważająca większość osób wybiera naukę w średnich szkołach zawodowych lub ogólnokształcących. Kształcenie może być krótko-, średnio- lub długoterminowe.

Uczestnictwo i współpraca

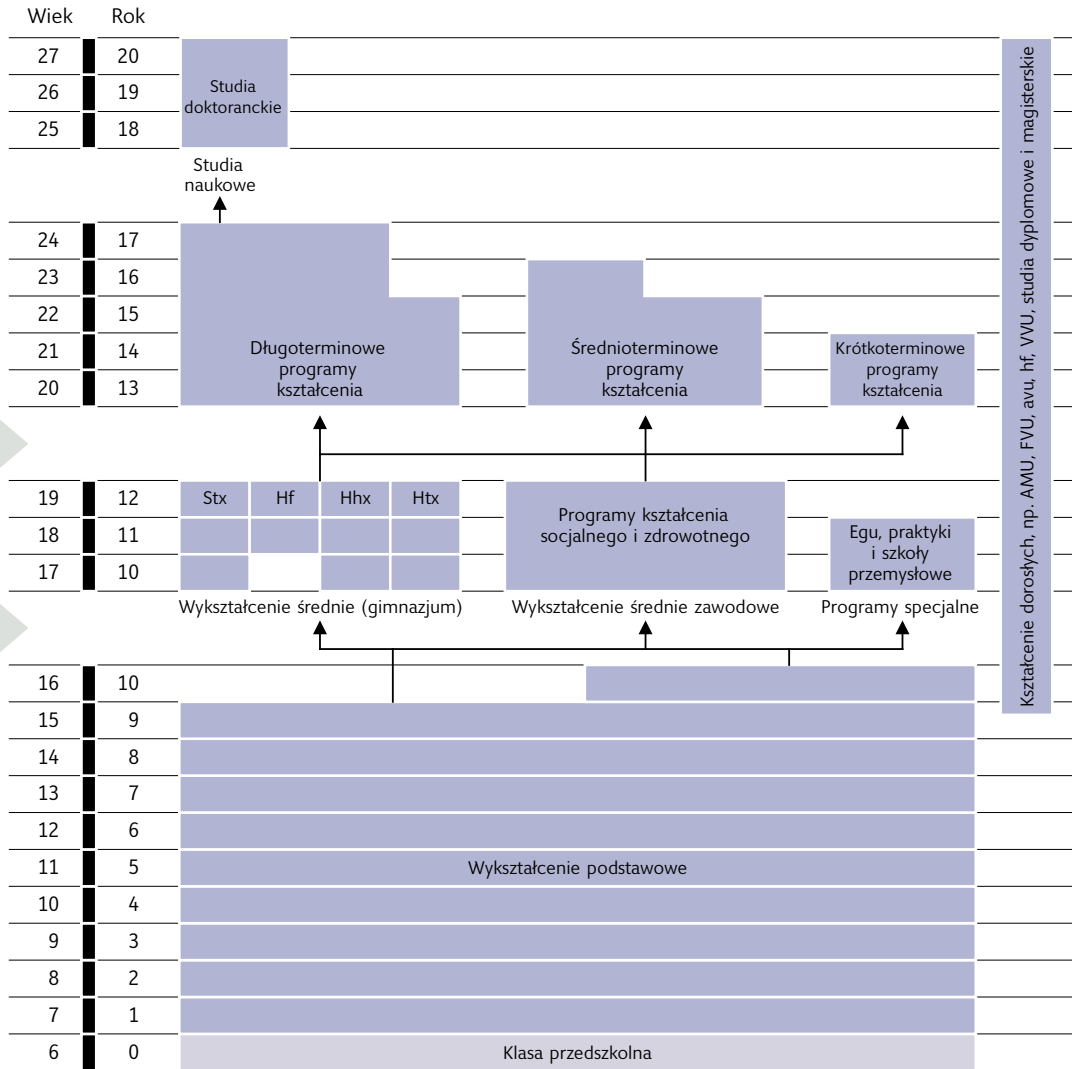
Duńskie szkolnictwo opiera się w dużej mierze na wolności wyboru i współdecydowaniu. Od pierwszych lat szkolnych aż do uniwersytetu uczniowie i studenci mają prawo do podejmowania decyzji dotyczących szkoły i programu nauczania, a nauczyciele oczekują, że będą z tego prawa korzystać.

Ważnym elementem programu nauczania jest zdobywanie podstawowej wiedzy, a także umiejętności dialogu i współpracy z innymi ludźmi. Od pierwszej klasy dzieci uczą się pracy w grupach i wspólnego rozwiązywania zadań.

Na uczelniach wyższych studenci często rozwiązują zadania w grupach, które spotykają się na uczelni lub prywatnie.

Duński system edukacyjny

Szkoła podstawowa

Szkoła powszechna i szkoły prywatne

Szkoła powszechna oferuje bezpłatną naukę dla wszystkich dzieci. System obejmuje jednoroczną klasę przedszkolną i dziewięć lat obowiązkowej szkoły podstawowej, oraz klasę dziesiątą, która nie jest obowiązkowa.

Oprócz szkół powszechnych istnieją również niezależne podstawowe szkoły prywatne, w których nauka jest płatna. Niezależne podstawowe szkoły prywatne mogą opierać się na innej koncepcji niż szkoła powszechna, lecz z zawodowego i społecznego punktu widzenia dzieci otrzymują takie samo wykształcenie. Patrzą: www.friskoler.dk

Rodzice muszą zapisać dziecko do szkoły

Dziecko automatycznie przynależy do szkoły powszechnej w okręgu szkolnym, w którym mieszka. Gdy dziecko zbliża się do wieku szkolnego, rodzice otrzymują list z informacją o terminie zapisu wraz z zaproszeniem do odwiedzenia szkoły. Można też wybrać inną szkołę powszechną lub prywatną. Rodzice we własnym zakresie kontaktują się z wybraną szkołą.

Rozpoczęcie szkoły - o czym należy pamiętać przy

Zanim dziecko zacznie uczęszczać do szkoły, rodzice otrzymują list, który zawiera szereg praktycznych informacji, np. przypomnienie o tornistrze, przyborach do pisania i pojemniku na drugie śniadanie.

Cele obowiązkowego szkolnictwa w Danii

Duńskie szkolnictwo powszechne opiera się na duńskiej ustawie o szkołach powszechnych. Ustawa ta określa następujące cele:

„§ 1. Szkoła powszechna – we współpracy z rodzicami – umożliwi uczniom zdobywanie wiedzy i umiejętności, które przygotowują ich do podjęcia dalszej nauki, zachęca do pogłębiania posiadanej wiedzy, zapoznaje uczniów z duńską kulturą i historią, a także pomaga w zrozumieniu innych kultur oraz wzajemnego oddziaływania człowieka i przyrody, a także przyczynia się do ogólnego rozwoju osobowego każdego ucznia.

Ust.2. Szkoła powszechna udoskonala metody przyswajanie wiedzy oparte na zdobywaniu dowiadczeń, przyswajaniu i inicjatywie, w taki sposób aby uczniowie rozwijali świadomość i wyobraźnię, oraz nabierali wiary we własne możliwości, co w przyszłości pozwoli im na samodzielne działanie i ułatwi podejmowanie decyzji.

Ust. 3. Szkoła powszechna przygotowuje uczniów do aktywnego uczestnictwa, wspólnej odpowiedzialności, uczy praw i obowiązków w społeczeństwie opartym na wolności i demokracji. Dlatego podstawą funkcjonowania szkoły musi być wolność intelektualna, równość i demokracja”.

Wpływ rodziców

Niezależnie od tego, do jakiej szkoły uczęszcza dziecko, rodzice mają wpływ na sprawy związane ze szkołą i są współodpowiedzialni za naukę dziecka. Niezależne szkoły prywatne mają charakter komercyjny. Kieruje nimi wybrany przez rodziców zarząd. Zarząd szkoły powszechnej składa się z przedstawicieli szkoły i wybranych przedstawicieli rodziców. Gminy współpracują z nauczycielami i przedstawicielami rodziców. Gminy ponoszą główną odpowiedzialność za funkcjonowanie szkół.

Współpraca na linii szkoła - dom

Szkoły przywiązują dużą wagę do kontaktu z rodzicami każdego dziecka w celu osiągnięcia jak najlepszych wyników w nauce. Każdego roku nauczyciel odbywa rozmowę z rodzicami, podczas której omawia m.in. samopoczucie dziecka w klasie, wyniki w nauce, odrabianie lekcji i zachowanie w szkole.

Rodzice uczniów tej samej klasy wybierają przedstawicieli rodziców lub osoby kontaktowe, które wraz z nauczycielami uzgadniają terminy zebrań i inne przedsięwzięcia np. zawody. Współpraca na linii szkoła - dom może także mieć formę wieczorów tematycznych lub warsztatów. Forma współpracy różni się w zależności od szkoły. Jej nadrzędnym celem jest umożliwienie rodzicom współuczestniczenia w tworzeniu korzystnego dla dziecka środowiska szkolnego.

System nauczania

Klasa przedszkolna

W klasie przedszkolnej dzieci uczą się alfabetu i liczb, rozwijają zasób słów i pojęć oraz metody pracy. Przez połączenie nauki z zabawą dzieci przygotowują się do szkolnej codzienności i rozwijają poczucie wspólnoty. Zazwyczaj dzieci które razem uczęszczały do klasy przedszkolnej, kontynuują naukę w tej samej pierwszej klasie.

Ta sama klasa przez cały okres nauki

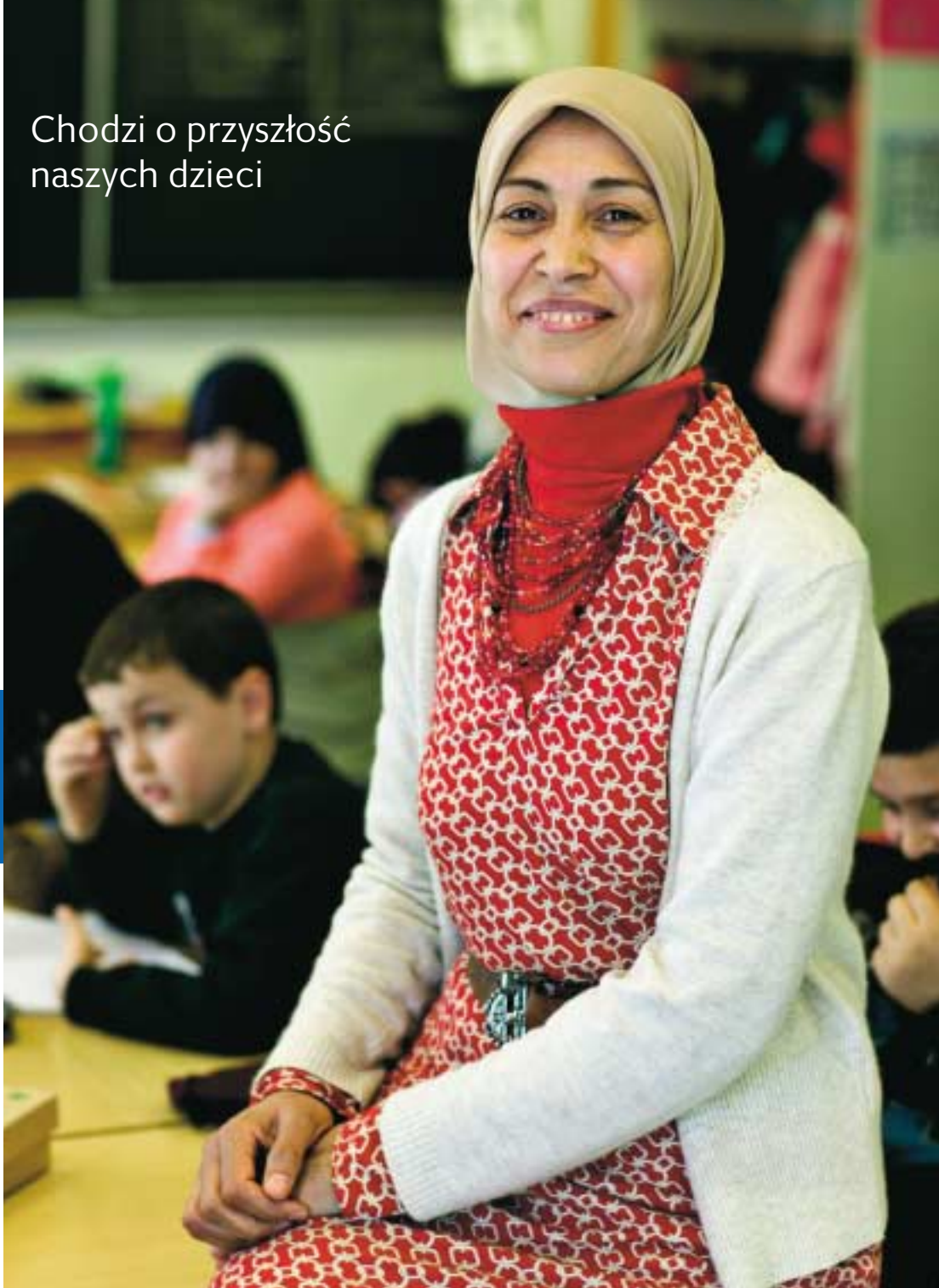
W duńskiej szkole klasy nie są rozdzielane w trakcie upływu lat. Oznacza to, że uczniowie pozostają w tej samej grupie przez cały okres nauki w szkole powszechnej.

„Obecność rodziców na zebraniach jest ważna. Współpracapomiędzyszkółą a rodzicami umożliwia wzajemny kontakt i budowanie więzi pomiędzy duńskim a arabskim światem. Chodzi o przyszłość naszych dzieci. Poznajemy innych rodziców i mamy wpływ na kształcenie naszych dzieci. Należy być otwartym, wyrażać swoje poglądy, pokazywać do czego jesteśmy zdolni. Nie wolno się izolować. A najważniejsze jest poznanie języka tak aby lepiej móc się poznać nawzajem.”

Sabah Eltawi przyjechała do Danii z Palestyny w 1990 roku. Jest nauczycielem w szkole powszechnej i matką dwójki dzieci.

Chodzi o przyszłość naszych dzieci

Matematyka, języki obce, nauki społeczne i przedmioty ścisłe

Prawo nakłada określone wymagania co do zakresu programu nauczania. Szkoły indywidualnie dostosowują zakres przedmiotów do planu nauczania.

Gminna szkoła powszechna zapewnia uczniom podstawy wiedzy z przedmiotów jak matematyka, języki obce, nauki społeczne i przedmioty ścisłe. Dzieci uczą się także duńskiej kultury i historii oraz kultury innych państw.

Innym zadaniem szkoły jest wspieranie osobowego rozwoju dzieci, pobudzanie ich wyobraźni i chęci zdobywania wiedzy.

Testy państwowe

Uczniowie w całym kraju w trakcie nauki przystępują do testów z różnych przedmiotów. Testy są podzielone według stopnia klasy oraz przedmiotu:

2. klasa	Język duński/czytanie
3. klasa	Matematyka
4. klasa	Język duński/czytanie
6. klasa	Język duński/czytanie i matematyka
7. klasa	Język angielski
8. klasa	Język duński/czytanie, geografia, biologia i fizyka/chemia

Ponadto uczniowie mogą podchodzić do nieobowiązkowego testu z języka duńskiego jako drugiego języka, w klasie 5 i 7.

Celem testów jest sprawdzenie stopnia przyswojenia nauki. Wyniki testów wykorzystywane są do planowania nauczania, aby możliwie najlepiej przystosować go do możliwości poszczególnych dzieci.

Indywidualny plan rozwoju ucznia

Plan rozwoju ucznia powinien zawierać ocenę osiągniętych przez niego wyników w nauce w danym roku. Powinien również określać sposób w jaki nauczyciel i uczeń będą kontrolować postępy w nauce. Plan rozwoju powinien być opracowywany co najmniej raz w roku i obejmować wszystkie przedmioty planu zajęć. Rodzice otrzymują plan rozwoju dziecka. Plan ten może także zawierać ustalenia dotyczące uczestniczenia rodziców w życiu szkolnym dziecka oraz informacje na temat zachowania ucznia i funkcjonowania w szkole.

Oceny w starszych klasach

Oceny otrzymują tylko uczniowie klasy 8, 9 i 10.

Co najmniej dwa razy w roku uczniowie otrzymują oceny z przedmiotów, z których później będą zdawać egzamin końcowy. Są to:

- język duński
- matematyka
- język angielski
- język niemiecki
- język francuski
- fizyka/chemia
- biologia
- geografia
- historia
- wiedza o społeczeństwie
- religioznawstwo
- zajęcia praktyczno-techniczne
- zajęcia artystyczne
- prace domowe

Dziewczęta i chłopcy uczą się tych samych przedmiotów

Dziewczęta i chłopcy uczą się tych samych przedmiotów. Dotyczy to przedmiotów teoretycznych jak język duński, język angielski, nauki społeczne i matematyka, oraz przedmiotów artystycznych. Zarówno dziewczęta, jak i chłopcy uczą się też szycia, gotowania i posługiwania narzędziami. Uczniowie wspólnie uprawiają sport, jednak mają osobne przebieralnie i prysznice.

Nauka o chrześcijaństwie i innych religiach

Nauka o chrześcijaństwie jest przedmiotem poruszającym zagadnienia religii chrześcijańskiej i innych religii, porusza także tematy różnych poglądów na życie.

Nauczanie nie ma charakteru wyznaniowego, udziela tylko informacji, które pomagają uczniom w zrozumieniu podłoży

historycznych i kulturalnych wielu współczesnych społeczeństw. Nauka pomaga dziecku w zrozumieniu znaczenia religii w nowoczesnym świecie.

Rodzice mają prawo do zwolnienia dziecka z lekcji religii. Bliższych informacji udziela szkoła.

Wychowanie seksualne

Szkoła zapewnia również podstawy wychowania seksualnego. Uczniowie uczą się o tym, jak funkcjonuje ciało, rozmawiają o zakochaniu i miłości, poczęciu i antykoncepcji.

Wychowanie seksualne nie jest określonym przedmiotem w programie nauczania. Obowiązkowa jest natomiast nauka o zdrowiu i pożyciu seksualnym i wiedza o rodzinie. To samo dotyczy np. zasad ruchu drogowego, wiedzy o kształceniu i zawodach.

Obóz szkolny w bezpiecznym otoczeniu

Obóz szkolny stanowi część programu szkolnego i daje uczniom możliwość zdobycia konkretnych praktycznych doświadczeń. Nauczanie odbywa się pod przewodnictwem i nadzorem nauczycieli.

Kwestie praktyczne, jak posiłki i zakwaterowanie, omawiane są z wczasami z rodzicami, tak aby nie potrzebowali się oni martwić o swoje dziecko.

Współodpowiedzialność i demokracja

Zadaniem szkoły jest przygotowanie dzieci do życia w społeczeństwie opartym na wolności, odpowiedzialności i równości. Szkoła realizuje to zadanie dając dzieciom możliwość wspólnego decydowania i podejmowania odpowiedzialności.

Opinia rad uczniowskich jest brana pod uwagę

Uczniowie uczą się wyrażania własnych opinii. Mają możliwość powołania rady uczniowskiej, której zdanie uwzględniane jest przy podejmowaniu ważnych decyzji w szkole.

Obóz szkolny

Obóz szkolny jest organizowany w formie wycieczki połączonej z nauką. Obóz szkolny trwa kilka dni. Uczniowie i nauczyciele wyjeżdżają na kilka dni, mieszkają w schronisku lub podobnym ośrodku, gdzie jest miejsce zarówno na naukę, wspólne spędzanie czasu jak i na nocleg. Obóz szkolny stanowi część programu szkolnego. Odgrywa istotną rolę w umacnianiu więzi społecznych między uczniami i rozwija poczucia więzi z innymi.

Przed wyjazdem uczniowie przygotowują się do obozu, czytają, wyszukują informacje na dany temat, rozwiązują zadania i piszą wypracowania na temat związany z miejscem pobytu.

Na obozie dzieci uczestniczą we wspólnym przygotowywaniu posiłków, jeżdżą na wycieczki, zwiedzają muzea, zabytki i zakłady pracy, organizują ogniska, wędrują i bawią się. Dziewczęta i chłopcy nocują w oddzielnych sypialniach.

Szkoła decyduje o częstotliwości, z jaką odbywają się obozy oraz o czasie ich trwania. Wyjazd jest zawsze kilkudniowy.

Kursy języka duńskiego jako drugiego języka

Z chwilą ukończenia 3 lat dwujęzyczne dzieci zależnie od potrzeby otrzymują pomoc w nauce języka duńskiego. Na podstawie oceny stopnia rozwoju językowego dziecka wydanej przez specjalistę, gmina proponuje pomoc, która obejmuje zajęcia w przedszkolu lub w instytucji opieki dziennej. Jeżeli dziecko pozostaje w domu, zajęcia prowadzone są w wymiarze 15 godzin tygodniowo.

Kiedy dwujęzyczny uczeń przyjęty zostaje do szkoły powszechnej, przeprowadzana jest ocena czy potrzebuje on pomocy w języku duńskim. W razie potrzeby uczeń otrzymuje dodatkowe lekcje duńskiego, które mogą odbywać się w szkole do której uczęszcza lub w innej szkole. Zajęcia te według potrzeby proponowane są uczniom dwujęzycznym od klasy przedszkolnej do dziesiątej włącznie.

Nauka języka ojczystego

Władze gminy zobowiązane są do zapewnienia nauki języka ojczystego uczniom z Wysp Owczych i Grenlandii oraz uczniom, których rodzice są obywatelami państw członkowskich UE lub EOG. Lekcje organizowane są pod warunkiem zebrania wymaganej liczby uczestników.

Władze gminy mogą także proponować nieobowiązkowe lekcje języka ojczystego uczniom z innych krajów. Gminy mają prawo do pobierania opłat za tego rodzaju usługi.

Gdy dzieci mają problemy z przyswajaniem materiału

Dzieci mające poważne problemy z nadążeniem za resztą klasy mogą uczęszczać na lekcje dodatkowe lub lekcje specjalne. Lekcje te mogą odbywać się w czasie lekcji lub bezpośrednio po zakończeniu zajęć. Więcej informacji na ten można uzyskać u wychowawcy klasy, do której uczęszcza dziecko.

Egzaminy końcowe

Szkoła podstawowa kończy się egzaminem w 9 klasie. Naukę można kontynuować w klasie 10, która również kończy się egzaminem. Następnie można kontynuować naukę w średniej szkole zawodowej lub ogólnokształcącej.

Szkoły kontynuujące naukę (efterskole)

Uczniowie mieszkają w szkole przez cały czas nauki

Wielu młodych ludzi decyduje się na kontynuację nauki w innej szkole przez rok lub dłużej, zwykle w ósmej, dziewiątej lub dziesiątej klasie. Szkoły kontynuujące naukę to niezależne szkoły z internatem, gdzie uczniowie mieszkają przez cały okres nauki. Młodzi ludzie wybierają zwykle ten rodzaj szkoły jako alternatywny sposób na zakończenie edukacji w szkole powszechnej, lub też gdy chcą spróbować czegoś nowego albo mieszkać przez pewien czas poza domem.

Szkoły tego typu są płatne.

Rozwój osobowy

Poprzez naukę i wspólne przebywanie szkoły tego typu umacniają zdobywanie życiowych doświadczeń, ogólnej wiedzy i rozwijanie zachowań demokratycznych. Szkoły te przyczyniają się więc do wychowania i ogólnej ogłady młodzieży, rozwoju indywidualnych cech humanitarnych i osiągnięcie dojrzałości. Dlatego wiele z nich przywiązuje dużą wagę do zajęć artystycznych i praktycznych, jak teatr, muzyka, sport, fotografia, rolnictwo i rzemiosło. Ogólne cele tych szkół są jednak takie same jak cele szkół powszechnych. W większości tego typu szkół uczniowie przystępują do egzaminów końcowych po 9 i 10 klasie. Niektóre placówki oferują nauczanie w systemie specjalnym, np. dla dzieci z dysleksją.

Pobył w szkole może wspierać akademicki rozwój ucznia. Uczniowie otrzymują pomoc w lekcjach lub lekcje dodatkowe, np. z języka duńskiego. Szkoła przygotowuje również do dalszego kształcenia i rozwija poczucie przynależności do społeczeństwa.

Więcej informacji na ten temat można znaleźć na stronie www.efterskole.dk

Zajęcia pozalekcyjne

Świetlice szkolne i programy opieki pozalekcyjnej

Do czwartej klasy włącznie uczniowie mogą korzystać ze świetlic szkolnych lub z programu opieki pozalekcyjnej (SFO). W świetlicy dzieci bawią się z kolegami, odrabiają lekcje lub uczestniczą w innych zajęciach. Świetlice szkolne i placówki SFO zamykane są około godziny 17:00–18:00.

Rodzice muszą złożyć wniosek o miejsce w świetlicy lub zapisać dziecko do ośrodka SFO. Jeżeli dziecku nie zaproponowano bezpłatnego miejsca część kosztów opieki w tych ośrodkach pokrywają rodzice. O dofinansowanie należy ubiegać się w urzędzie gminy.

Pomoc w lekcjach

W wielu gminach szkoły współpracują z bibliotekami i lokalnymi organizacjami, które proponują pomoc przy odrabianiu lekcji dla dzieci, które jej potrzebują. Informacji należy zasięgnąć w szkole, bibliotece lub gminie.

Kluby dla starszych dzieci

Niektóre gminy prowadzą kluby młodzieżowe. Są one przeznaczone dla starszych dzieci, które nie chodzą już do świetlicy.

Szkoły młodzieżowe

Gminy prowadzą szkoły młodzieżowe dla dzieci w wieku od 14 do 18 lat. Szkoły młodzieżowe stanowią ofertę zajęć pozalekcyjnych jako uzupełnienie nauki w szkole. Szkoły te nie są obowiązkowe, nauczanie w nich jest bezpłatne. Szkoły młodzieżowe są czynne popołudniu i wieczorem. Oferują one naukę przedmiotów teoretycznych i artystycznych, takich jak muzyka, fotografia, ceramika, jak również zdobywanie innych umiejętności, np. jazdy na skuterze i obsługi komputera. Jest to również miejsce towarzyskich spotkań młodzieży. Wiele szkół organizuje imprezy piątkowe.

Szkoła młodzieżowa może prowadzić naukę w pełnym wymiarze godzin z możliwością organizowania tych samych egzaminów co szkoła powszechna. Niektóre szkoły prowadzą również kluby i inne zajęcia pozalekcyjne, niektóre z nich są odpłatne. Dalszych informacji można zasięgnąć w gminie, szkole młodzieżowej lub w Biurze ds. Edukacji Młodzieży (Ungdommens Uddannelsesvejledning).

Szkoły średnie

Kształcenie młodzieży

Duński system oświatowy obejmuje różne programy edukacyjne i kursy dla osób, które ukończyły dziewiątą lub dziesiątą klasę szkoły powszechnej. Kształcenie przygotowuje do studiów a także daje kompetencje zawodowe, trwa zwykle trzy lub cztery lata. Kształcenie jest bezpłatne, uczniowie którzy ukończyli 18 lat mogą ubiegać się o państwowe stypendium edukacyjne, SU.

Państwowe stypendia

Państwowe stypendia edukacyjne, SU, są pomocą finansową przeznaczoną dla osób które uczęszczają do szkoły lub studium. System SU obejmuje bezzwrotne, lecz opodatkowane stypendium. Istnieje również możliwość zaciągnięcia pożyczki na okres studiów, którą wraz z odsetkami należy spłacić po ukończeniu studiów. Państwo duńskie udziela pomocy finansowej osobom studiującym na zatwierdzonym kierunku studiów, uprawniającym do uzyskania dotacji w ramach programu SU, przy czym stypendysta nie może jednocześnie korzystać z innej formy państwowej pomocy finansowej.

SU dla osób nie posiadających duńskiego obywatelstwa

Osoby nie posiadające duńskiego obywatelstwa mogą przed wystąpieniem o SU, złożyć wniosek o równe prawa stypendialne w duńskim Urzędzie Stypendialnym.

Jest to możliwe w przypadku osób, które np. przeprowadziły się do Danii wraz z rodzicami przed ukończeniem 20 roku życia i których rodzina nadal mieszka w Danii, lub gdy ich współmałżonek jest obywatelem Danii od co najmniej dwóch lat, lub jeżeli wnioskodawca pracował w Danii przez okres co najmniej dwóch lat poprzedzających rozpoczęcie nauki.

Obywatele z krajów UE lub EOG na mocy szczególnych przepisów UE mogą złożyć wnioski o równe prawa z obywatelami Danii. Więcej informacji na ten temat można znaleźć na stronie www.su.dk. Niezależnie od rodzaju nauki, większość przepisów dotyczących SU jest taka sama. Istnieją jednak pewne różnice w zasadach dotyczących edukacji na poziomie średnim i wyższym. Patrz: www.su.dk

Każdy ma wpływ na treść nauczania

Na wszystkich uczelniach uczniowie i studenci mogą organizować się tworząc demokratyczne organy - rady studenckie i rady uczniowskie, które dbają o interesy uczniów i współuczestniczą w kształtowaniu treści, poziomu i jakości nauczania. Poprzez aktywny udział w radzie uczniowskiej lub studenckiej każdy może mieć wpływ na sposób nauczania.

Szkoły ponadpodstawowe na poziomie gimnazjalnym

Dwu- lub trzyletni program nauczania

Nauka w szkole średniej trwa dwa lub trzy lata i uprawnia do podjęcia nauki na uczelni wyższej.

Kształcenie na poziomie szkoły średniej w Danii obejmuje:

- Gimnazjum(stx)szkoła trzyletnia, kończy się egzaminem maturalnym. Niektóre placówki proponują kursy przygotowujące do matury, gdzie nauka może trwać tylko dwa lata. Celem gimnazjum jest przygotowanie uczniów do podjęcia nauki na uczelni wyższej, jest to także szkoła ogólnokształcąca, co oznacza, że uczniowie kształtują stosunek do otaczającego ich świata, innych ludzi, natury i społeczeństwa a także do własnego rozwoju. Aby zostać przyjętym do gimnazjum

należy co najmniej zdać egzamin końcowy po 9 klasie szkoły podstawowej. Uczeń może zostać skierowany na egzamin wstępny lub przyjęty do szkoły na podstawie konkursu świadectw.

- Dwuletni wyższy kurs przygotowawczy, hf. Celem nauczania jest przygotowanie uczniów do podjęcia nauki na uczelni wyższej. Kształcenie ma również charakter ogólnokształcący, co oznacza, że uczniowie kształtują stosunek do otaczającego ich świata, innych ludzi, natury i społeczeństwa a także do własnego rozwoju. Aby zostać przyjętym na kurs należy zdać egzamin końcowy po 10 klasie podstawowej lub inny równorzędny albo przystąpić do egzaminu wstępnego.
- Programy kształcenia zawodowego: przygotowują do wyższego egzaminu technicznego (hxx) i wyższego egzaminu handlowego (htx). W obu przypadkach nauka trwa 3 lata. Celem nauczania jest przygotowanie uczniów do podjęcia nauki na uczelni wyższej. Kształcenie ma także charakter powszechny, co oznacza, że uczniowie kształtują stosunek do otaczającego ich świata, innych ludzi, natury i społeczeństwa a także do własnego rozwoju. Aby zostać przyjętym do szkoły należy zdać co najmniej egzamin końcowy po 9 klasie szkoły podstawowej. Uczeń może zostać skierowany na egzamin wstępny lub przyjęty do szkoły na podstawie konkursu świadectw.

Szkoły zawodowe

125 różnych szkół do wyboru

W Danii istnieje możliwość wyboru spośród prawie 125 różnych szkół zawodowych, kształcących w zawodach jak np. stolarz, kowal, murarz, sprzedawca, elektryk, kucharz czy technik IT. Nauka w szkołach zawodowych jest bezpłatna. Aby zostać przyjętym do szkoły należy posiadać wykształcenie odpowiadające ukończeniu 9 letniej szkoły podstawowej. Podczas wykształcenia zarówno uczniowie jak i program nauczania mają określone cele.

Egzamin z języka duńskiego

Od osób, które nie uczęszczały do duńskiej szkoły lub nie posiadają duńskiego obywatelstwa, szkoła jako warunek przyjęcia może postawić zaliczenie egzaminu z języka duńskiego.

1,5 do 5,5 lat

Kształcenie zawodowe trwa od 1,5 do 5,5 lat, zależnie od specjalizacji, i kończy się zdobyciem uprawnień czeladniczych lub egzaminem zawodowym, które są egzaminami końcowymi.

Nauka połączona z praktyką

Niektóre wykształcenia przebiegają tylko w szkole, lecz większość łączy lekcje teoretyczne ze szkoleniem praktycznym na stanowiskach pracy.

Staż czeladniczy

Jeżeli uczeń zdecyduje się na praktyczną naukę zawodu, może w przypadku większości zawodów podpisać umowę stażową z zakładem pracy, gdzie będzie pobierał większą

część nauki. Jest to tzw. staż czeladniczy. Uczniowie muszą znaleźć miejsce stażu i przygotować plan nauki. Szkoła i zakład pracy służą pomocą.

SU i wynagrodzenie stażysty

Nauka w szkole zawodowej jest bezpłatna. W czasie nauki pobieranej w szkole można ubiegać się o przyznanie stypendium (SU). Uczeń odbywający staż zawodowy otrzymuje wynagrodzenie przysługujące stażystom. Stawka wynagrodzenia stażysty zależy od zawodu i wieku stażysty.

Pomocnik socjalno-zdrowotny

Pomocnicy socjalno-zdrowotni opiekują się ludźmi chorymi lub niepełnosprawnymi którzy wymagają szczególnej opieki w związku z utrzymaniem higieny osobistej oraz prątną pomocą w ciągu dnia. Miejscem pracy może być prywatne mieszkanie, dom opieki dla osób starszych a także wspólnoty mieszkaniowe.

Nauka trwa rok i dwa miesiące. Program nauczania obejmuje sześciomiesięczną naukę w szkole oraz ośmiomiesięczną praktykę. O przyjęcie do tego rodzaju szkoły należy ubiegać się w placówce kształcenia socjalno-zdrowotnego lub w gminie. Po przyjęciu do szkoły, uczniowi zapewnia się staż w gminie lub w szpitalu. Kształcenie można rozpocząć od nauki w szkole lub od stażu.

Nauka jest bezpłatna, uczniowie otrzymują wynagrodzenie stażysty przez cały okres nauki.

Pomocnik socjalny/asystent ds. zdrowia

Osoby które posiadają wykształcenia pomocnika socjalno-zdrowotnego mogą kontynuować wykształcenia kierunku

asystenta socjalno-zdrowotnego. Asystenci pracują w szpitalach, domach opieki dla ludzi starszych i instytucjach dla ludzi z upośledzeniem fizycznym lub umysłowym. Nauka trwa rok i osiem miesięcy. W trakcie nauki uczeń otrzymuje wynagrodzenie dla stażystów.

Szkoły przemysłowe

Młodzi ludzie poniżej 25 lat, bez sprecyzowanych planów zawodowych mogą kontynuować naukę w jednej ze stu duńskich szkół przemysłowych. Szkoły przemysłowe różnią się od siebie ale ich podstawę stanowi nauczanie łączące ogólne kształcenie teoretyczne ze szkoleniem praktycznym na różnych warsztatach. Uczniowie wytwarzają produkty z przeznaczeniem na sprzedaż. O przyjęcie do szkoły należy się ubiegać, gminne biuro ds. edukacji młodzieży musi zatwierdzić możliwość odbycia nauki.

Przysposobienie do zawodu (egu)

Gminy organizują specjalne programy przysposobienia zawodowego dla osób poniżej 30 lat, którym znalezienie pracy i nauka sprawia trudności.

Program egu ma charakter zajęć praktycznych, które ułatwiają uczniom znalezienie pracy lub umożliwiają dalsze kształcenie. Nauka trwa zazwyczaj dwa lata i obejmuje zajęcia teoretyczne w szkole i zajęcia praktyczne. Program nauczania jest dostosowywany do planów i potrzeb danego ucznia, uwzględnia także możliwości odbycia praktyki i przyuczenia do zawodu w danym regionie.

Szkoły przemysłowe i zawodowe mogą na podstawie umowy z władzami gminy organizować programy egu.

Najlepiej zwrócić się do doradcy ds. edukacji

We wszystkich szkołach i innych placówkach oświatowych zatrudniony jest doradca ds. edukacji, który pomaga uczniom w wyborze odpowiedniego wykształcenia. Informacji można zasięgnąć również w gminnym biurze ds. edukacji młodzieży.

Więcej informacji na ten temat można znaleźć na stronie www.borger.dk i www.uddannelsesguiden.dk

„Mój ojciec jest inżynierem, więc myślałem, że też powinienem pójść w tym kierunku. Zdecydowałem się jednak na naukę rzemiosła. Lubię swoją pracę na budowie. Jestem zadowolony z programu nauczania zawodu i z pewnością nie żałuję mojego wyboru; nie jestem traktowany inaczej niż inni uczniowie. Nie ma znaczenia czy człowiek kształci się na inżyniera czy rzemieślnika. Wynagrodzenie jest takie samo jak również szacunek okazywany przez ludzi.”

Mohsin N. Rashad pochodzi z Iraku. Przyjechał do Danii w roku 2002. Obecnie szkoli się w zawodzie hydraulika.

Dobrze zarabiam i jestem szanowany

Szkolenie lub pratyka wstępna

W niektórych zawodach, młodzi ludzie pomiędzy 15 a 18 rokiem życia mogą zawrzeć umowę z zakładem pracy o płatne szkolenie w ciągu od trzech do sześciu miesięcy. Celem szkolenia jest późniejsza umowa z firmą o staż zawodowy. Informacji na ten temat udziela biuro ds. edukacji młodzieży.

Przewodnik o systemie kształcenia i rynku pracy

Obecnie jest więcej możliwości kształcenia niż kiedykolwiek przedtem. Niektóre placówki oferują zajęcia teoretyczne, inne zapewniają szkolenie praktyczne. Ważne jest, aby znaleźć rodzaj nauki zbliżony z własnymi umiejętnościami i zainteresowaniami. Z tego względu w szkołach działają doradcy ds. edukacji, którzy zapoznają uczniów z duńskim systemem kształcenia i rynkiem pracy.

Doradca

Doradca jest osobą, która rozmawia z młodzieżą i rodzicami na temat wyboru pracy i nauki. Pomaga w wyszukiwaniu informacji na temat różnych placówek oświatowych oraz stawianych wymagań. W ten sposób uczeń może dokonać wyboru nauki do której się kwalifikuje i którą będzie w stanie ukończyć.

W systemie funkcjonuje wiele rodzajów doradców. W szkole powszechnej jest to doradca UU, w innych szkołach może to być doradca ds. kariery zawodowej, nauki lub nauki zawodu.

Biuro doradcze ds. edukacji młodzieży (UU)

Biuro doradcze ds. Edukacji Młodzieży oferuje młodym ludziom do 25 lat pomoc i poradę w sprawach dotyczących kształcenia. UU współpracuje ze szkołami w zakresie przygotowywania ofert, które będą pomocne w wyborze miejsca kontynuacji nauki. UU można należy kontaktować w lokalnym ośrodku UU.

Poradnictwo w trakcie uczęszczania do szkoły

Poradnictwem w szkole zajmuje się wychowawca klasy i doradca UU. Doradca UU w trakcie rozmowy z uczniami udziela indywidualnych porad na temat zatrudnienia i wykształcenia. Doradca pomaga uczniom z 6 - 10 klasy w przygotowaniu indywidualnego profilu nauki. W klasie 9 lub 10 uczniowie uzupełniają profil indywidualnym planem kształcenia, w którym zapisują, jaki rodzaj nauki wybrali. Istotne jest, aby w czasie nauki rodzice dziecka interesowali się jego planami. Rodzice mają dostęp do profilu nauki i indywidualnego planu kształcenia i mogą dyskutować ich zawartość ze swoimi dziećmi.

Doradcy posiadają szeroką wiedzę na temat możliwości wykształcenia, ale rodzice i dzieci mogą także zasięgać informacji na własną rękę np. za pośrednictwem Internetu, bibliotek i wizyt w różnych ośrodkach kształcenia.

Poradnictwo po ukończeniu szkoły

Młodzi ludzie, którzy kontynuują edukację po szkole podstawowej, mogą liczyć na pomoc doradzców w szkole do której uczęszczają. Doradca szkolny pomaga w wyborze przedmiotów, planowaniu nauki i ubieganiu się o państwowe stypendia edukacyjne(SU).

Osoby poniżej 25 lat, które zakończyły naukę na 9 lub 10 klasie szkoły podstawowej, mogą uzyskać pomoc w lokalnym ośrodku UU. Dotyczy to np. osób, które nie podjęły dalszej nauki lub ją przerwały. Adres i telefon lokalnego oddziału UU można otrzymać w szkole, urzędzie miejskim lub na stronie www.uddannelsesguiden.dk.

Poradnictwo ds. kształcenia wyższego

Na terenie Danii funkcjonuje siedem ośrodków, które udzielają informacji na temat uczelni wyższych. Adres i telefon najbliższego ośrodka można znaleźć na stronie www.ug.dk.

W większości placówek oświatowych działają doradcy ds. wyższego wykształcenia, którzy udzielają informacji na temat programu studiów, kryteriów przyjęć, składania podań i perspektyw zawodowych, jakie daje konkretne wykształcenie.

Poradnictwo dla dorosłych

Dorośli, którzy poszukują informacji na temat zatrudnienia i kształcenia, mogą zwrócić się o pomoc do wielu placówek.

Można zgłosić się do gminnego biura pośrednictwa pracy.

Szkoły językowe i Ośrodki Szkolenia Zawodowego dla Dorosłych (VUC) udzielają informacji na temat kursów i programów nauczania, które uprawniają do podjęcia dalszej nauki. Informacje na temat kursów i nauki zawodu można uzyskać w szkołach zawodowych lub placówkach kształcących pomocników i asystentów socjalno-zdrowotnych. Ponadto, niektóre dzienne i zwykłe uniwersytety ludowe w ramach własnego programu nauczania oferują poradnictwo w sprawach kształcenia.

Porady dotyczące wyższego wykształcenia można otrzymać w jednym z siedmiu ośrodków krajowych lub bezpośrednio w ośrodku w którym pragnie się studiować.

Patrz: www.borger.dk, www.uddannelsesguiden.dk i www.vidar.dk

Szkoły wyższe

Programy krótko-, średnio- i długoterminowe

Osoby, które posiadają wykształcenie średnie, mogą kontynuować naukę na poziomie pomaturalnym i wyższym. Istnieją trzy kategorie wykształcenia:

- Dwuletnie krótkoterminowe programy kształcenia pomaturalnego. Dają uprawnień np. technika laboratoryjnego, ekonomisty, elektryka lub technika przemysłowego. Naukę można rozpocząć po ukończeniu średniej szkoły ogólnokształcącej lub średniej szkoły zawodowej.
- Programy średnioterminowe (licencjat), trzy- lub czteroletnie. Uprawniają do pracy np. jako nauczyciel, pedagog, pielęgniarka lub pracownik socjalny.
- Wykształcenie wyższe uniwersyteckie lub na uczelni posiadającej status uniwersytecki. Dają kwalifikacje np. lekarza medycyny, stomatologa, magistra inżyniera lub nauczyciela szkół gimnazjalnych. Wykształcenie uniwersyteckie zdobywa się w ciągu pięciu do sześciu lat i można je uzupełnić studiami doktoranckimi, które trwają około trzech lat. W czasie studiów doktoranci zatrudnieni są na uczelni jako pracownicy naukowcy i wykładowcy i otrzymują pensję.

Więcej informacji można znaleźć na stronie www.uddannelsesguiden.dk.

Kryteria przyjęć

Każda uczelnia posiada określone kryteria przyjęć, które zazwyczaj obejmują określone egzaminy lub inne kwalifikacje. Na niektórych studiach liczba miejsc jest limitowana ponieważ liczba kwalifikujących się kandydatów przewyższa liczbę miejsc. W większości szkół wyższych funkcjonuje

dwustopniowy system kwotowy. Oznacza to, że nabór studentów prowadzony jest według dwóch kwot (wskaźników). Kwota 1 klasyfikuje kandydatów według ocen uzyskanych na egzaminach. Kwota 2 oparta jest na innych kryteriach, zależnie od kierunku studiów.

Koordynowany system przyjęć, KOT

O przyjęcie na niemal każdą uczelnię wyższą należy starać się za pośrednictwem tzw. systemu przyjęć koordynowanych, KOT. Formularze zgłoszeniowe dostępne są na stronie www.optagelse.dk.

Egzaminy wstępne

Przyjęcie do niektórych szkół wyższych wymaga egzaminu wstępnego. Zwykle dotyczy to szkół artystycznych i kreatywnych jak szkoła aktorska, reżyseria filmowa, dziennikarstwo i szkoły projektowania.

Egzamin zagraniczny

Osoby, które posiadają egzamin szkoły zagranicznej, obowiązują specjalne zasady naboru na studia. Zostały one opisane w podręczniku o egzaminach na stronie www.ciriusonline.dk.

Zapoznanie z programem studiów i poznanie innych studentów

Większość uniwersytetów i innych uczelni wyższych organizuje program wprowadzający dla studentów pierwszego roku. Nowi studenci poznają tu program studiów oraz spotykają innych studentów. Program ten często obejmuje kilkudniowy wyjazd poza miasto.

Rektor wita nowych studentów Uniwersytetu w Kopenhadze .

Kształcenie dorosłych

Na wszystkich poziomach

Dorośli mają w Danii wiele możliwości kształcenia i doskonalenia zawodowego. Mogą korzystać z kursów wiedzy powszechnej, zdobyć nowe wykształcenie lub uzupełnić posiadaną wiedzę. Nauka dla dorosłych odbywa się praktycznie na każdym szczeblu systemu nauczania. Ośrodki Szkolenia Zawodowego dla Dorosłych (VUC) oferują programy przygotowawcze (FVU), naukę dla osób dorosłych z dysleksją, nauczanie powszechne (AVU) i przygotowanie do egzaminu HF.

Na stronie www.vuc.dk lub www.vidar.dk można znaleźć adres najbliższego ośrodka VUC w pobliżu miejsca zamieszkania lub pracy, a także uzyskać więcej informacji na temat kształcenia i możliwości uzyskania dofinansowania w czasie nauki.

Programy przygotowawcze dla dorosłych (FVU)

Program FVU przeznaczony jest dla dorosłych pragnących udoskonalic swoje umiejętności - czytanie, pisanie i liczenie. Nauka podzielona jest na poziomy, rozpoczyna się od poziomu najbardziej zbliżonego do założeń i potrzeb kursisty. Po każdym poziomie można przystąpić do egzaminu. Programy FVU są bezpłatne. Wykaz programów i ośrodków nauczania można znaleźć na stronie www.vidar.dk. Zajęcia odbywają się zwykle w Ośrodku Szkolenia Zawodowego dla Dorosłych (VUC), szkołach wieczorowych lub w ośrodkach prywatnych na terenie całego kraju.

Programy na dorosłych z dysleksją

Programy dla osób z dysleksją oferują naukę czytania i pisanie dla dorosłych. Programy te są bezpłatne. Wykaz programów i ośrodków nauczania można znaleźć na stronie www.vidar.dk. Zajęcia odbywają się zwykle w Ośrodku Szkolenia Zawodowego dla Dorosłych (VUC), szkołach wieczorowych lub w ośrodkach prywatnych na terenie całego kraju.

Specjalne programy kształcenia dla dorosłych

Specjalne programy kształcenia dla dorosłych są indywidualne i dostosowane do potrzeb osób z upośledzeniem fizycznym lub umysłowym. Celem nauczania jest pomoc w prowadzeniu aktywnego i niezależnego życia.

Ocenę potrzeby skierowania na specjalne kształcenie przeprowadza urząd gminy w miejscu zamieszkania.

Nauczanie powszechne, AVU

Program nauczania powszechnego dla dorosłych obejmuje szereg ogólnych przedmiotów, jak język duński, duński dla obcokrajowców, matematyka, informatyka i wiedza o społeczeństwie. Nie są to przedmioty specjalistyczne, lecz mogą być przydatne w przypadku podjęcia dalszego kształcenia oraz w codziennym życiu zawodowym. Wykształcenie kończy się zwykle egzaminem, który jest odpowiednikiem egzaminu końcowego po dziewiątej lub dziesiątej klasie szkoły powszechnej.

Zajęcia prowadzone są w ciągu dnia, wieczorami, korespondencyjnie lub w trybie indywidualnego toku nauczania zakończonych egzaminem.

Uczestnictwo w kursie jest płatne, przy czym opłata nie jest wysoka.

Kurs przygotowawczy HF z wybranego przedmiotu

Kurs przygotowawczy HF jest wykształceniem na poziomie szkoły ogólnokształcącej. Kursista wybiera przedmiot, w którym pragnie się doskonalić, kurs organizuje ośrodek VUC.

Zajęcia prowadzone są w ciągu dnia, wieczorami, korespondencyjnie lub w trybie indywidualnego toku nauczania zakończonych egzaminem.

Uczestnictwo w kursie jest płatne, przy czym opłata nie jest wysoka.

Kształcenie na poziomie szkoły wyższej dla dorosłych, VVU

Dorośli posiadający wykształcenie i doświadczenie zawodowe mogą korzystać z licznych ofert nauki na poziomie szkoły wyższej. Wiele placówek oświatowych oferuje programy nauczania dla dorosłych, którzy chcą uzupełnić lub pogłębić wiedzę tak, aby np. była ona zbieżna z wykonywaną pracą. W zależności od posiadanego wykształcenia i doświadczenia zawodowego, można kontynuować naukę na poziomie odpowiadającym kształceniu w trybie krótko-, średnio- lub długoterminowym.

Patrz: www.borger.dk, www.uddannelsesguiden.dk i www.vidar.dk

Programy edukacji zawodowej, AMU

Krótkie kursy

Program edukacji zawodowej AMU obejmuje krótkie kursy dla wykwalifikowanych i niewykwalifikowanych pracowników zatrudnionych w sektorze państwowym i prywatnym. Kursy AMU mogą również wchodzić w skład programu aktywizacji zawodowej*, oferowanego przez biura zatrudnienia osobom bezrobotnym .

2500 różnych kursów

Oferta nauczania obejmuje około 2,5 tys. różnych kursów zawodowych z wielu różnych dziedzin, np. handel, administracja, pomoc społeczna i zdrowie, budownictwo, rolnictwo, przemysł metalurgiczny, usługi i transport. Pełna oferta dostępna jest na stronie www.vidar.dk

Miejsca w których organizowane są kursy to: ośrodki AMU, szkoły techniczne, handlowe i społeczne, seminaria pedagogiczne, szkoły rolnicze i ośrodki prywatne na terenie całego kraju.

Opłaty

Uczestnicy kursów opłacają opłatę wpisową, lecz mogą również ubiegać się o dofinansowanie. Więcej informacji na ten temat udziela kasa ubezpieczeń na wypadek bezrobocia lub biuro zatrudnienia.

Oferta dla obywateli dwujęzycznych

Osoby, których znajomość języka duńskiego jest niewystarczająca do podjęcia wykształcenia, mogą korzystać ze specjalnego trybu nauczania. W takim przypadku jeden lub kilka kursów AMU zostaje połączonych z nauką języka duńskiego. Istnieje również możliwość zapisania się na kurs AMU języka duńskiego, który nie jest łączony z nauką innego przedmiotu.

Uznawanie kwalifikacji uzyskanych w innych krajach

Czy można wykorzystać swoje kwalifikacje w Danii?

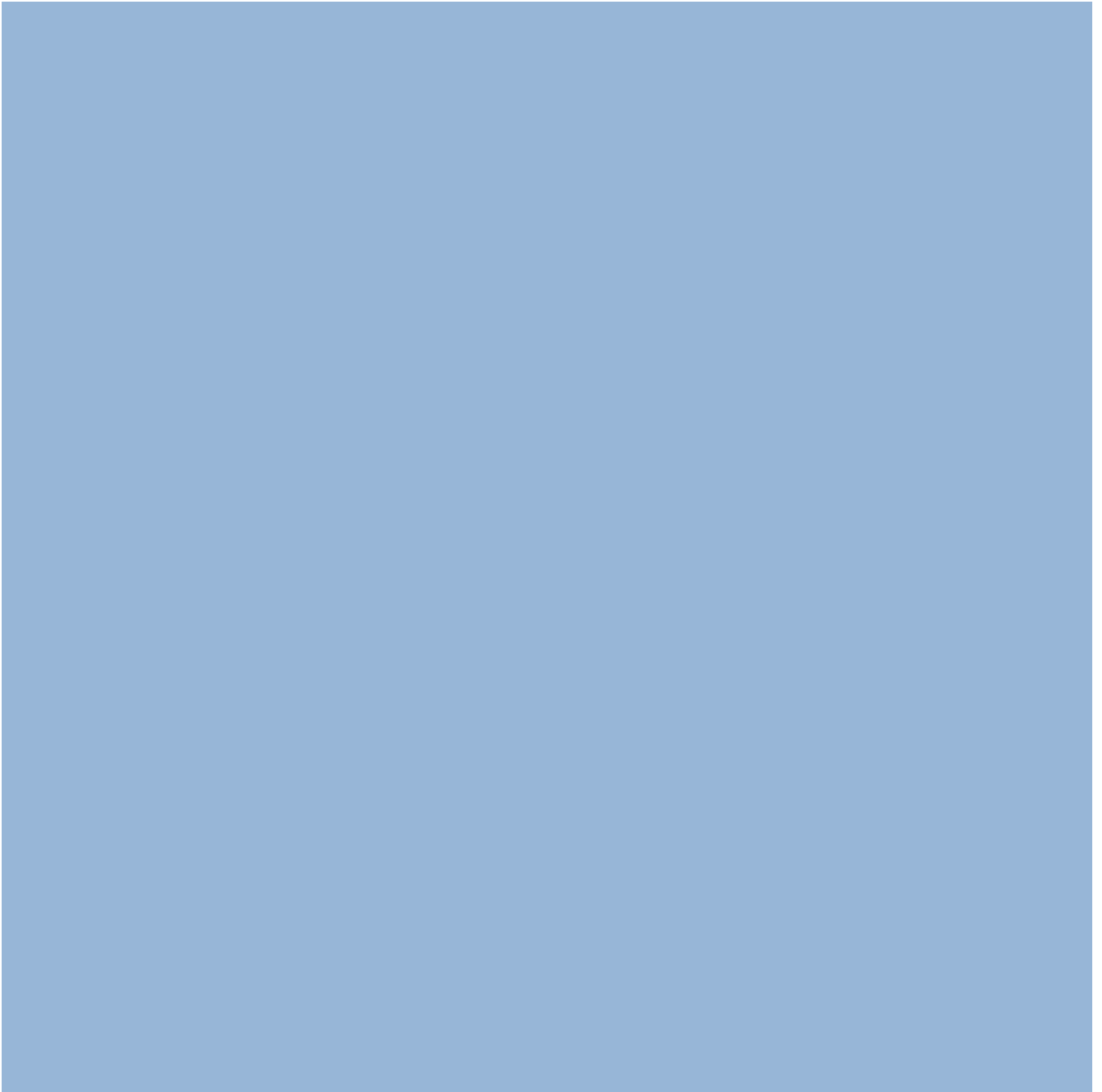
Jeśli posiadają Państwo wykształcenie zdobyte poza Danią, istotne jest ustalenie, czy uzyskane kwalifikacje są uznawane w Danii.

Pomoc w ocenie wykształcenia zdobytego poza granicami Danii

Pomocy w ocenie wykształcenia zdobytego poza granicami Danii i jego uznawalności na potrzeby duńskiego rynku pracy udziela Duńskie Centrum Wymiany i Współpracy Międzynarodowej CIRIUS. Patrz: www.ciriusonline.dk/anerkendelse.

8 ZATRUDNIENIE

Większość osób dorosłych ma pracę

W Danii większość osób w wieku produkcyjnym, zarówno mężczyzn jak i kobiet, jest czynna zawodowo.

Większość osób zatrudniona jest w przedsiębiorstwach prywatnych lub państwowych. Także wiele osób prowadzi własne przedsiębiorstwa - różnego rodzaju firmy, restauracje, gospodarstwa rolne i zakłady przemysłowe.

Zatrudnienie w podziale na sektory

Łącznie nieco ponad 2,8 mln osób (2.815.000) jest czynna zawodowo.

Zatrudnienie w podziale na sektory:	Procent (w zaokrągleniu)
Rolnictwo, rybołówstwo, surowce	3
Przemysł	16
Energetyka i gospodarka wodna	1
Przemysł budowlany	7
Handel, hotelarstwo i gastronomia	18
Transport, poczta i telekomunikacja	6
Finanse i usługi dla firm	13
Usługi publiczne i osobiste	36
Razem	100,0

Źródło: Badanie zasilenia rynku pracy, Danmarks Statistik, 2007

Poszukiwanie pracy

Przed rozpoczęciem poszukiwania pracy warto zasięgnąć porady konsultanta ds. zawodowych np.w gminnym biurze pośrednictwa pracy. Członkowie związków zawodowych i kasy ubezpieczeń na wypadek bezrobocia* (a-kasse) mogą również zgłaszać się do tych organizacji.

Biura pośrednictwa pracy

Głównym zadaniem biur pośrednictwa pracy jest pomoc w znalezieniu zatrudnienia. Tutaj rejestrują się też pracownicy, którzy utracili pracę. Biura dysponują komputerami, z których można korzystać w celu przeszukiwania ofert pracy, pracownicy biura służą pomocą w przygotowaniu planu zatrudnienia. Adresy biur pośrednictwa pracy można znaleźć na stronie www.jobnet.dk

Wiele sposobów znalezienia pracy

Znalezienie pracy wymaga dużo wysiłku, należy więc próbować różnych sposobów, na przykład:

- Przeglądać oferty pracy w gazetach i czasopismach branżowych.
- Z własnej inicjatywy kierować podania do interesujących zawodowo firm, albo zasięgać informacji bezpośrednio w ewentualnym miejscu pracy.
- Korzystać z kontaktów z osobami, które posiadają pracę.
- Starać się o pracę przez prywatne biura pośrednictwa pracy.
- Szukać ogłoszeń w Internecie (dostęp do Internetu zapewniają biblioteki publiczne).
- Zamieścić ogłoszenie w gazecie lub w Internecie.

Posiadane kwalifikacje

Decyzja o rozpoczęciu kształcenia lub poszukiwaniu pracy zależy od posiadanych kwalifikacji i wieku. Osoby, które nie mają wykształcenia, mogą zacząć od niewykwalifikowanej pracy, ewentualnie po odbyciu kilku krótkich kursów.

Kwalifikacje są niezbędne

Aby pracować w Danii należy posiadać odpowiednie kwalifikacje i umiejętności które pasują do aktualnych potrzeb rynku pracy. Wiele stanowisk wymaga krótszego lub dłuższego wykształcenia. W niemal każdym przypadku wymagane jest posiadanie specjalnych kwalifikacji lub zadeklarowanie chęci ich zdobycia. Dotyczy to również prac nie wymagających wielu lat nauki jak praca w fabryce czy przy sprzątnianiu a także osób pragnących prowadzić własny sklep lub przedsiębiorstwo.

Ważny jest start

Być może pierwsza praca nie będzie wymarzona albo nie będzie zbyt dobrze płatna. Ważne jest jednak, by wejść na rynek pracy, dzięki pracy zdobędą Państwo możliwości rozwoju umiejętności i podniesienia kwalifikacji co w przyszłości pomoże znaleźć lepszą pracę.

Nauka i praca

Osoby wykształcone i władające językiem duńskim mają duże szanse na znalezienie dobrej pracy. W wielu miejscach pracy znajomość języka duńskiego i ojczystego stanowi dodatkową kwalifikację.

Osoby posiadające kwalifikacje zawodowe ale niski poziom znajomości języka duńskiego mogą napotkać trudności w znalezieniu pracy. Istnieje wiele możliwości zwiększenia szans na znalezienie pracy, np. przez uczestnictwo w kursach językowych, praktykę w zakładzie pracy lub podjęcie pracy dotowanej przez państwo, po której można uzyskać zatrudnienie na zwykłych warunkach.

Podanie o pracę i rozmowa kwalifikacyjna

Znalezienie pracy jest łatwiejsze w przypadku osób władających językiem duńskim. Jednak znalezienie pracy nawet z dobrymi kwalifikacjami może wymagać sporo czasu. Być może będzie to wymagało wielu podań i wielu rozmów kwalifikacyjnych.

Pisemne podanie o pracę

W wielu przypadkach należy wystąpić pisemnie o pracę. Pomoc w napisaniu podania o pracę można uzyskać w biurze zatrudnienia, w związku zawodowym lub w kasie ubezpieczeń na wypadek bezrobocia. Podanie o pracę powinno zajmować około jednej strony, należy w nim umotywić chęć podjęcia pracy, podać kwalifikacje i doświadczenia zawodowe oraz pokrótce opisać sytuację rodzinną, zainteresowania itp.

Warto również dołączyć życiorys z przebiegiem wykształcenia, doświadczenia zawodowego i zainteresowań, oraz dokumenty potwierdzające kwalifikacje, np. kopie dyplomów, certyfikatów i referencji.

Rozmowa kwalifikacyjna

Do rozmowy kwalifikacyjnej, należy się dobrze przygotować. Pracodawca oczekuje, że kandydat opowie o swoich umiejętnościach, kwalifikacjach i sposobie, w jaki chce przyczynić się do rozwoju firmy.

Rozmowa kwalifikacyjna daje także okazję do zadawania pytań na temat stanowiska, miejsca pracy oraz oczekiwań firmy wobec pracownika .

Podczas rozmowy kwalifikacyjnej prawdopodobnie obecnych będzie kilku osób. Wśród nich może być przedstawiciel pracowników.

Pracodawcy oczekują:

- Zdolności porozumiewania się językiem duńskim w sposób wyraźny i zrozumiały,
- Odpowiedniego doświadczenia zawodowego.
- Dobrze sformułowanego podania z życiorysem.
- Zdolności i chęci do pracy samodzielnej i zespołowej.
- Inicjatywy i odpowiedzialności.
- Wszechstronności i otwarcia na nowe pomysły.

Utrata pracy

Umowa o pracę

Zatrudnieni pracownicy muszą otrzymać umowę o pracę. Umowa zawiera najważniejsze informacje o warunkach zatrudnienia, m.in.:

- Opis stanowiska pracy
- Wysokość pensji i wymiar czasu pracy
- Urlop
- Godziny pracy
- Okres wypowiedzenia

Ubezpieczenie na wypadek bezrobocia

Z chwilą podjęcia pracy warto jest zapisać się do kasy ubezpieczeń na wypadek bezrobocia*. W przypadku utraty pracy członkostwo uprawnia do otrzymania pomocy i zapomogi finansowej w formie zasiłku dla bezrobotnych*. Zarówno składki członkowskie na związki zawodowe, jak i składki na ubezpieczenie od bezrobocia można odpisać od podatku.

Aby mieć prawo do ubiegania się o zasiłek dla bezrobotnych, wymagane jest spełnienie pewnych warunków. Należy być członkiem kasy ubezpieczeń na wypadek bezrobocia przez okres co najmniej jednego roku oraz posiadać określony staż pracy. Więcej informacji na ten temat można uzyskać w kasie ubezpieczeń na wypadek bezrobocia.

Należy zgłosić się do biura pośrednictwa pracy

W razie utraty pracy, należy zgłosić się do biura pośrednictwa pracy w pierwszym dniu bezrobocia.

Biuro rejestruje osoby bezrobotne jako poszukujące pracy. Podczas rejestracji bezrobotni będący członkami kasy ubezpieczeń na wypadek bezrobocia, otrzymują kartę zasiłkową, którą należy okazywać przy odbieraniu zasiłku.

Osoby niebędące członkami kasy, mogą otrzymać zasiłek pieniężny lub zasiłek początkowy. Do zasiłku pieniężnego uprawnione są osoby, które w ciągu ostatnich ośmiu lat, łącznie przebywały w Danii siedm lat. Pozostałe osoby, które nie mają środków na utrzymanie, mogą otrzymać zasiłek początkowy. Wysokość tego zasiłku jest niższa niż zasiłku pieniężnego.

Duński rynek pracy

Poszukiwanie pracy

Możliwie najszybciej, ale najpóźniej miesiąc po utraceniu pracy należy napisać życiorys (CV) z opisem wykształcenia, doświadczenia zawodowego, kwalifikacji i zainteresowań. Życiorys należy zarejestrować w krajowej bazie danych biur pośrednictwa pracy - tzw. banku pracy na stronie www.jobnet.dk. Osoby poszukujące pracy opracowują samodzielnie swoje CV i same za jego treść odpowiadają. Można jednak uzyskać pomoc urzędu zatrudnienia lub pracownika kasy ubezpieczeń na wypadek utraty pracy.

Należy być do dyspozycji rynku pracy

Dyspozycyjność w stosunku do rynku pracy oznacza aktywne poszukiwanie pracy oraz gotowość do przyjęcia każdej oferty pracy, nawet z dnia na dzień. Osoby, którym nie udało się znaleźć pracy otrzymują pomoc ze strony biur pośrednictwa pracy. Bezrobotni wzywani są na rozmowę, która jest obowiązkowa. Bezrobotni zobowiązani są również do podjęcia pracy wskazanej przez gminę w ramach programu aktywizacji zawodowej* mogą to być kursy, praktyka w zakładzie pracy lub zatrudnienie na warunkach dofinansowania przez państwo.

W razie wątpliwości należy zwrócić się o informacje do biura pośrednictwa pracy lub kasy ubezpieczeń na wypadek bezrobocia.

Porozumienia - duński model

W Danii pracodawcy i pracownicy ustalają warunki pracy i płacy w formie porozumień zbiorowych. Są to porozumienia zawarte pomiędzy związkami zawodowymi pracowników a związkami pracodawców. Porozumienia te zawierają postanowienia dotyczące m.in. płac, wymiaru czasu pracy, kształcenia i szkoleń, emerytur, wynagrodzenia w czasie choroby, a także zasad zwolnienia pracownika. Dania nie posiada tradycji ustawodawczej co do regulacji powyżej wymienionych warunków. W zamian funkcjonuje tu tzw. „duński model rynku pracy”.

W okresie obowiązywania porozumienia

nie można strajkować

W momencie podpisania porozumień zbiorowych obie strony deklarują niestosowanie strajku. Oznacza to, że w trakcie obowiązywania porozumienia nie wolno rozpocząć strajku ani lokautu. W razie konfliktu na rynku pracy, strony rozwiązują go we własnym zakresie, a rząd duński nie ingeruje w negocjacje branżowe.

37 godzin w tygodniu

Pełny tydzień pracy w Danii wynosi 37 godzin. Pracownik otrzymujący wynagrodzenie zyskuje prawo do płatnego urlopu. Wszyscy pracownicy mają prawo do pięciu tygodni urlopu w ciągu roku. Kobiety i mężczyźni mają prawo do urlopu macierzyńskiego/ojcowskiego. Przepisy dotyczące bezpieczeństwa i higieny pracy są bardzo rygorystyczne. Dzieci do lat 13 nie mogą wykonywać płatnej pracy poza domem.

Związki zawodowe

Tradycja związków zawodowych

W Danii pracownicy tradycyjnie należą do związków zawodowych. Związki zawodowe chronią interesy swoich członków w stosunku do pracodawcy oraz dbają o to aby osoby zatrudnione pracowały w odpowiednich warunkach i za należyte wynagrodzenie. Związków zawodowych nie należy utożsamiać z kasą ubezpieczeń na wypadek bezrobocia.

Uregulowane warunki

Również pracodawcy organizują się w związki. Większość pracodawców współpracuje ze związkami zawodowymi, ponieważ uważa że, korzystne jest posiadanie zadowolonych i pewnych swoich praw pracowników oraz, że uregulowanie kwestii podwyżki płac, strajków i wymiaru czasu pracy jest korzystne dla obu stron.

Przynależność do związku jest dobrowolna

W Danii obowiązuje wolność zrzeszania. Oznacza to, że indywidualny pracownik może sam zdecydować, czy chce wstąpić do związku czy nie, z tego względu pracodawca nie może żądać przynależności związkowej w związku z

przyjęciem lub zwolnieniem z pracy. Również współpracownicy nie mogą wymagać od kolegów przynależności do konkretnego związku. Wielu pracowników decyduje się na przynależność do związku, który posiada porozumienie z jego pracodawcą.

Zwykle związki zawodowe powstają w zależności od branży lub zawodu. Przynależność do danego związku jest uzależniona od wykształcenia i specjalizacji zawodowej pracownika. Członkowie związku zawodowego opłacają składkę członkowską.

Miejsca pracy

Miejsce pracy odgrywa bardzo ważną rolę w życiu większości ludzi

Miejsca pracy w Danii są bardzo zróżnicowane. Mają one jednak jedną wspólną cechę: odgrywają bardzo ważną rolę w życiu większości ludzi. Udatane życie zawodowe, życzliwi koledzy oraz dobre warunki pracy należą do czynników decydujących o wysokiej jakości życia.

Ważne są rozmowy i kontakty towarzyskie z kolegami

Pracownicy w dużej mierze odpowiedzialni są za tworzenie dobrej atmosfery w miejscu swojej pracy. Bardzo ważne są dobre relacje pomiędzy wszystkimi współpracownikami.

Imprezy i picie alkoholu w pracy

W większości miejsc pracy nie wolno spożywać alkoholu w godzinach pracy. Jednak na wielu imprezach i wycieczkach – poza godzinami pracy – często podaje się alkohol.

Odpowiedzialność i inicjatywa

Większość pracodawców oczekuje od swoich pracowników samodzielnej pracy i inicjatywy. Pracownicy odpowiedzialni są zwykle za swój własny obszar. W wielu miejscach pracy pracownicy pracują w zespole, w obrębie którego podejmują decyzje odnośnie sposobu realizacji zadań i podziału obowiązków.

Problemy w pracy

W miejscu pracy mogą powstawać różnego rodzaju problemy. Być może ze względu na nieprawidłowe warunki bezpieczeństwa i higieny pracy albo brak względu na zdrowie pracowników albo też brak współpracy i wzajemnej komunikacji między kolegami. W skrajnych przypadkach z powodu stosowania szykany, zniewagi lub groźby. Powyżej wymienione sytuacje są oczywiście absolutnie nie do przyjęcia.

W większości miejsc pracy działa przedstawiciel pracowników*

Większością głosów pracownicy wybierają związkowego przedstawiciela, który reprezentuje ich interesy w kontaktach z pracodawcą. Przedstawiciel pracowników* jest również przedstawicielem związku zawodowego w miejscu pracy.

Osoby które napotykają w pracy na różnego rodzaju problemy albo czują się źle lub niesprawiedliwie traktowane, powinny zwrócić się do przedstawiciela pracowników, który następnie przedstawia problem pracodawcy lub związkowi zawodowemu. Przedstawiciel pracowników chroniony jest przed zwolnieniem z pracy, dlatego jest on właściwą osobą do rozwiązywania trudnych sytuacji i konfliktów w miejscu pracy. Jeśli w zakładzie pracy nie ma przedstawiciela pracowników, problemy należy zgłaszać do związku zawodowego albo bezpośrednio do kierownictwa zakładu pracy.

Kontrola bezpieczeństwa i higieny pracy

Bezpieczne i zdrowe środowisko pracy stanowi wspólną odpowiedzialność pracodawcy i pracowników. Pracodawca odpowiada za zapewnienie i kontrolę wykonywania przez pracowników pracy w warunkach bezpiecznych i nie zagrażających ich zdrowiu. Pracownicy mają obowiązek przestrzegania zasad bezpieczeństwa obowiązujących w

miejscu pracy. W zakładach zatrudniających ponad 10 osób musi funkcjonować komórka ds. BHP, która składa się z przedstawicieli pracowników i kierownictwa i która sprawuje pieczę nad codziennym środowiskiem pracy. W zakładach zatrudniających do 10 pracowników za bezpieczeństwo i higienę pracy wspólnie odpowiadają pracodawca i pracownicy.

Przedstawiciel ds. BHP*

W wielu miejscach pracy pracownicy wybierają przedstawiciela ds. BHP*, który kontroluje warunki pracy. Jego zadaniem jest dbanie na przykład o to, by pracownicy nie obsługiwali niebezpiecznych maszyn, nie byli narażeni na kontakt z niebezpiecznymi substancjami bez odpowiedniego szkolenia lub użycia obowiązkowego sprzętu ochronnego ani też nie byli zestresowani pracą.

Osoby, które uważają że warunki w których pracują nie są takie jakie być powinny, mogą zwracać się do przedstawiciela ds. BHP. Przedstawiciel ds. BHP, tak samo jak przedstawiciel pracowników, jest chroniony przed zwolnieniem z pracy.

Wypadki przy pracy należy zgłaszać

W przypadku gdy pracownik ulegnie wypadkowi przy pracy, przedstawiciel ds. BHP lub pracodawca zobowiązany jest do zgłoszenia wypadku do Państwowej Inspekcji Pracy* oraz do Krajowej Komisji ds. Wypadków przy Pracy*. Odszkodowanie wypłaca spółka ubezpieczeniowa pracodawcy.

Każdy obywatel, który uległ wypadkowi w miejscu pracy ma prawo na własną rękę zgłosić wypadek do Krajowej Komisji ds. Wypadków przy Pracy*. Ważne jest aby Komisja otrzymała zgłoszenie w okresie do roku po wypadku. W przeciwnym razie istnieje ryzyko utraty ewentualnego odszkodowania.

Dyskryminacja

Dyskryminacja ze względu na płeć, rasę, kolor skóry, przekonania religijne lub polityczne, orientację seksualną bądź pochodzenie narodowe, społeczne lub etniczne jest zakazana prawem.

Duński parlament powołał komisję do spraw równouprawnienia, która zajmuje się przypadkami dyskryminacji ze względu na płeć. Zob. www.ligenaevn.dk. Instytut Praw Człowieka mianował komitet skarg ds. równości etnicznej. Komitet zajmuje się przypadkami dyskryminacji ze względu na pochodzenie etniczne. Patrz: www.klagekomite.dk.

Każdy przypadek dyskryminacji może zakończyć się sprawą sądową.

Członkowie związku zawodowego, którzy są dyskryminowani w miejscu pracy lub podczas starania się o pracę, mogą zwrócić się o pomoc do związku zawodowego.

Założenie własnej firmy

Ustawy i przepisy

Założenie własnej firmy wymaga wielu przemyśleń i przygotowań. Istnieje wiele ustaw i przepisów, które należy znać i których trzeba przestrzegać. Wymogi te mają na celu ochronę klientów i pracowników przed nieodpowiednimi warunkami sanitarnymi i wypadkami przy pracy, mają także zapobiegać oszustwom podatkowym.

Przed założeniem własnej firmy należy zasięgnąć porady

Pomoc podczas zakładania własnej firmy uzyskać można w biurze doradztwa zawodowego gminy zamieszkania,

u konsultanta ds. podjęcia działalności gospodarczej, w urzędzie celno-podatkowego (Told og Skat) lub w biurze pośrednictwa pracy. Internet daje też pełny przegląd dostępnych usług doradczych i informacje na temat ustaw i przepisów związanych z założeniem własnej firmy, możliwości finansowania itp. Więcej informacji na ten temat można znaleźć na stronie www.virk.dk.

W kasie ubezpieczeń na wypadek bezrobocia można uzyskać informacje odnośnie pobierania zasiłku dla bezrobotnych* w relacji do zakładania własnej działalności gospodarczej.

Rejestracja firmy

Wszystkie firmy powinny być zarejestrowane w Duńskim Urzędzie Gospodarczym (Erhvervs- og Selskabsstyrelsen). Rejestracja jest dobrowolna w przypadku firm, których roczny obrót nie przekracza 50 tys. koron. Po zarejestrowaniu działalności, firma otrzymuje numer CVR, który jest jej numerem identyfikacyjnym. Numer CVR należy podawać np. przy rozliczaniu podatku VAT i podatku dochodowego. Działalność firmy można zarejestrować na stronie www.eogs.dk.

Zezwolenie na prowadzenie handlu i pozwolenie na sprzedaż/podawanie alkoholu

Przedsiębiorstwa, które prowadzą sprzedaż produktów spożywczych za ponad 50 tys. koron rocznie, muszą zostać zarejestrowane w specjalnym rejestrze firm prowadzących handel żywnością. Przez produkty spożywcze rozumiane są każdego rodzaju posiłki, piwo, wino, napoje gazowane i inne produkty spożywcze, bez względu na to czy są w zamkniętym opakowaniu.

Niezależna działalność gospodarcza, której przedmiotem jest serwowanie posiłków i napojów, podlega przepisom duńskiej ustawy o restauracjach. Podlegają jej zarówno restauracje jak i bary, dyskoteki, pizzerie, bary grillowe i wózki z kielbaskami.

Ustawa o restauracjach określa wymogi, stawiane wobec osób lub spółek, które ubiegają się o zezwolenia na handel żywnością i koncesję na alkohol. Ubiegający się o prawo sprzedaży i podawania alkoholu muszą spełnić określone wymagania dotyczące wieku, oraz przedstawić finansowy plan swojej działalności.

Zezwolenia na handel żywnością bez koncesji alkoholowej wydaje policja, natomiast gminy wydają koncesje na alkohol. W Kopenhadze zezwolenia na handel żywnością wydaje gmina.

Restauracje muszą ubiegać się o wydanie koncesji na alkohol a ich kuchnie spełniać wymagania władz ds. zdrowia.

Podatek VAT i podatek dochodowy

Osoby prowadzące działalność gospodarczą muszą składać deklaracje podatkowe do duńskiego Urzędu Celno-Podatkowego, zwanego SKAT-em.

Ubezpieczenie pracowników

Osoby zatrudniające w swoim przedsiębiorstwie pracowników muszą zagwarantować im ubezpieczenie.

„Z decyzją założenia własnej firmy nosiłem się przez kilka lat. Myślałem, że może to być duży problemem, ponieważ Duńczycy nie są przyzwyczajeni do imigrantów prowadzących własną firmę murarską. Ale myliłem się. Moi klienci są zadowoleni, pod warunkiem, że praca wykonana jest dobrze i solidnie. W pracy spotykam wielu ludzi i teraz wiem, że Duńczycy są równie zróżnicowani jak wszyscy inni.

Jstem pracodawcą, zatrudniam dwóch pracowników - Duńczyka i Wietnamczyka, jestem bardzo zadowolony z roli szefa. Moja rada dla innych: być sobą. Wielu imigrantów obawia się fiaska - zupełnie niepotrzebnie. W tym kraju jest miejsce również dla nas.”

Mansur Sheik przyjechał do Danii z Somalii w 1993 roku. Wykształcił się w zawodzie murarza, obecnie prowadzi własną firmę.

Zatrudniam dwóch pracowników

Zarządzanie własnymi środkami finansowymi

Dochody i koszty

Własne środki finansowe (ewentualny majątek) to dochody i koszty. Dochody to np. wynagrodzenie, dochód z własnej działalności gospodarczej lub pomoc finansowa od państwa. Koszty to np. czynsz, ogrzewanie, energia elektryczna, żywność, odzież i inne wydatki. Od dochodu i zysków z własnej działalności należy płacić podatek.

Konto bankowe

Przelewy elektroniczne

W obecnych czasach coraz więcej płatności na konta bankowe reguluje się przelewami elektronicznymi. Dotyczy to np. wynagrodzenia, płatności pieniężnych, zasiłków rodzinnych i emerytury. Dlatego też większość osób posiada konto bankowe.

Automatyczne płacenie rachunków

Konto otworzyć można w dowolnym banku. Posiadając rachunek bankowy można zlecić automatyczne płacenie rachunków bezpośrednio z konta.

Można na przykład otworzyć specjalne konto budżetowe przeznaczone wyłącznie do płacenia stałych opłat jak czynsz, ogrzewanie, elektryczność lub telefon.

Karty płatnicze

Posiadacz konta bankowego otrzymuje kartę płatniczą, którą może używać do pobierania pieniędzy w bankach i bankomatach.

Dankort*

Kartę płatniczą Dankort* można otrzymać, w przypadku gdy bank uzna, że sytuacja finansowa posiadacza konta bankowego jest uporządkowana. Dankort można używać we wszystkich bankomatach i w większości sklepów w Danii. Do karty przypisany jest kod pin, który należy podać przy wypłacie pieniędzy z bankomatu lub podczas dokonywania płatności w sklepie. W niektórych sklepach zamiast wprowadzania kodu pin należy złożyć podpis na rachunku.

W wielu bankach dostępne są karty łączone Visa/Dankort. Kartą Visa można płacić i pobierać pieniądze w większości państw na całym świecie.

Pożyczki i kredyty bankowe

Warunkiem jest uporządkowana sytuacja finansowa

Większość banków chętnie udziela pożyczek i kredytów. Wymagają one jednak względnie stabilnych dochodów oraz uporządkowanej sytuacji finansowej. Bank ocenia sytuację finansową ubiegającego się o pożyczkę/kredyt i prosi o przedstawienie kopii zaświadczeń o wypłacie miesięcznej pensji i ostatniego rocznego zeznania podatkowego.

Pożyczka bankowa czy kredyt?

Pożyczka bankowa jest zazwyczaj dobrym rozwiązaniem dla osób posiadających regularne dochody, a potrzebujących czasem dodatkowych pieniędzy np. na zakup mebli.

Dla osób prowadzących własną firmę i mających nieregularne dochody, dobrym rozwiązaniem może być otwarcie w banku kredytu. Pozwala to na przekroczenie bieżącego konta do wysokości przyznanego kredytu. Należy jednak pamiętać o tym, że stopa oprocentowania kont kredytowych jest bardzo wysoka.

Należy zbadać możliwości

Koszt uzyskania pożyczki różni się w zależności od banku. Stopa oprocentowania zależy od rodzaju pożyczki. Dlatego dobrze jest zorientować się, który bank oferuje najtańszą pożyczkę.

Doradztwo finansowe

Większość banków udziela porad finansowych.

Bank udziela zwykle dobrych i profesjonalnych rad, należy jednak pamiętać o tym, że nie jest to niezależny doradca, lecz prywatna, komercyjna firma handlowa, która nastawiona jest na zysk.

Skomplikowane finanse najlepiej poprowadzi rewident

W przypadku gdy sprawy finansowe są skomplikowane, np. w związku z prowadzeniem własnej firmy, najlepiej ich prowadzenie powierzyć rewidentowi.

Obywatelstwo duńskie nie może być wymagane

Banki nie mają prawa odmowy pożyczki tylko z tego powodu, że osoba ubiegająca nie posiada obywatelstwa duńskiego.

Sklepy nie mają prawa do stawiania obywatelstwa duńskiego jako warunku uzależniającego przyznanie kredytu lub zawarcie umowy najmu. Jednak mogą one zażądać, aby pożyczkobiorca posiadał stały dochód oraz stały adres zamieszkania w Danii.

Wynajem i zakupy na kredyt

Wiele sklepów proponuje wynajmowanie szczególnie drogiego sprzętu, jak lodówki, zamrażarki, telewizory lub komputery.

W razie opuszczenia Danii bez spłacenia długów, pieniądze mogą zostać odzyskane przez lokalnych inkasentów należności współpracujących z duńskimi przedsiębiorstwami.

Karty płatnicze

Wiele sklepów posiada system kart płatniczych. Są to karty kredytowe umożliwiające dokonanie zakupu w danym sklepie. Sklep we własnym zakresie ocenia możliwość przyznania takiej karty.

Zakupy na kredyt

Inne sklepy umożliwiają zakupy na kredyt. Warto pamiętać o tym, że jest to wysoko oprocentowana pożyczka. Sklep pobiera ponadto prowizję za udzielenie pożyczki.

Umowę należy przeczytać bardzo uważnie

W przypadku najmu lub zakupu kredytowego, należy podpisać umowę określającą warunki najmu lub kupna. Aby uniknąć ewentualnych przykrych niespodzianek w przyszłości, ważne jest uważne przeczytanie umowy lub poproszenie o wyjaśnienie jej treści, .

Naruszenie warunków umowy

W przypadku gdy pożyczkobiorca nie spłaca odsetek i rat kredytowych, naraża się na ryzyko wpisania na listę „złych płatników”. Oznacza to, że w przyszłości nie zostanie mu przyznane prawo najmu lub zakupu na kredyt – ani u obecnego wierzyciela, ani u innych.

Ubezpieczenia

Ubezpieczenie prywatne

Ubezpieczenia prywatne ubezpieczają całą rodzinę.

W Danii istnieje wiele firm ubezpieczeniowych i wiele form ubezpieczeń: od ubezpieczeń na życie, od następstw nieszczęśliwych wypadków, odpowiedzialności cywilnej do ubezpieczeń zdrowotnych i ubezpieczeń domu lub samochodu.

Firmy ubezpieczeniowe oferują różne ceny i warunki, trudno więc porównać usługi i poziom cen. Nie zawsze najdroższe ubezpieczenie jest najlepsze.

Podczas wyboru ubezpieczenia należy zastanowić się, jakie ubezpieczenia i jaki zakres pokrycia ewentualnych szkód najbardziej odpowiada prywatnym interesom oraz jaki udział własny są Państwo w stanie zaakceptować.

Obowiązkowe ubezpieczenia

Niektóre ubezpieczenia są w Danii obowiązkowe. Właściciele nieruchomości mają obowiązek ubezpieczenia jej na wypadek pożaru. Właściciele psów, samochodów, motocykli i motorowerów zobowiązani są do wykupienia ubezpieczenia od odpowiedzialności cywilnej. Ubezpieczenie to obejmuje szkody wyrządzone innym osobom.

Ubezpieczenie rodzinne

Towarzystwa ubezpieczeniowe oferują ubezpieczenia rodzinne, które obejmują członków rodziny posiadających wspólny adres zamieszkania. Ubezpieczenia te obejmują również dzieci do 21 roku życia, które mieszkają poza domem. Ubezpieczenie rodzinne obejmuje ubezpieczenie majątku, OC i pomoc prawną.

Ubezpieczenie urządzenia domowego

Ubezpieczenie działa np. w przypadku kradzieży mebli, odzieży lub sprzętu komputerowego, uszkodzeń spowodowanych powodzią, pożarem lub aktami wandalizmu.

Ubezpieczenie od odpowiedzialności cywilnej

Ubezpieczenie działa w przypadku szkód wyrządzonych przez członka rodziny innym osobom lub ich mieniu.

Ubezpieczenie od kosztów pomocy prawnej

Ubezpieczenie od kosztów pomocy prawnej pokrywa koszty w przypadku spraw sądowych z powództwa cywilnego. Więcej informacji na ten temat można znaleźć na stronie www.forsikringsoplysnigen.dk.

Prawa konsumenta

Reklamacje w ciągu 24 miesięcy

Konsumenci w Danii objęci są prawem, które chroni ich przed oszustwem. Zgodnie z prawem zakupu, nabywca ma prawo do wymiany lub bezpłatnej naprawy towarów, które są wadliwe lub nie odpowiadają opisowi podanemu przez sprzedawcę. W przypadku reklamacji należy zgłosić się w punkcie zakupu w ciągu 24 miesięcy od dnia sprzedaży towaru. Do reklamacji należy dołączyć dowód zakupu, a także być w stanie udowodnić, że usterka nie została spowodowana przez nabywcę.

Gwarancja

Sprzęt np. elektryczny lub większe sprzęty mogą być objęte gwarancją. Jest to usługa, którą zapewnia sprzedawca i nie zastępuje ona postanowień duńskiej ustawy o kupnie. Sprzedawca może udzielić gwarancji, która ma na celu poszerzenie zakresu możliwości składania reklamacji, ograniczonego ustawą o sprzedaży, na okres 2 lat i ewentualnie wymiany lub naprawy towaru.

Zwrot towarów

Prawo zwrotu towaru nie przysługuje w przypadku, gdy nabywca pożałował zakupu. Jednak wiele sklepów daje taką możliwość. Niektóre sklepy zwracają pieniądze, inne wydają bon kredytowy na kwotę zakupu lub pozwalają na wymianę zakupionego towaru na inny.

Deklaracja i oznakowanie

Każdy obywatel Danii ma prawo do informacji o składzie nabywanej żywności, dacie produkcji i przydatności do spożycia. Istnieją różne systemy etykietowania i kontroli żywności. Na przykład może to być gwarancja, że produkt został wyprodukowany w sposób ekologiczny, nie jest szkodliwy dla środowiska naturalnego bądź, że jest energooszczędny.

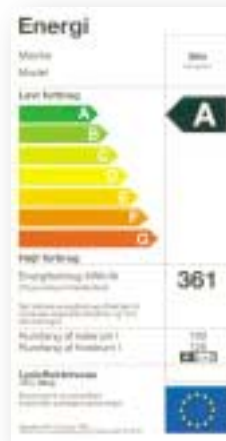
Etykieta ekologiczna

Etykieta ekologiczna jest przyznawana produktom spożywczym i roślinom. Etykieta oznacza, że produkt jest zatwierdzony przez państwowe organy kontroli jako nieszkodliwy dla środowiska. Oznacza to, że przy ich produkcji nie wykorzystywano pestycydów a jedynie w nielicznych przypadkach np. siarkę. Jeżeli co najmniej 80 procent paszy dla zwierząt jest ekologiczna, stosowanie nawozów sztucznych jest zabronione.

„Łabędź”

„Łabędź” jest etykietą ekologiczną wprowadzoną przez Nordycką Radę Ministrów. Jest ona stosowana w stosunku do produktów niespożywczych jak np. proszki do prania, środki czystości i papier toaletowy. Etykietą tą są oznaczone produkty, które w danej grupie towarów stanowią najmniejsze obciążenie dla środowiska naturalnego.

Etykieta energetyczna

Stosowanie etykiet energetycznych jest obowiązkowe. Etykieta energetyczna jest wspólnym europejskim systemem klasyfikacji urządzeń AGD, kuchenek elektrycznych, samochodów i wyrobów oświetleniowych, tzn. żarówek, lamp halogenowych, jarzeńówek i in. Klasa A oznacza, że produkt jest najbardziej energooszczędny w swojej klasie produktów.

Skargi

Osoby które uważają, że podczas składania reklamacji w firmie lub sklepie nie zostały potraktowane sprawiedliwie, mogą wnieść skargę do Rady ds. Skarg Konsumentkich* lub do prywatnej komisji ds. skarg i odwołań. Na ogół za złożenie skargi pobierana jest opłata. Jeśli skarga okaże się uzasadniona, składający skargę otrzymuje zwrot tej opłaty. Więcej informacji na temat składania skarg można znaleźć na stronie www.forbrug.dk.

Duński system podatkowy

Wszyscy płacą podatki

Osoby mieszkające w Danii płacą podatek dochodowy w tym również:

- Osoby bezrobotne pobierające pomoc finansową od państwa lub zasiłek z kasy ubezpieczeń na wypadek bezrobocia.
- Studenci i osoby otrzymujące państwowe stypendium edukacyjne SU.
- Renciści i emeryci.
- Osoby mieszkające na stałe w Danii, pracujące poza Danią lub posiadające zagraniczny przychód.
- Osoby prowadzące własną działalność gospodarczą.

Podatki bezpośrednie i pośrednie

Zgodnie z duńskim systemem podatkowym osoby prywatne zobowiązane są do płacenia podatku dochodowego do państwa i gminy. Właściciele nieruchomości opłacają również podatek od nieruchomości. Członkowie Duńskiego Kościoła Narodowego płacą podatek kościelny, przedsiębiorstwa płacą podatek od osób prawnych. Opodatkowane są również przychody z kapitału np. inwestycje w papierach wartościowych.

Podatki pośrednie

Oprócz podatku dochodowego podczas zakupu towaru lub usługi pobierany jest również podatek pośredni w formie podatku VAT (moms). Do podatków pośrednich należy także akcyza nakładana na pewne produkty, takie jak benzyna, alkohol i tytoń.

Odliczenia od podatku

Niektóre koszty można odliczyć od dochodu podlegającego opodatkowaniu.

Odliczenia podatkowe obejmują odsetki od zadłużenia, składki na związki zawodowe, składki na ubezpieczenie na wypadek bezrobocia, alimenty na dzieci oraz, w niektórych przypadkach, koszty transportu pomiędzy domem a miejscem pracy. Zależy to od odległości od miejsca zamieszkania do pracy. Oprócz powyższych ulg podatkowych, każda osoba ma prawo do odliczenia specjalnej kwoty wolnej od podatku, niezwiązanej z żadnym konkretnym wydatkiem.

Zeznanie podatkowe

Wynagrodzenia opodatkowane są u źródła, co oznacza, że co miesiąc podatek dochodowy jest automatycznie potrącany z wynagrodzenia.

Raz w roku należy wypełnić zeznanie podatkowe, które zawiera informacje o dochodach i ulgach podatkowych. Formularz zeznania podatkowego otrzymają Państwo w marcu, zeznanie podatkowe należy złożyć nie później niż do dnia 1 maja. Informacje podatkowe można korygować na dołączonym formularzu, który następnie należy przesłać do duńskiego urzędu skarbowego SKAT. Korekty można dokonać również telefonicznie lub na stronie internetowej www.skat.dk

Urząd skarbowy przesyła następnie roczne zestawienie podatkowe (årsopgørelse), z którego wynika wysokość zapłaconego podatku oraz ewentualnej dopłaty lub zwrotu.

Urząd podatkowy SKAT posiada większość informacji

Szczególnie w przypadku pracowników pobierających pensję miesięczną, duńskie władze skarbowe (SKAT) mają dostęp do informacji przekazywanych przez firmy i banki. Informacje te dotyczą też kosztów, które można odpisać od podatku. Jednak w wielu przypadkach należy samemu zadbać o uwzględnienie niektórych wydatków podlegających odpisaniu - jak np. koszty transportu.

Po przyjeździe do Danii

Bezpośrednio po przyjeździe do Danii należy zgłosić się do lokalnego urzędu podatkowego celem otrzymania prognozy dochodów i karty podatkowej. W Danii istnieje około 30 urzędów podatkowych. Na stronie internetowej www.skat.dk można znaleźć swój okręg rozliczeń podatkowych.

Stawki podatkowe

Wysokość opodatkowania zależy od dochodu obywatela, jego majątku i wydatków podlegających odliczeniu. Ponadto stawki podatkowe różnią się w zależności od gminy.

Progresywny system podatkowy

W Danii obowiązuje progresywny system podatkowy. Oznacza to, że im wyższy jest dochód, tym wyższa jest stawka podatku. System ten opiera się na koncepcji, że najsilniejsi finansowo obywatele powinni ponosić większy ciężar podatkowy.

Osoby prowadzące samodzielną działalność gospodarczą

Osoby prowadzące samodzielną działalność gospodarczą muszą we własnym zakresie zadbać o płacenie podatku. Zeznanie podatkowe w tym przypadku należy wypełnić i przekazać do urzędu podatkowego nie później niż do dnia 1 lipca. Jednocześnie należy załączyć sprawozdanie finansowe zatwierdzone przez rewidenta.

Osoby prowadzące własną firmę, zarejestrowane jako płatnicy podatku VAT mają obowiązek płacenia VAT-u i opłat od sprzedawanych towarów. Właściciel firmy odpowiada za prowadzenie ksiąg rachunkowych i zatwierdzenie ich przez biegłego rewidenta.

„Na początku dużo rzeczy mnie dziwiło, bo w Macedonii obowiązuje zupełnie inny system podatkowy. Uważam jednak, że system duński jest dobry, bo w zamian za podatki gwarantuje darmową opiekę lekarską i naukę. Duński system nauki jest bardzo dobry. Dzieci współdecydują w wielu sprawach. Jest to bardzo pozytywne, gdyż w ten sposób dzieci uczą się niezależności i odpowiedzialności za swoje życie i za społeczeństwo.”

Nevzat Ibisi przyjechał do Danii z Macedonii w 1990 roku. Z wykształcenia jest nauczycielem, uczy dzieci pochodzące z różnych obszarów etnicznych.

Duński system
bardzo mi się
podoba.

10 KULTURA I CZAS WOLNY

Bogate życie kulturalne

Dania posiada bogate życie kulturalne i wiele możliwości spędzania wolnego czasu. Kultura i rekreacja zawierają w sobie wiele elementów - od muzyki, teatru, kina, malarstwa, muzeów i wystaw do wykładów, zajęć pozalekcyjnych, sportu i działalności wielu stowarzyszeń.

Gminy współpracują ze stowarzyszeniami w organizowaniu imprez lokalnych. Więcej informacji na temat wydarzeń kulturalnych można znaleźć na stronie internetowej gminy.

Niektóre wydarzenia i imprezy są darmowe, za inne trzeba czasem słono zapłacić. Emeryci i studenci w wielu miejscach otrzymują zniżkę.

Informacje na temat oferty kulturalnej można znaleźć na stronie internetowej www.kultunaut.dk.

Biblioteka jest dobrym początkiem

Biblioteka jest dobrym miejscem aby rozpocząć poszukiwanie informacji o duńskim społeczeństwie i lokalnych wydarzeniach w gminie.

Można tu otrzymać pomoc w znalezieniu informacji

Korzystanie z bibliotek publicznych jest bezpłatne, większość bibliotek oferuje duży wybór książek, muzyki, filmów dvd i gier komputerowych. Biblioteki oferują także dostęp do Internetu, codziennej prasy i służą pomocą w wyszukiwaniu informacji lub materiałów. W bibliotece można znaleźć między innymi wiele przydatnych publikacji wydawanych przez organizacje i władze publiczne.

Wiele bibliotek organizuje wystawy, pokazy filmowe, przedstawienia teatralne dla dzieci oraz odczyty. Wiele bibliotek oferuje również pomoc w lekcjach, stymulację językową i szereg imprez integracyjnych.

Książki w wielu językach

W bibliotece można uzyskać pomoc w znalezieniu książek i czasopism w różnych językach. Jeśli poszukiwane materiały nie są aktualnie dostępne, biblioteka może je zamówić.

Media i debata publiczna

Wolność myśli i słowa

Wolność myśli i słowa jest zasadniczą częścią duńskiej demokracji. Wolność myśli i słowa odzwierciedla się między innymi w wolności prasy i debaty publicznej.

Media dla mniejszości etnicznych

Duńska rzeczywistość w coraz większym stopniu kształtowana jest przez wiele kanałów telewizyjnych i radiowych, gazety, czasopisma i Internet. Wiele mediów posiada specjalną ofertę dla mniejszości etnicznych. Więcej informacji na ten temat można znaleźć na stronie www.finno.dk.

Rozległy obraz środków przekazu

Dużą część programów nadawanych w mediach stanowi rozrywka, jednak media tworzą również ważną płaszczyznę ciągłej debaty kulturalnej, politycznej i społecznej, gdzie wolna wymiana opinii odgrywa istotną rolę w przedstawianiu problemów społecznych i poszukiwaniu rozwiązań.

Opłata licencyjna*

Duńskie Radio (Danmarks Radio) oraz TV2 są stacjami przekazu publicznego*. Mają one obowiązek nadawania programów radiowych i telewizyjnych dla odbiorców posiadających rozmaite zainteresowania.

Media publiczne finansowane są głównie z tzw. opłat licencyjnych*(medielicens). Do opłat zobowiązane są

wszystkie osoby odbierające programy radiowo-telewizyjne niezależnie czy korzystają z TV, radia, telefonu komórkowego czy Internetu. Licencja opłacana jest dwa razy do roku. Wysokość opłaty licencyjnej ustala parlament.

Rejestracji opłaty licencyjnej* można dokonać na stronie www.dr.dk

Istnieje też wiele możliwości płatnej subskrypcji prywatnych systemów telewizji kablowej.

Aktywny wypoczynek

Wspólnie z innymi

Wielu ludzi w Danii w czasie wolnym od pracy doksztalca się, pogłębia umiejętności artystyczne lub chodzi na wykłady. Pogłębianie umiejętności umożliwiają szkoły wieczorowe, uniwersytety ludowe oraz wiele różnych stowarzyszeń. Spotkania i wspólne przebywanie z innymi są ważnym elementem tej działalności.

Uniwersytety ludowe

Oświata społeczna

Tradycje oświaty społecznej, które nadal mają wpływ na duńskie społeczeństwo, wywodzą się z ruchu kulturalnego z połowy XIX wieku. Jego podstawą było przekonanie, że wszyscy powinni mieć możliwość nauki i zdobywania wiedzy o społeczeństwie. Duńskie uniwersytety ludowe (folkehøjskole)* powstały jako rezultat tego ruchu.

Na terenie całej Danii funkcjonują nadal tego rodzaju szkoły, powszechnie zwane „uniwersytetami” (højskoler). Oferują one szeroki program nauczania, obejmujący przedmioty artystyczne, zajęcia sportowe, przedmioty teoretyczne oraz ogólne informacje o społeczeństwie.

Rozwój zawodowy i osobowy

Na „uniwersytecie” ludowym można pogłębiać i rozwijać nie tylko wiedzę teoretyczną ale również osobowość, poznając jednocześnie wielu różnych ludzi. Pobyt na uniwersytecie można wykorzystać także do znalezienia motywacji do dalszej nauki i zdecydowanie jej kierunku - w szkole zawodowej, programach kształcenia dla młodzieży lub w szkołach wyższych.

Zajęcia kulturalne

Podczas trwania nauki kursисти mieszkają i stołują się na terenie szkoły. Kurs może trwać od tygodnia do roku. Oprócz zajęć teoretycznych nauka obejmuje także zajęcia kulturalne, wycieczki, spotkania towarzyskie i popołudniowe wykłady. Osoby, które nie zyczą sobie lub nie mogą mieszkać na terenie szkoły, mogą uczęszczać na kurs jako uczniowie dzienni.

Więcej informacji na temat uniwersytetów ludowych można znaleźć na stronie internetowej www.hojskoler.dk.

Dla młodych imigrantów

Stowarzyszenie uniwersytetów ludowych organizuje specjalne kursy i pobyty dla imigrantów, np. obóz letni „Sommercamp”, który trwa trzy tygodnie i przeznaczony jest dla młodych ludzi. Projekt „Sommercamp” będzie realizowany w latach 2007 - 2009. Celem projektu jest umożliwienie kursistom w trakcie letnich wakacji zdobycie dodatkowej wiedzy ogólnej i zawodowej. Więcej informacji na temat projektu „Sommercamp” można znaleźć na stronie www.campsommer.dk.

Istnieje możliwość otrzymania dotacji finansowej na pobyt w tego rodzaju szkole. Więcej informacji na ten temat można znaleźć na stronie www.emph.dk.

A close-up portrait of a young man with dark hair, looking slightly to the right with a gentle smile. He is wearing a red and white striped jacket over a white t-shirt with the word 'REBEL' and 'WORLDWIDE' visible. The background is blurred, showing other people in a crowd.

Mam tu przyjaciół z
całej Europy

„Pobyt w Europahøjskolen to niezapomniane doświadczenie. Dzięki niemu mam przyjaciół z całej Europy. Uczę się języków, wiele dowiedziałem się o duńskim społeczeństwie. Ciągłe zdobywam nową wiedzę. W czasie wolnym od nauki spędzamy razem czas, oglądamy filmy, gramy w piłkę nożną lub koszykówkę. Tutaj nie jesteś nigdy samotny.”

Ali przyjechał do Danii z Afganistanu w roku 2003. Jest uczniem uniwersytetu Europahøjskolen na półwyspie Kalø. Po skończeniu pobytu rozpocznie naukę zawodu asystenta socjalno-zdrowotnego, jego ostatecznym celem jest zawód radiografa.

Stowarzyszenia

Szkoły wieczorowe

Bogaty program nauczania

Wiele Duńczyków uczęszcza do szkół wieczorowych*. Oferują one bogaty program nauczania, gdzie można wybrać np. linię językową, nauki ścisłe lub inne akademickie przedmioty albo uczęszczać na zajęcia z filozofii, historii, wychowania dzieci i wykłady o kulturze. Prowadzone są również zajęcia motoryczne, kursy gotowania, kursy krawieckie, malarskie, zajęcia śpiewu i inne. Wiele z kursów wieczorowych jest specjalnie skierowanych do nowych obywateli. Zwykle szkoły wieczorowe prowadzone są przez stowarzyszenia krzewienia oświaty (oplysningsforbund*), np. AOF (Arbejdernes Oplysningsforbund - Związek Krzewienia Oświaty Zawodowej), LOF (Liberalt Oplysningsforbund - Liberalny Związek Krzewienia Oświaty) lub FOF (Folkeligt Oplysningsforbund - Ludowy Związek Krzewienia Oświaty).

Kursy wieczorowe są płatne, ale ponieważ są one dotowane przez państwo, uczestnicy ponoszą tylko część kosztów.

Na wielu stronach internetowych gmin można znaleźć lokalne adresy szkół wieczorowych.

Ludzie którzy mają wspólne zainteresowania

Dania jest jednym z nielicznych krajów, na świecie, którego większa część obywateli należy do jakiegoś stowarzyszenia. Stowarzyszenie to grupa osób o wspólnych zainteresowaniach – np. naukowych, politycznych czy kulturalnych itp.

Różne zainteresowania

W Danii istnieje wiele stowarzyszeń, organizacji i klubów. Obejmują one kluby sportowe, związki polityczne, towarzystwa mieszkaniowe, stowarzyszenia artystyczne, związki imigrantów, związki religijne oraz stowarzyszenia ludzi mających specjalne zainteresowania. Warto zapoznać się z listą stowarzyszeń w książce telefonicznej pod hasłem „foreninger” (stowarzyszenia). Informacje o stowarzyszeniach można również znaleźć na stronie internetowej urzędu gminy.

W imieniu dobrej sprawy

Niektóre stowarzyszenia, mają na celu ochronę interesów osób niepełnosprawnych, pacjentów, emerytów lub osób o orientacji homoseksualnej. Inne działają na rzecz określonej idei politycznej, np. ochrony środowiska naturalnego lub praw zwierząt.

Miejsca spotkań

W Danii istnieje wiele miejsc spotkań towarzyskich, klubów i ośrodków kultury, często związanych z dzielnicą mieszkaniową, gdzie można grać w karty, prowadzić dyskusje, uczestniczyć w zajęciach rekreacyjnych lub uczęszczać na odczyty.

Każdy może założyć stowarzyszenie

Każdy może założyć stowarzyszenie. Jedynym warunkiem jest zorganizowanie spotkania założycielskiego, na którym zostaną ustalone cele stowarzyszenia oraz jego statut. Statut określa zasady odnośnie członkostwa, liczby członków zarządu, trybu zwoływania walnego zgromadzenia i in. Standardowa wersja statutu stowarzyszeń znajduje się na stronie www.familieadvokaten.dk.

Ty również możesz odegrać rolę

Stowarzyszenie może być dobrym sposobem na poznanie innych ludzi oraz dobrym początkiem aktywnego udziału w życiu lokalnego społeczeństwa. Organem zarządzającym stowarzyszeniami jest zarząd, który wybierają członkowie stowarzyszenia. Członkowie stowarzyszenia mogą zgłaszać wnioski odnośnie działalności stowarzyszenia i także chęć wstąpienia do zarządu.

Stowarzyszenia dla nowych obywateli

W Danii istnieje ponad 200 stowarzyszeń, które mogą interesować nowych obywateli. Są to na przykład stowarzyszenia kulturalne i integracyjne, związki polityczne oraz stowarzyszenia przyjaciół. Patrz również na stronie internetowej www.finno.dk.

Sport i ćwiczenia

Osoby które pragną uprawiać sport lub ćwiczyć z innymi mogą zapisać się do klubu sportowego. W klubach można grać np. w piłkę nożną, piłkę ręczną, tenisa, badminton, pływać i uprawiać gimnastykę.

Przystępne opłaty

Większość zorganizowanych zajęć gimnastycznych i sportowych prowadzona jest przez stowarzyszenia, kluby lub ogólnodostępne organizacje. Obowiązuje tu składka członkowska, ale ponieważ władze gminy dofinansowują tego typu działalność, opłaty są przystępne – nawet dla osób nisko uposażonych.

Pomoc rodziców

Rodzice często zachęcają swoje dzieci do udziału w dowolnych zajęciach sportowych. np. opłacając składkę członkowską oraz zawożąc i odbierając je z klubu.

Religia

Wolność wyznania

Na mocy duńskiej konstytucji obywatele Danii mają prawo do praktykowania dowolnej religii lub życia w sposób zgodny ze swoimi przekonaniami. Obywatele duńscy mogą swobodnie zmieniać swoje przekonania lub wyznanie - mogą np. odrzucić dawną wiarę i przyłączyć się do innej. W Danii istnieje wiele różnych postaw życiowych i przekonań. Niektórzy wierzą w cuda, inni nie, lecz swój światopogląd opierają na powszechnych, humanistycznych lub innych wartościach.

Duński Kościół Narodowy*

Kościół świadczy usługi dla społeczeństwa

Zgodnie z duńską konstytucją kościół ewangelicko-luterański* jest w Danii Kościołem Narodowym*. Kościół Narodowy świadczy różne usługi dla ogółu społeczeństwa, łącznie z rejestracją urodzeń, imion i zgonów.

Przynależność do Kościoła Narodowego

Większa część ludzi w Danii należy do Duńskiego Kościoła Narodowego. Najwięcej osób zostało członkami Kościoła poprzez chrzest.

Osoby przybywające z zagranicy, które pragną przystąpić do Duńskiego Kościoła Narodowego, mogą osiągnąć to w następujący sposób:

- Osoby, które należą do wspólnoty ewangelicko-luterańskiej innej niż Duński Kościół Narodowy, podczas rejestracji w duńskim urzędzie ewidencji ludności zostaną zarejestrowane jako członkowie Duńskiego Kościoła Narodowego.
- Osoby ochrzczone w innym kościele niż ewangelicko-luterański, mogą przystąpić do Duńskiego Kościoła Narodowego, zwracając się do proboszcza parafii w miejscu zamieszkania.
- Osoby nieochrzczone mogą przystąpić do Duńskiego Kościoła Narodowego poprzez chrzest.

Członek Duńskiego Kościoła Narodowego, który nie życzy sobie przynależności do kościoła, może z niego wystąpić, kontaktując się z proboszczem lokalnej parafii.

Podatek kościelny

Członkowie Duńskiego Kościoła Narodowego płacą podatek kościelny. Podatki kościelne pokrywają koszty prowadzenia

kościółów i cmentarzy parafialnych. Kościół świadczy różnego rodzaju usługi oraz celebrowa kościelne ceremonie jak chrzty, śluby i pogrzeby.

Więcej informacji na temat wstąpienia Duńskiego Kościoła Narodowego można znaleźć na stronie internetowej Ministerstwa ds. Kościoła www.km.dk.

Inne wspólnoty religijne

150 różnych wyznań

W Danii jest około 150 rozmaitych wspólnot religijnych o różnej wielkości.

Prawo budowania świątyń

Wspólnoty religijne mogą zatrudniać własnych kapłanów, imamów, rabinów lub pastorów. Mają one także prawo do stawiania budynków, które będą wykorzystywane do celów religijnych, jednak pod warunkiem, że odpowiadają one lokalnym normom planowania przestrzennego. Wspólnoty religijne mogą także prowadzić naukę religii dla dzieci i młodzieży w czasie wolnym od nauki.

Zatwierdzone i uznane wyznania

W Danii istnieje około 100 oficjalnie zatwierdzonych wspólnot religijnych, w tym islam, buddyzm i hinduizm, oznacza to, że duchowni tych wspólnot są uprawnieni do udzielania ślubów.

Spśród wielu różnych wspólnot 11 uzyskało status specjalnego uznania, co daje im prawo do nadawania imion i udzielania chrztu, ślubu oraz wydawania świadectw mających taką samą ważność jak akty Duńskiego Kościoła Narodowego.

Zarówno zatwierdzone jak i uznane wyznania mogą uzyskać pozwolenie na założenie cmentarza.

Składki członkowskie można odpisać od podatku

Jeżeli wyznanie jest uznane przez władze skarbowe członkowie zatwierdzonych i uznanych wspólnot religijnych mają prawo do odprowadzenia składki i datków na kościół od podatku. Kościoły i cmentarze nie podlegają opodatkowaniu podatkiem od nieruchomości. Nie płaci się również gminnego podatku gruntowego od gruntu, na którym stoi budynek przeznaczony do celów religijnych.

Więcej informacji na temat przynależności do Duńskiego Kościoła Narodowego można znaleźć na stronie internetowej Ministerstwa ds. Kościoła www.km.dk.

Przyjęcia i spotkania towarzyskie

Czas wolny wypełniają także tradycje i zwyczaje, które wiążą się z życiem w mieście, kontaktami sąsiedzkimi, przyjaźniami, spotkaniami towarzyskimi i urodzinami. Wiele szkół, instytucji opieki dziennej i klubów sportowych organizuje różnego rodzaju imprezy i spotkania towarzyskie. Wiele miast i osiedli mieszkaniowych szczyści się własnymi przyjęciami i tradycjami życia towarzyskiego.

Przyjęcia urodzinowe dla dzieci

Wielu rodziców dzieci w wieku przedszkolnym i szkolnym zaprasza kolegów i koleżanki dziecka na przyjęcie urodzinowe. Niektórzy zapraszają tylko dziewczynki lub tylko chłopców. Na tradycyjnym duńskim przyjęciu urodzinowym dla dziecka, zwykle podaje się wielowarstwowy tort urodzinowy, słodkie bułeczki, gorącą czekoladę i napoje. Solenizantowi śpiewa się piosenkę urodzinową, potem dzieci uczestniczą we wspólnych zabawach. Tradycja nakazuje, aby zaproszone dzieci przyniosły solenizantowi prezent. Jeśli nie są Państwo pewni, jaki prezent powinno przynieść Państwa dziecko ani ile powinien on kosztować, mogą Państwo zapytać innych rodziców.

Przyjęcia i życie towarzyskie

W Danii ludzie wydają przyjęcia z różnych okazji: ślubu, chrztu, konfirmacji, urodzin i świąt religijnych. Organizują również parapetówki, imprezy z okazji ukończenia szkoły, wyjazdu - lub przyjęcia bez okazji, z czystej ochoty.

Zapraszają przyjaciół, rodzinę lub znajomch z pracy na obiad, muzykę i tańce.

Jeśli zostaną Państwo zaproszeni na przyjęcie lub nieformalny obiad, miło jest przynieść ze sobą drobiazg dla gospodarzy. Może to być butelka wina, bukiet kwiatów, bombonierka lub inny drobiazg. Jeżeli zostaną Państwo zaproszeni na przyjęcie urodzinowe, wypada kupić prezent.

11 ZDROWIE I CHOROBA

Duńska służba zdrowia

Lekarz rodzinny

Podczas wpisu do krajowego rejestru ludności w gminie zamieszkania, obywatele proszeni są o wskazanie lekarza rodzinnego. Wybór lekarza jest dowolny, zgodnie z życzeniem można wybrać na przykład kobietę lub mężczyznę.

Lekarz rodzinny jest lekarzem pierwszego kontaktu państwowej służby zdrowia. Leczy większość chorób z którymi zwracają się do niego pacjenci, w skomplikowanych przypadkach kieruje pacjentów do specjalisty lub szpitala.

Skierowanie od lekarza rodzinnego nie jest wymagane w przypadku wizyt u dentysty oraz nagłej potrzeby pomocy pogotowia ratunkowego lub hospitalizacji.

Karta powszechnego ubezpieczenia zdrowotnego

Karta powszechnego ubezpieczenia zdrowotnego wystawiona przez urząd gminy, stanowi dowód prawa korzystania z usług duńskiej służby zdrowia. Karta zawiera imię i nazwisko, adres, numer w rejestrze ludności (CPR) oraz nazwisko i adres lekarza rodzinnego.

Karta jest ważna w całej Europie

Kartę ubezpieczenia zdrowotnego należy okazać podczas każdej wizyty u lekarza, dentysty, na pogotowiu ratunkowym oraz podczas hospitalizacji. Kartę ubezpieczenia należy mieć również przy sobie podczas podróży zagranicznych.

Jest ona pomocna w przypadku nagłej choroby lub wypadku podczas podróży po Europie w celach turystycznych, np. wakacje, podróż nie może być jednak dłuższa niż 1 miesiąc. Więcej informacji na ten temat można znaleźć na stronie www.sundhed.dk.

Wizyty u lekarza są bezpłatne

Wizyty u lekarza i pobyt w szpitalu są bezpłatne. Ich koszty opłacane są z podatków.

Za co należy płacić

Pacjenci pokrywają część kosztów leków, okularów, opieki stomatologicznej oraz fizjoterapii. Istnieje jednak możliwość otrzymania dofinansowania.

W gabinecie lekarskim

Wizytę należy umówić

Wizytę u lekarza rodzinnego należy wcześniej umówić. Większość lekarzy przyjmuje w godzinach 8:00 do 16:00 w dni powszednie. Zwykle termin wizyty wyznaczany jest nie później niż pięć dni roboczych po kontakcie telefonicznym. W przypadku bardzo złego samopoczucia lekarz przyjmuje pacjenta tego samego dnia.

Badanie, leczenie lub wydanie skierowania

Lekarz bada pacjenta i decyduje, jakie leczenie jest konieczne, jeżeli jest taka potrzeba wypisuje receptę.

Lekarz rodzinny może skierować pacjenta do specjalisty - np. dermatologa lub ginekologa. Wizyty u lekarzy specjalistów są również bezpłatne. Lekarz rodzinny może także skierować pacjenta na terapię, której koszty częściowo pokrywa pacjent. Dotyczy to np. fizjoterapii lub porad u psychologa.

W razie potrzeby, lekarz rodzinny kieruje pacjenta na leczenie w szpitala.

Usługi językowe

Lekarz musi być pewny tego, że wywiad z pacjentem jest zrozumiały dla obu stron. W przypadku gdy wzajemna komunikacja nie jest możliwa, lekarz ma obowiązek wezwać do pomocy tłumacza. Więcej informacji na ten temat można znaleźć w rozdziale 4, Nowy obywatel Danii.

Wizyta u lekarza rodzinnego

- Należy przyjść punktualnie.
- Należy jak najszybciej uprzedzić o ewentualnym spóźnieniu.
- Należy się liczyć z krótkim czasem oczekiwania, gdyż lekarz może być zajęty innym pacjentem.
- Do gabinetu należy wchodzić pojedynczo lub z najwyżej jedną osobą towarzyszącą. Potrzebę pomocy językowej należy zgłosić z z wyprzedzeniem.

Problemy psychiczne

„Depresja”

Posiadanie problemów psychicznych nie jest w Danii niecodzienne. Poczucie przygnębienia nie jest jednoznaczne z chorobą psychiczną. Wielu obywateli Danii szuka pomocy i leczy się w przypadku problemów psychicznych. Przybycie do Danii spowodowane ucieczką przed wojną i prześladowaniami - może być przyczyną wielu psychicznych dolegliwości, które w normalnych warunkach nigdy by nie się nie ujawniły.

Problemy psychiczne mogą powodować dolegliwości fizyczne

W przypadku dolegliwości natury psychicznej należy się zwrócić o pomoc do lekarza. Problemy psychiczne mogą powodować dolegliwości fizyczne np. ból głowy, pleców, brzucha lub zaburzenia snu bez wyraźnej fizycznej przyczyny. Lekarz stara się ocenić, czy stan ten nie ma podłoża psychicznego.

Rozmowa z lekarzem

Lekarz pyta o ogólny stan zdrowia i sytuację pacjenta. Czy mają Państwo wiele zmartwień albo problemy w małżeństwie? Czy tęsknią Państwo za krajem ojczystym i rodziną? Lub też czy doświadczyli Państwo przeżyć traumatycznych, jak pobyt w więzieniu, tortury czy wojna

Lekarza obowiązuje tajemnica zawodowa

Lekarz zobowiązany jest do zachowania tajemnicy zawodowej, można zatem bez obaw mówić o swoich problemach. Wszystko to co opowiedzą Państwo lekarzowi pozostanie tajemnicą i nie zostanie przekazane do wiadomości władz ani innych osób.

Pomoc psychologa

W zależności od rezultatu rozmowy lekarz może uznać, że objawów nie da się wyleczyć jedynie za pomocą leków, wtedy kieruje pacjenta do psychologa.

Osoby, które przeżyły „psychiczny ból” spowodowany wojną lub torturami, zostają kierowane do ośrodków przeznaczonych dla uchodźców z zespołem posttraumatycznym.

Dzieci też mogą być nieszczęśliwe

Należy pamiętać o tym, że dzieci również mogą cierpieć z powodu nieprzyjemnych przeżyć i potrzebować pomocy. Można zwrócić się do z lekarza rodzinnego, konsultanta socjalnego w gminie bądź nauczycieli i pedagogów instytucji opieki dziennej, którzy udzielą odpowiedniej porady.

Pogotowie lekarskie

Poza godzinami dyżurów lekarskich

Jeżeli pomoc lekarska jest potrzebna poza godzinami przyjęć lekarza rodzinnego, tj. po godzinie 16:00 w dni powszednie, oraz w soboty, niedziele i święta, należy zgłosić się do pogotowia lekarskiego. W książce telefonicznej znajdują się numery telefonów lekarzy dyżurujących w danej gminie, można je również znaleźć na stronie internetowej gminy lub na www.sundhed.dk.

Pytania

Podczas rozmowy z dyżurującym lekarzem pacjent (lub osoba rozmawiająca w jego imieniu) pytany jest o ogólne samopoczucie. Typowe pytania: Czy chory ma podwyższoną temperaturę, jeśli tak jak wysoką, czy odczuwa ból, jeżeli doszło do urazu - jak poważny jest uraz.

Na podstawie uzyskanych informacji lekarz dyżurny ocenia, czy pacjent powinien się zgłosić do lekarza rodzinnego następnego dnia czy też powinien być skierowany na pogotowie lub do szpitala. Lekarz dyżurujący prosi o podanie numeru rejestru ludności (CPR) chorego.

Do pogotowia lekarskiego należy zwracać się jedynie, gdy jest to absolutnie konieczne

Pogotowie lekarskie należy kontaktować tylko w przypadkach absolutnie koniecznych lub gdy nie ma się pewności co do stanu pacjenta, np. małego dziecka.

Numer alarmowy 112

Nagłe wypadki

W przypadku omdlenia, bezdechu, wypadku lub napadu należy bezzwłocznie dzwonić pod numer alarmowy 112.

Pracownicy centrum alarmowego pytają o nazwisko, adres osoby dzwoniącej oraz numer telefonu, z którego wzywana jest pomoc. Centrala alarmowa wysyła następnie ambulans na sygnale, policję lub inną pomoc.

Badania kontrolne dzieci i młodzieży oraz szczepienia

Dziewięć badań kontrolnych

Dzieci w wieku od 5 tygodni do 15 lat przechodzą co najmniej dziewięć profilaktycznych badań kontrolnych, według starannie opracowanego programu. Siedem pierwszych badań kontrolnych odbywa się zanim dziecko zacznie uczęszczać do szkoły, ostatnie dwa na początku i na końcu szkoły.

Program badań kontrolnych

Badania przeprowadzane są według ustalonego programu. Ich celem jest śledzenie prawidłowego rozwoju dziecka. W ten sposób zarówno lekarz jak i rodzice mogą ocenić czy dziecko ma problemy rozwojowe lub zdrowotne i ewentualnie im zapobiec.

Wizytę należy umówić

Rodzice muszą umówić czas wizyty badań kontrolnych.

Bezpłatne szczepienia

Wszystkie dzieci szczepione są przeciwko określonym chorobom zakaźnym. Szczepienia są bezpłatne. Zwykle przeprowadzane są podczas jednego z badań kontrolnych.

Duńskie władze ds. ochrony zdrowia opracowały program szczepień dla dzieci, który obejmuje: błonicę (Di), tężec (Te), krztusiec (Ki), polio (Pol), odrę, świnkę, różyczkę (MFR) i zapalenie opon mózgowych (Hib).

Różyczka

Jeżeli kobieta ciężarna zachoruje na różyczkę, istnieje ryzyko urodzenia niepełnosprawnego dziecka. Kobiety, które nie chorowały na różyczkę i nie zostały przeciwko niej zaszczepione, przed zajściem w ciążę powinny się zaszczepić.

Plan szczepień zgodnie z ustalonym programem:

Wiek	Plan szczepień
3 miesiące	Di-Te-Ki-Pol-Hib
5 miesięcy	Di-Te-Ki-Pol-Hib
12 miesięcy	Di-Te-Ki-Pol-Hib
15 miesięcy	MFR I
5 lat	Di-Te-Ki-Pol
12 lat	MFR II

Inne szczepienia

Dziecko matki, która cierpi na wirusowe zapalenie wątroby typu B, szczepione jest przeciw tej chorobie, pierwszą szczepionkę otrzymuje zwykle tuż po urodzeniu. Następne szczepienia przeprowadza lekarz rodzinny gdy dziecko ma 4 -5 tygodni, 2 miesiące i 12 miesięcy.

Jeżeli członek rodziny jest zarażony wirusem żółtaczką typu B, pozostali członkowie rodziny są zaszczepieni bezpłatnie przez lekarza rodzinnego.

Szczepienia przed podróżami zagranicznymi

Szczepienia wymagane w związku z podróżami zagranicznymi są odpłatne.

Mów śmiało i pytaj

Zdrowie i choroba to drażliwe tematy, różnie postrzegane przez odmienne kultury. Z tego względu łatwo może dojść do nieporozumień, zwłaszcza, gdy dodatkowo istnieją bariery językowe.

Personel szpitala informuje pacjenta o przebiegu leczenia, oraz o prawach i obowiązkach pacjenta. Istotne jest, aby pacjenci respektowali pracę pracą personelu medycznego i stosowali się do jego wskazówek. Równie ważne jest informowanie personelu o życzeniach i oczekiwaniach pacjenta. W razie wątpliwości należy pytać.

W szpitalu

Badania i leczenie

Pacjent może zostać przyjęty do szpitala z powodu nagłego pogorszenia stanu zdrowia, urazu, albo gdy lekarz rodzinny skieruje go na badania lub leczenie w szpitalu. Wiele badań i zabiegów nie wymaga hospitalizacji - pacjent może wrócić do domu tego samego dnia.

Wolny wybór szpitala

W Danii można dowolnie wybrać szpital, w którym zostanie przeprowadzony zabieg lub leczenie. Niektórzy pacjenci pragną leczyć się w określonym szpitalu, np. ze względu na jego bliskość od miejsca zamieszkania lub rodziny, lub też krótszy czas oczekiwania na zabieg. O wyborze szpitala należy powiadomić lekarza rodzinnego.

Sale dla wielu pacjentów

Sale szpitalne w Danii przeznaczone są od jednego do czterech pacjentów. Mężczyźni i kobiety leżą w osobnych salach.

Zasady dotyczące posiłków i odwiedzin

Cisza i spokój

Chorzy potrzebują ciszy i spokoju. Wszystkie szpitale mają stałe pory odwiedzin. Przed wizytą w szpitalu należy upewnić się, ilu gości może odwiedzać pacjenta

Szpital zapewnia wyżywienie, odzież i możliwość kąpieli

Szpital dba o potrzeby pacjenta, łącznie z wyżywieniem, zmianą bielizny i higieną osobistą, a w razie konieczności także zapewnia praktyczną pomoc w codziennych czynnościach. Z wyjątkiem owoców bez konsultacji z personelem nie wolno przynosić żadnych artykułów spożywczych, ponieważ mogą one zawierać składniki, których nie przewiduje przepisana pacjentowi dieta.

Dzieci w szpitalu

Rodzice hospitalizowanych dzieci mogą nocować w szpitalu

Większość szpitali umożliwia rodzicom hospitalizowanych dzieci nocleg w szpitalu. Rodzice chorych dzieci mogą przebywać w szpitalu poza godzinami odwiedzin.

Szpital psychiatryczny

Rozmowy terapeutyczne i leczenie farmakologiczne

Osoby, które mają tak poważne problemy psychiczne, że nie są w stanie sobie z nimi poradzić, mogą być skierowane na leczenie w szpitalu psychiatrycznym. Szpitale te proponują rozmowy terapeutyczne oraz, w razie potrzeby, leczenie farmakologiczne. Pacjent uczestniczy czynnie w planowaniu przebiegu leczenia. Wiele szpitali psychiatrycznych oferuje sale jednoosobowe. Szpital psychiatryczny może być otwarty lub zamknięty.

Umieszczenie w szpitalu psychiatrycznym

Osoby, stanowiące zagrożenie dla siebie lub dla innych, i które odmawiają poddania się leczeniu szpitalnemu, mogą być wbrew własnej woli umieszczone w zamkniętym zakładzie psychiatrycznym. Oceny takiej konieczności dokonuje lekarz. W tym przypadku pacjent zawsze hospitalizowany jest na oddziale zamkniętym.

Opieka stomatologiczna

Opieka stomatologiczna dla dzieci i młodzieży

Bezpłatna opieka stomatologiczna dla dzieci poniżej 18 lat

W Danii dzieci do lat 18 korzystają z bezpłatnej opieki stomatologicznej. Kontrole u dentysty odbywają się regularnie. Dzieci uczą się dbać o zęby. W razie potrzeby stomatolog przeprowadza leczenie lub korekcję zgryzu.

Należy dbać o zęby mleczne

Pierwsza wizyta u dentysty odbywa się zwykle zanim dziecko skończy dwa lata. Nawet jeśli dziecko nie ma jeszcze zębów, dobrze jest pójść do dentysty. Chociaż zęby mleczne wypadają we wczesnym dzieciństwie, należy o nie dbać. W przeciwnym przypadku istnieje ryzyko uszkodzenia stałych zębów.

W większości gmin funkcjonują szkolne kliniki stomatologiczne. W niektórych małych miastach usługi te świadczy prywatny dentysta. W tym przypadku opieki stomatologicznej jest również bezpłatna.

Szkolna opieka stomatologiczna

Gdy dzieci zaczynają naukę w szkole, automatycznie podlegają szkolnej kontroli stomatologicznej. Stomatolodzy odwiedzają też szkoły, aby uczyć dzieci pielęgnacji zębów.

Dobrze, jeśli rodzice dzieci z młodszych klas uczestniczą w wizytach u dentysty. Jeśli konieczne jest poważniejsze leczenie, dentysta zawsze konsultuje się z rodzicami.

Opieka stomatologiczna dla dorosłych

Należy wybrać prywatnego dentystę

Dorośli powyżej 18 roku życia sami wybierają prywatnego dentystę (stomatolodzy figurują np. w lokalnej książce telefonicznej). Za badania i leczenie stomatologiczne należy płacić, ale państwo dopłaca do wielu usług. Refundowana część opłaty jest automatycznie potrącana z rachunku za usługi dentystyczne.

Prywatne ubezpieczenie zdrowotne może pokrywać poważniejsze leczenie lub zabieg.

Leki

Rutynowe kontrole stomatologiczne

W Danii zaleca się kontrole stomatologiczne mniej więcej co sześć miesięcy – nie tylko w przypadku pojawienia się problemów. Częste kontrole pozwalają na wcześniejsze wykrywanie ubytków zanim wywołają ból. W ten sposób zakres leczenia jest mniejszy, a jego koszty są bardziej przystępne dla pacjenta. Wizytę u dentysty należy z góry umówić.

Wizytę należy umówić

Tak jak w przypadku lekarza rodzinnego, wizytę u dentysty należy z góry umówić – i przyjść punktualnie. Pacjenci, którzy regularnie chodzą na kontrole stomatologiczne, automatycznie dostają termin następnej wizyty.

Opieka stomatologiczna dla osób, które nie są w stanie udać się do dentysty

Władze gminy zobowiązane są do zapewnienia opieki stomatologicznej osobom, które nie są w stanie samodzielnie udać się do dentysty. Państwo pokrywa większą część tych usług.

Leczenie stomatologiczne w nagłych przypadkach

W przypadku nagłego i silnego bólu zęba zwykle można otrzymać pomoc w pogotowiu stomatologicznym o każdej porze dnia. Numer telefonu można znaleźć w lokalnej książce telefonicznej

Leki na receptę i bez recepty

Niektóre leki można kupić tylko za okazaniem recepty, niektóre bez recepty. W aptekach dostępne są wszystkie leki, które aktualnie dopuszczone są do sprzedaży. Leki wymagające recepty można kupić tylko za jej okazaniem. W niektórych drogeriach, supermarketach i na stacjach benzynowych można kupić, np. środki przeciwbólowe, przeciwkaszlowe, środki na ból gardła oraz preparaty nikotynowe ułatwiające rzucanie palenia.

System refundacji leków

Państwo zapewnia zwrot części kosztów niektórych leków. Refundowana kwota zależy od indywidualnych potrzeb chorego i jego rocznych wydatków na leki. Więcej informacji na ten temat zasad można otrzymać u lekarza lub w aptece.

Zdrowe odżywianie i aktywny tryb życia

Ważne aby unikać chorób

Posiłek dostarcza organizmowi niezbędnych wartości odżywczych i energetycznych. Zdrowy posiłek składa się owoców i warzyw i niezbyt dużej ilości cukru i tłuszczu. Ruch i aktywny tryb życia jest równie ważny dla zapewnienia dobrego samopoczucia, zapobiega i zmniejsza ryzyko chorób związanych z życiem w nowoczesnym społeczeństwie.

Cukrzyca, choroby serca i nowotwory

Do najbardziej powszechnych chorób związanych z trybem życia należą: nowotwory, cukrzyca typu 2 i choroby sercowo-naczyniowe. W obecnych czasach maszyny wykonują za nas dużą część pracy fizycznej. Większość ludzi prowadzi

siedzący tryb życia i dojeżdża do pracy samochodem. Wielu ludzi jest zabieganych w ciągu dnia i stwierdza, że łatwiej jest kupić gotowy produkt, niż samemu przygotować zdrowy posiłek.

Ryzyko

Posiłek o wysokiej zawartości tłuszczów i cukrów, zbyt niski poziom aktywności fizycznej i spore dawki alkoholu to czynniki wysokiego ryzyka wystąpienia chorób cywilizacyjnych. Pewną rolę mogą tu również odgrywać geny. Jeżeli np. rodzice lub rodzeństwo cierpią np. na cukrzycę typu 2, to również dzieci są obciążone ryzykiem tej choroby. Z tego względu należy szczególnie dbać o zdrowe odżywianie i zdrowy tryb życia.

Dobre rady na temat zdrowego trybu życia

Każdy może przyczynić się do obniżenia ryzyka zachorowania na choroby cywilizacyjne. Należy prowadzić zdrowy tryb życia - to znaczy: nie palić, spożywać alkohol w umiarkowanych ilościach oraz przestrzegać ośmiu zaleceń duńskiej służby zdrowia. Zaleca się:

Jeść owoce i warzywa - co najmniej 600 g dziennie

Zalecana dawka 600 g powoduje obniżenie ryzyka chorób sercowo-naczyniowych, cukrzycy i zachorowań na raka. Jedno jabłko, pomarańcz, banan, marchewka lub warzywa gotowane spożywane raz dziennie dają w sumie 600 g. Do zalecanych produktów zaliczne są również orzechy i suszone owoce.

Jeść ryby i przetwory rybne - kilka razy w tygodniu

Ryby są zdrowe, ponieważ zawierają olej rybny, witaminę D i selen. Większość innych produktów jest uboższa w te składniki. Ryby można jeść jako danie główne na ciepło, jako przystawkę lub na kanapce. Można również spożywać śledzie, makrelę i tuńczyka w puszce.

Jeść ziemniaki, ryż, kuskus lub makaron - codziennie

Pieczywo, mąka i produkty zbożowe są zdrowe i niskotłuszczowe. Szczególnie zdrowe jest pieczywo pełnoziarniste i owsianka, ponieważ są one bogate w błonnik i witaminę B. Należy jeść więcej pieczywa o niskiej zawartości tłuszczu, ciemnego i pełnoziarnistego zamiast białego chleba. Biały chleb zawiera mniej błonnika i dlatego syci mniej niż ciemny chleb.

Spożywać małe ilości cukru - ograniczyć picie napojów słodzonych oraz spożywanie słodczy i ciastek

Słodzycze mają dużo kalorii, a mało zdrowych składników. Zbyt dużo słodczy nie pozostawia wiele miejsca na zdrowy posiłek.

Jeść małe ilości tłuszczu - zwłaszcza nabiału i mięs

Organizm potrzebuje tłuszczu, lecz w umiarkowanych ilościach. Zaleca się używanie oleju roślinnego i ograniczenie tłuszczów zwierzęcych. Należy wybierać mięso chude, odcinać widoczny tłuszcz. Rekompensować chudym mlekiem, jogurtem i serami.

Należy spożywać zróżnicowane posiłki - i starać się utrzymać normalną wagę

Każdego dnia należy jeść różne typy pieczywa, owoców, warzyw, mięsa i nabiału. W ten sposób dostarczamy organizmowi niezbędnych witamin i minerałów. Jeżeli stwierdzimy przyrost wagi, należy ograniczyć wielkość porcji i zwiększyć aktywność fizyczną. Codzienny ruch pozwala na utrzymanie wagi na właściwym poziomie.

Pragnienie należy gasić wodą

Dzienne zapotrzebowanie organizmu na wodę wynosi 1 - 1,5 litra. Zwykła woda niegazowana jest najlepsza, ponieważ najlepiej gasi pragnienie i nie zawiera kalorii.

Utrzymywać aktywność fizyczną - co najmniej 30 minut każdego dnia

Warto codziennie ćwiczyć, co najmniej przez pół godziny. Można chodzić po schodach i spacerować lub uprawiać sport - raz lub kilka razy w tygodniu. Dzieci powinny mieć zapewniony ruch przez min. 1 godzinę dziennie. Ćwiczenia fizyczne zaleca się zarówno dzieciom jak i dorosłym, osobom młodym jak i starszym. Ruch poprawia kondycję i samopoczucie oraz ułatwia utrzymanie wagi w normie.

Patrz: www.altomkost.dk og www.helse.dk.

Uzupełnienie diety

Witamina D

Osoby o ciemnej skórze, przebywające przez większość czasu wewnątrz pomieszczeń lub całkowicie zakrywające ciało nie otrzymują wiele promieni słonecznych i dlatego powinny przyjmować witaminę D. Dzienne zapotrzebowanie organizmu na witaminę D wynosi 10 mg. Informacje na temat pokrycia zapotrzebowania organizmu na witaminę D można uzyskać w aptece. Niemowlęta i małe dzieci powinny dostawać krople z witaminą D - pielęgniarka odwiedzająca rodzinę noworodka udziela informacji na ten temat.

Witamina D powstaje w organizmie podczas ekspozycji skóry na promienie słoneczne. Osoby, które zawsze przebywają w cieniu lub nie wychodzą na zewnątrz mogą mieć niedobór witaminy D, ponieważ niewiele produktów spożywczych ją zawiera. Niedobór witaminy D w organizmie może przejawiać się bólem kończyn i osłabieniem mięśni.

Wapń

Osoby, które unikają picia mleka i spożywania nabiału powinny przyjmować wapń w ilości 500 - 1000 mg dziennie.

12 ŚWIĘTA PAŃSTWOWE I RELIGIJNE

Zwyczaje i święta

W Danii w ciągu roku obchodzone są święta religijne i państwowe oraz dni świętowane zgodnie z tradycją. Niektóre z tych dni są wolne od zajęć szkolnych i pracy.

Zapusty (Fastelavn)

Zapusty są tradycją sięgającą czasów rzymskich i starożytnego Egiptu. Słowo Fastelavn jest synonimem słowa „Karnawał” - wiosenne święto. W ramach religii chrześcijańskiej Fastelavn w Danii był kiedyś czasem oczekiwania na nadejście postu. Zgodnie ze starym zwyczajem dzieci przebierają się w ten dzień w wymyślne kostiumy i uderzają w beczkę. W dawnych czasach beczka zawierała prawdziwego kota, dzisiaj wypełniona jest słodyczami. Dziecko, która pierwsza rozbije beczkę zostaje „kocim królem”. Zapusty przypadają 49 dni przed Wielkanocą.

8. marca

8. marca jest międzynarodowym Dniem Kobiet obchodzonym w całym kraju.

Wielkanoc (Påske)

Wielkanoc jest świętem chrześcijańskim, upamiętniającym ukrzyżowanie, śmierć i zmartwychwstanie Jezusa Chrystusa. W Danii Wielkanoc obchodzi się głównie w gronie rodziny. Zgodnie z dawną tradycją, ludzie podarowują sobie czekoladowe jajka wielkanocne. Jajko jest starodawnym symbolem płodności. Wielkanoc przypada każdego roku pomiędzy marcem a kwietniem.

1. maja

Dzień 1 maja to Międzynarodowe Święto Pracy, którego uroczystości obchodzone są w całym kraju.

Zielone Świątki (Pinse)

Zielone Świątki upamiętniają zstąpienie Ducha Świętego. Pierwotnie Zielone Świątki oznaczały zakończenie siedmioletniego czasu zabaw, który trwał od Wielkanocy. Tradycyjnie w ten dzień ludzie wstają wczesnym rano aby zobaczyć „taniec” wschodzącego słońca a wielu obywateli Danii udaje się na świąteczny piknik poza miasto. Zielone Świątki przypadają każdego roku w maju lub w czerwcu.

Dzień Konstytucji (Grundlovsdag)

Dzień 5 czerwca jest Dniem Konstytucji, upamiętnia podpisanie pierwszej demokratycznej konstytucji Danii w roku 1849.

Wieczór Świętojański (Sankt Hans)

23-go czerwca obchodzony jest w Danii Wieczór Świętojański. Tradycja wywodzi się z czasów pogańskich i początków chrześcijaństwa. Zgodnie ze starodawnym zwyczajem, w całym kraju zapalane są ogniska na których palone są kukły czarownic. Wieczór Świętojański upamiętnia również urodziny Św. Jana Chrzciciela (24 czerwca).

Boże Narodzenie (Jul)

Boże Narodzenie to czas świętowania narodzin Jezusa Chrystusa. W Wigilię 24-go grudnia rodziny spotykają się, spożywają razem wieczerzę wigilijną i dają sobie prezenty. Większość Duńczyków tańczy wokół choinki i śpiewa kolędy. Dużo osób w ten dzień uczestniczy w świątecznym nabożeństwie. Ulice i sklepy przybierane są świerkiem, lampkami, ozdobami w kształcie serc i bożonarodzeniowymi skrzatami, które są częścią pogańskiej tradycji ludowej. W grudniu wiele miejsc pracy organizuje świąteczne obiady, dzieci w przedszkolach, świetlicach i szkołach przygotowują prezenty i ozdoby choinkowe. Wiele dzieci prowadzi kalendarz adwentowy, często inspirowany kalendarzem stacji telewizyjnych, które od 1 do 24 grudnia codziennie nadają nowe odcinki. W pierwszy i drugi dzień Świąt Bożego Narodzenia, tj. 25 i 26 grudnia, wiele rodzin spotyka się podczas świątecznego. posiłku.

Nowy Rok

W wigilę nowego roku, tj. 31 grudnia, w całym kraju odbywają się przyjęcia i pokazy sztucznych ogni. W Nowy Rok, tj. 1 stycznia, prawie wszystkie sklepy i zakłady pracy są zamknięte.

Inne święta

Wraz z rosnącym przenikaniem się różnych światowych kultur oraz w miarę tego, że w społeczeństwie duńskim coraz więcej miejsc zajmują obywatele innego pochodzenia, pojawiwiło się w Danii wiele nowych tradycji i dni świątecznych.

- W niektórych szkołach obchodzony jest Ramadan - święto muzułmanów.
- 31 października coraz częściej obchodzona jest amerykańska tradycja Halloween. Dzieci przebierają się za czarownice i upiory, drążone są dynie, w których wycina się oczy i usta, a w środku zapala się świeczkę.
- W wielu miejscach Danii świętowany jest karnawał południowoamerykański - wielobarwny przemarsz w takt rytmów samby. Największa impreza tego typu ma miejsce w czasie Zielonych Świątek w Kopenhadze.

13 POWRÓT DO KRAJU

Doradztwo i pomoc finansowa

Jeżeli rozważają Państwo powrót do kraju pochodzenia, można skorzystać z porad duńskiej Rady ds. Uchodźców. W przypadku powrotu przysługuje Państwu pomoc finansowa na powrót do kraju pochodzenia lub kraju poprzedniego pobytu. Pomoc ta nie przysługuje jednak obywatelom państw UE i krajów nordyckich.

Władze gminne oceniają sytuację

Jeżeli rozważają Państwo powrót do kraju pochodzenia lub kraju poprzedniego pobytu, powinni Państwo skontaktować się z władzami gminy w miejscu zamieszkania. Na podstawie oceny sytuacji finansowej rodziny urzędnicy określają kwotę przysługującej pomocy finansowej. Pomoc pokrywa zwykle koszty podróży, przeprowadzki, osiedlenia w nowym kraju, środki finansowe potrzebne do np. założenia własnej firmy oraz wydatki na ubezpieczenia zdrowotne i leki na receptę.

Wszyscy członkowie rodziny muszą powrócić do kraju pochodzenia

Osobom które przyjechały do Danii w ramach łączenia rodzin, pomoc finansowa przysługuje jedynie w przypadku, gdy do kraju powraca również członek rodziny, który w swoim czasie wystąpił o połączenie. Pomoc ta nie przysługuje w przypadku rozwodu albo śmierci jednego z małżonków.

Pomoc jest jednorazowa

Pomoc finansowa na powrót do kraju rodzinnego lub kraju wcześniejszego pobytu przyznawana jest tylko jeden raz.

Prawo powrotu do Danii

Powrót do Danii jest możliwy, jeżeli w ciągu pierwszych 12 miesięcy po powrocie do kraju pochodzenia, zdecydują się Państwo na ponowne osiedlenie Danii. Prawo to przyznawane jest jednorazowo.

Zasiłek reintegracyjny

Osobom które ukończyły 65 lat lub w wieku powyżej 50 lat, nie są zdolne do wykonywania pracy, przysługuje prawo do specjalnego zasiłku. Jest to tzw. zasiłek reintegracyjny. Zasiłek można otrzymywać co miesiąc przez pięć lat od chwili powrotu do kraju. Aby ubiegać się o zasiłek reintegracyjny należy wypełnić warunek posiadania nieograniczonego pozwolenia pobytu oraz stałego adresu w Danii przez okres co najmniej pięciu lat.

Wiecej informacji na ten temat można znaleźć na stronie Duńskiej Rady ds. Uchodźców www.flygtning.dk.

Praktyczne informacje

Numer alarmowy

W sytuacji alarmowej jak pożar, zagrożenie życia lub nagła choroba, należy dzwonić pod numer 112.

Apteki

W aptekach można kupić leki na receptę lub bez; wiele supermarketów drogerii i stacji benzynowych sprzedaje niektóre leki dostępne bez recepty, np. środki przeciwbólowe lub przeciwkaszlowe.

Apteki są czynne w godzinach od 9:00 do 17:30 w dni powszednie; w soboty zwykle do godziny 13:00 lub 14.

Całodobową sprzedaż leków prowadzą apteki dyżurne. Szczegółowe informacje na temat godzin otwarcia aptek dyżurnych można otrzymać telefonicznie w najbliższej aptece lub na stronie internetowej www.sundhed.dk.

Za zakup leków poza normalnymi godzinami otwarcia apteki pobierana jest zwykle dodatkowa opłata.

Banki

Banki czynne są w godzinach od 10:00 do 16:00 w poniedziałki, wtorki, środy i piątki. W czwartki większość banków urzęduje do godziny 17:30 lub 18.

Wiele banków posiada bankomaty przyjmujące kartę Dankort i inne karty kredytowe.

Biblioteki

We wszystkich gminach działają biblioteki publiczne, w których można bezpłatnie wypożyczać książki, płyty kompaktowe i filmy, a także korzystać z internetu.

Większość dużych bibliotek otwarta jest w godzinach od 10:00 do 19:00 w dni powszednie, oraz w godzinach od 10:00 do 13:00 lub 14:00 w soboty. Lokalne mniejsze oddziały zwykle otwarte są krócej.

Więcej informacji na temat godzin otwarcia bibliotek można znaleźć na stronie internetowej urzędu gminy.

Borger.dk

Borger.dk to portal z informacjami na temat duńskich urzędów publicznych, gdzie można znaleźć informacje dotyczące urzędów oraz zakresu ich odpowiedzialności. Portal dostarcza również informacji na temat tego co i jak można załatwić na własną rękę. Portal zawiera też wiele stron samoobsługowych - na przykład jak poinformować władze o zmianie adresu albo gdzie jest najbliższa przychodnia lekarska lub apteka.

Sklepy

Sklepy w Danii otwarte są od poniedziałku do soboty w godzinach 6:00 - 17:00. Sklepy zwykle nie są czynne w niedziele, dni świąteczne, Dzień Konstytucji, Wigilę oraz po godzinie 15:00 31 grudnia. Małe sklepy mogą być otwarte zarówno w niedziele jak i w dni świąteczne.

Sklepy mogą być otwarte sześć niedziel w roku, dwie z nich w lipcu lub w sierpniu. Dodatkowo, sklepy mogą być otwarte w każdą pierwszą niedzielę miesiąca oraz wszystkie niedziele w grudniu aż do Wigilii.

Większość małych sklepów jest czynna od poniedziałku do czwartku w godzinach od 10:00 do 18. Sklepy te otwarte są nieco dłużej w piątki, za to krócej w soboty. Wiele dużych supermarketów i domów towarowych jest czynna od godziny 8:00 lub 9:00 do godziny 20:00 lub 21:00.

Muzea

W Danii można odwiedzić około 850 różnych muzeów i ekspozycji, 140 z nich to muzea państwowe lub dofinansowywane przez państwo. Niektóre z nich pobierają opłatę za wstęp, wejście dla dzieci i młodzieży do lat 18 do wszystkich państwowych i oficjalnie zatwierdzonych muzeów w Danii jest bezpłatne. Niektóre muzea, m.in. Muzeum Narodowe (Nationalmuseet) i Państwowe Muzeum Sztuki (Statens Museum for Kunst) mają w wybrane dni wstęp wolny.

Duńskie muzea to głównie duże narodowe muzea sztuki i historii oraz mniejsze lokalne muzea o specyficznej tematyce np. morskiej, rzemieślniczej,

wędkarskiej. W Danii jest także wiele zupełnie specjalnych muzeów na przykład muzeum więziennictwa, medycyny i sztuki lekarskiej a także muzeum zabawek, czekolady, rowerów, ziemniaków i muzeum modeli statków w butelce.

Więcej informacji na ten temat znaleźć można na stronie www.borger.dk lub w rozdziale „Kultura i czas wolny”.

Urzędy państwowe

Większość urzędów państwowych ma ustalone godziny przyjmowania i godziny dyżurów telefonicznych. Wiele urzędów jest czynnych dłużej w czwartki, za to zamkniętych w piątki. Urzędy gminne i okręgowe oraz ministerstwa posiadają własne strony internetowe z możliwością samoobsługi.

Patrz: www.borger.dk.

Transport publiczny

Dania posiada rozbudowaną sieć lokalnego i krajowego transportu publicznego, system miesięcznych biletów autobusowych i kolejowych oraz karnety rabatowe. Więcej informacji można otrzymać na stacjach kolejowych, autobusowych w urzędzie gminy, lub na stronie internetowej www.rejseplanen.dk.

Poczta

Znaczkę pocztową można nabyć na poczcie lub w niektórych kioskach. Urzędy pocztowe przyjmują listy i paczki, krajowe i zagraniczne. Lokalny urząd pocztowy przyjmuje również zgłoszenia zmiany adresu. W urzędach pocztowych można też rezerwować bilety na przedstawienia teatralne, koncerty oraz imprezy sportowe.

Czerwone skrzynki pocztowe, umieszczone w wielu miejscach na terenie całego kraju, przeznaczone są na listy krajowe i zagraniczne. Informacje o godzinach wyjmowania listów znajdują się na skrzynkach pocztowych.

Lokalne urzędy pocztowe mają różne godziny urzędowania, większość otwarta jest w dni powszednie od godziny 9:30 do 17. W czwartki urzędy pocztowe czynne są do godziny 17.30. W soboty do godziny 13.

Informacje na temat godzin otwarcia urzędów pocztowych oraz kody pocztowe można znaleźć na stronie internetowej www.postdanmark.dk.

Telefony

W wielu miejscach publicznych znajdują się automaty telefoniczne. Można z nich korzystać używając monet lub specjalnych kart telefonicznych, które są do nabycia w kioskach i urzędach pocztowych.

Książki telefoniczne ze spisem lokalnych telefonów wysyłane są raz do roku do wszystkich gospodarstw domowych gminy. Książki telefoniczne zawierają numery telefonów, a także szereg praktycznych informacji na temat władz gminy, pogotowia ratunkowego, policji, stowarzyszeń i muzeów a także lokalne mapy i żółte strony ze spisem telefonów firm.

Numery telefonów można również uzyskać w biurze informacji numerach (nr. tel. 118) oraz znaleźć na stronie internetowej www.degulesider.dk, www.krak.dk lub www.eniro.dk.

Użyteczne informacje i adresy

Informacja internetowa

www.borger.dk

Przegląd urzędów państwowych, okręgowych i gminnych, strona informacyjna z możliwością samoobsługi, dostępna w języku duńskim.

www.finfo.dk

Informacje o społeczeństwie duńskim w wielu językach. Zawiera listę stowarzyszeń etnicznych i multi-kulturalnych w Danii.

www.denmark.dk

Informacje o społeczeństwie duńskim w językach: angielskim, niemieckim, francuskim i hiszpańskim.

www.workimport.dk

Portal dla osób poszukujących pracy w Danii. Strona dostępna w języku duńskim, angielskim, niemieckim, szwedzkim i polskim.

www.workindenmark.dk

Informacje dla zagranicznych pracowników naukowych o pracy i mieszkaniu w Danii. Strona dostępna w języku angielskim.

www.studyindenmark.dk

Informacje o studiach i mieszkaniu w Danii. Strona dostępna w języku angielskim.

Informacja telefoniczna

pod numerem 1881 - można zasięgnąć oficjalnych informacji na temat duńskiego społeczeństwa, władz oraz serwisów samoobsługowych

Obsługa w języku duńskim i angielskim.

Numer dla osób dzwoniących z zagranicy: 70 10 18 81

Lokalna biblioteka

Lokalna biblioteka służy pomocą w wyszukiwaniu informacji. Większość bibliotek oferuje dostęp do internetu.

Urząd gminy

Urząd gminy stanowi pierwszy krok do samodzielnego funkcjonowania w społeczeństwie duńskim. Gmina udziela porad i wskazówek dotyczących mieszkania, pracy i kształcenia.

Na stronie internetowej Krajowego Zrzeszenia Gmin (Kommunernes Landsforening - KL) www.kl.dk znaleźć można, adresy, telefony, strony internetowe i adresy poczty elektronicznej gmin.

KL udziela również informacji telefonicznie pod numerem tel. 33 70 33 70.

Factsheet Denmark

Seria ulotek zawierająca ogólne informacje o duńskiej historii, polityce, gospodarce, kulturze i innych dziedzinach życia. Publikacja w języku angielskim, niemieckim, francuskim i hiszpańskim. Adres internetowy:

www.um.dk/da/servicemenu/Publikationer/DanmarksinformationPa-aAndreSprog

Dane kontaktowe:

Udenrigsministeriet Asiatic Plads 2
1448 København K
Telefon: 33 92 08 89
E-mail: ke@um.dk

**Przegląd - W przystępnym
duńskim języku
(På Let Dansk)**

Publikowany 10 razy w roku. Ośmiostro-
nicowa publikacja zawierająca aktualne
wiadomości z Danii i ze świata oraz in-
formacje kulturalne i sportowe.

Abonament:

Notat Grafisk

Nordkystvejen 2F

8961 Allingåbro

Telefon: 86 48 08 54

Adres internetowy: www.paaletdansk.dk

E-mail: adm@pptekest.dk

Organizacje i instytucje ważne dla nowych obywateli

Ministerstwo ds. Uchodźców, Imigracji i Integracji (Ministeriet for Flygtninge, Indvandrere og Integration)

Holbergsgade 6
1057 Copenhagen K
Telefon: 33 92 33 80
Adres internetowy: www.nyidanmark.dk
E-mail: inm@inm.dk

Ministerstwo zajmuje się sprawami dotyczącymi cudzoziemców, polityki i integracyjnej oraz nadawania obywatelstwa. Rozpatruje ponadto odwołania od decyzji duńskiego Urzędu ds. Cudzoziemców w sprawach wniosków o łączenie rodzin, wiz i pozwoleń na pobyt związany z pracą lub z innych specjalnych powodów, w tym humanitarne pozwolenie na pobyt.

Duński Urząd ds. Cudzoziemców (Udlændingesservice)

Ryesgade 53
2100 Copenhagen Ø
Telefon: 35 36 66 00
Adres internetowy: www.nyidanmark.dk
E-mail: udlst@udlst.dk

Duński Urząd ds. Cudzoziemców zajmuje się sprawami związanymi z prawem wjazdu i pobytu w Danii, włącznie z udzielaniem azylu, łączeniem rodzin, pozwoleniami na pobyt i pracę oraz wystawianiem wiz. Ponadto jest to organ apelacyjny w spra-

wach związanych z pozwoleniem na pobyt i pracę na specjalnych zasadach UE/ EOG.

Duńska Komisja ds. Uchodźców (Flygtningenævnet)

St. Kongensgade 1-3
1264 Copenhagen K
Telefon: 33 92 96 00
Adres internetowy: www.fln.dk
E-mail: fln@inm.dk

Rozpatruje odwołania od decyzji Urzędu ds. Cudzoziemców w związku z wnioskami o azyl w Danii.

Rada ds. Mniejszości Narodowych (Rådet for Etniske Minoriteter)

Ministerstwo ds. Uchodźców, Imigracji i Integracji Ministeriet for Flygtninge, Indvandrere og Integration
Holbergsgade 6
1057 Copenhagen K
Telefon: 33 92 27 90
Adres internetowy: www.rem.dk
E-mail: rem@inm.dk

Jest organem doradczym Ministerstwa ds. Uchodźców, Imigracji i Integracji w sprawach istotnie ważnych dla imigrantów i uchodźców. Rada wybierana jest spośród przedstawicieli gminnych rad ds. integracji.

Urząd Administracji państwowej (Statsforvaltningen)

W Danii istnieje pięć okręgowych urzędów administracji państwowej, które zajmują się m.in. zagadnieniami związanymi z separacją, rozwodem, alimentami na dzieci i eksmałżonków, władzą rodzicielską, prawem rozwiedzionych rodziców do kontaktu z dziećmi i zmianą nazwiska. Do ich kompetencji należą również sprawy związane z pozwoleniem na pobyt i pracę na specjalnych zasadach UE/ EOG

Adres internetowy: www.statsforvaltning.dk

Biura pośrednictwa pracy

W każdej gminie znajduje się biuro pośrednictwa pracy, które posiada własną stronę internetową, na której zamieszcza lokalne informacje dla pracodawców i osób poszukujących pracy. Na ogólnokrajowej stronie biur pośrednictwa pracy można znaleźć informacje dotyczące ofert poszczególnych biur oraz ich dane kontaktowe.

Adres internetowy: www.jobnet.dk

Duńska Rada ds. Pomocy Uchodźcom (Dansk Flygtningehjælp)

Borbergade 10, 3rd floor
Postboks 53
1002 Copenhagen K
Telefon: 33 73 50 00
Adres internetowy: www.flygtning.dk
E-mail: drc@drc.dk

Organizacja humanitarna pomagająca uchodźcom, mobilizuje do udziału w ochotniczej pomocy uchodźcom w procesie integracji, udziela informacji i wskazówek na temat repatriacji. Ponadto udziela pomocy w nauce i wspiera socjalne inicjatywy jak kluby dla kobiet i wspólne spożywanie posiłków.

Duński Czerwony Krzyż Dansk Røde Kors

Blegdamsvej 27
2100 Copenhagen Ø
Telefon: 35 25 92 00
Adres internetowy: www.drk.dk
E-mail: info@drk.dk

Organizacja humanitarna oferująca ochotniczą pomoc w procesie integracji. Działalność Duńskiego Czerwonego Krzyża obejmuje m.in. pomoc w nauce dla dorosłych, doskonalenie jazdy na rowerze, organizowanie grup dla kobiet i projekty multi-kulturalne.

Młodzieżowy Czerwony Krzyż Ungdommens Røde Kors

Borbergade 10, 2nd floor
2200 Copenhagen Ø
Telefon: 35 37 25 55
Adres internetowy: www.urk.dk
E-mail: info@urk.dk

Niezależna humanitarna organizacja młodzieżowa działająca pod patronatem Duńskiego Czerwonego Krzyża, odpowiada m.in. za działalność kawiarenek nauki i klubów dla dzieci i młodzieży.

Instytut Praw Człowieka (Institut for Menneskerettigheder)

Strandgade 56
1401 Copenhagen K
Telefon: 32 69 88 88
Adres internetowy: www.humanrights.dk
E-mail: center@humanrights.dk

Instytut Praw Człowieka zajmuje się zbieraniem informacji na temat praw człowieka w Danii, Europie i na całym świecie. Rozpatruje również indywidualne skargi dotyczące przypadków dyskryminacji na tle rasowym poza rynkiem pracy.

Komitet Skarg ds. Równości Etnicznej (Klagekomitéen for Etnisk Ligebehandling)

Strandgade 56
1401 Copenhagen K
Telefon: 32 69 89 44/ 32 69 89 45
Adres internetowy: www.klagekomite.dk
E-mail: klagekomite@humanrights.dk

Komitet Skarg ds. Równości Etnicznej zajmuje się konkretnymi przypadkami dyskryminacji na tle rasowym i etnicznym, w tym również dyskryminacji na rynku pracy. Wniesienie skargi jest bezpłatne, każdy obywatel może wnieść skargę.

Partie polityczne

Lista partii uprawnionych do wystawiania kandydatów w wyborach powszechnych na dzień 1. października 2006 roku (w porządku alfabetycznym).

Duńska Partia Ludowa (Dansk Folkeparti)

Christiansborg
1240 Copenhagen K
Telefon: 33 37 51 99
Adres internetowy: www.dansksfolkeparti.dk
E-mail: df@ft.dk

Lista Jednościowa (Enhedslisten – De Rød-Grønne)

Studiestræde 24, 1st floor
1455 Copenhagen K
Telefon: 33 93 33 24
Adres internetowy: www.enhedslisten.dk
E-mail: landskontoret@enhedslisten.dk

Konserwatywna Partia Ludowa (Det Konservative Folkeparti)

Nyhavn 4
Postboks 1515
1051 Copenhagen K
Telefon: 33 13 41 40
Adres internetowy: www.konservative.dk
E-mail: info@konservative.dk

Chrześcijańska Partia Demokratyczna (Kristendemokraterne)

Allégade 24 A, 1st floor
2000 Frederiksberg
Telefon: 33 27 78 10
Adres internetowy: www.kd.dk
E-mail: kd@kd.dk

Partia Liberalno-Radykalna (Det Radikale Venstre)

Christiansborg
1240 Copenhagen K
Telefon: 33 37 47 47
Adres internetowy: www.radikale.dk
E-mail: radikale@radikale.dk

Socjaldemokracja (Socialdemokraterne)

Danasvej 7
1910 Frederiksberg C
Telefon: 72 30 08 00
Adres internetowy:
www.socialdemokraterne.dk
E-mail: info@socdem.dk

Socjalistyczna Partia Ludowa (Socialistisk Folkeparti)

Christiansborg
1240 Copenhagen K
Telefon: 33 37 44 44
Adres internetowy: www.sf.dk
E-mail: sf@sf.dk

Liberalna Partia Danii (Venstre, Danmarks Liberale Parti)

Søllerødvej 30
2840 Holte
Telefon: 45 80 22 33
Adres internetowy: www.venstre.dk
E-mail: venstre@venstre.dk

Słownik

Bank hipoteczny (Realkreditinstitut)

Kredyt hipoteczny jest pożyczką zabezpieczoną na nieruchomości. Podczas zaciągania kredytu hipotecznego, pożyczkobiorca stawia nieruchomość jako zastaw gwarantujący jego płynność finansową. W udzielaniu tego rodzaju pożyczek specjalizują się banki hipoteczne.

Biuro ds. Edukacji Młodzieży (Ungdommens Uddannelsesvejledning)

Konsultanci Biura ds. Edukacji Młodzieży (UU) funkcjonują w urzędach gminnych. Oferują młodym ludziom do 25 lat porady i wskazówki dotyczące kształcenia.

Biuro zarządu nieruchomości (Ejendommens administration)

Personel zatrudniony przez właściciela nieruchomości zajmuje się umowami dotyczącymi czynszu, pobieraniem opłat czynszowych, zatrudnianiem dozorców, oraz kontaktem z najemcami w sprawach administracyjnych.

Dankort

Dankort – specjalna duńska karta płatnicza wydawana przez duńskie banki. Karta Dankort akceptowana jest w większości sklepów. Właściciel karty otrzymuje specjalny PIN kod, który podaje podczas pobierania pieniędzy w bankomatach.

W niektórych sklepach zamiast wprowadzenia kodu pin należy złożyć podpis na rachunku.

Demokracja reprezentatywna (Repræsentativt demokrati)

Demokracja reprezentatywna jest formą rządów, w której obywatele wybierają organy ich reprezentujące. W Danii organami tymi są: Parlament, rady poszczególnych okręgów i rady gminne.

Duński Kościół Narodowy (Folkekirken)

Na mocy duńskiej konstytucji kościół ewangelicko-luterański jest narodowym kościołem Danii. Jak sama nazwa wskazuje („Folkekirke”, w dosłownym tłumaczeniu – „Kościół Ludu”), należy do niego większość obywateli Danii i jest on bardziej związany z państwem niż pozostałe wyznania. Zgodnie z konstytucją państwo ma obowiązek utrzymywania Kościoła Narodowego. Parlament Danii ustawowo określa wytyczne co do sposobu jego prowadzenia, jednak państwo zwykle nie ingeruje w życie kościelne. Nabożeństwa są ogólnie dostępne, a członkowie Kościoła mają prawo do kościelnego chrztu, bierzmowania, ślubu i pogrzebu. Od stuleci Kościół odpowiedzialny jest za rejestrowanie wszystkich urodzeń w Danii. Nie dotyczy to jednak Południowej Jutlandii, w

której funkcję tę pełni cywilna instytucja. Duchowni Kościoła Narodowego pełnią również rolę urzędników kościelnych, którzy wydają pozwolenia na pogrzeb lub kremację zmarłego.

Duński Sąd Morski i Handlowy (Sø- og Handelsretten)

Duński Sąd Morski i Handlowy rozpatruje sprawy związane z handlem i wypadkami na morzu. W skład sądu wchodzi prezes sądu, jeden lub kilku wiceprezesów, sędzia oraz zespół biegłych.

EOG (EØS)

EOG czyli Europejski Obszar Gospodarczy, wyznacza ramy współpracy krajów Unii Europejskiej oraz Norwegii, Islandii i Liechtensteinu. Umowa o współpracy weszła w życie w 1994 roku i opiera się na swobodzie przepływu ludności, kapitału, towarów i usług oraz zasadzie równości konkurencji.

Ewangelicko-luterański (Evangelisk-luthersk)

Duński Kościół Narodowy jest kościołem ewangelicko-luterańskim, to znaczy jest jednym z kościołów chrześcijańskich, które oddzieliły się od Kościoła rzymsko-katolickiego w okresie reformacji w XVI wieku.

Kasa Ubezpieczeń na Wypadek Bezrobocia (Arbejdsløshedskasse)

Kasa Ubezpieczeń na Wypadek Bezrobocia (A-kasse) jest prywatnym zrzeszeniem pracowników lub osób prowadzących własną działalność gospodarczą. Kasa udziela swoim członkom pomocy finansowej w przypadku utraty pracy. A-kasy są ściśle powiązane ze związkami zawodowymi, jednak członkostwo w związku zawodowym nie jest warunkiem koniecznym przystąpienia do A-kasy.

Komisja ds. kontroli czynszów (Huslejenævn)

Każda gmina posiada komisję ds. kontroli czynszów. Kilka gmin może mieć jednak wspólną komisję. Komisja ds. kontroli czynszów zajmuje się skargami dotyczącymi czynszu, stanu mieszkań oraz innymi sprawami związanymi z najmem mieszkań.

Królestwo Danii (Rigsfællesskab)

Jest to wspólnota gospodarcza, prawna i językowa, która na mocy duńskiej konstytucji łączy Danię, Wyspy Owcze i Grenlandię we wspólną całość. Wyspy Owcze i Grenlandia mają w Królestwie Danii znaczną autonomię.

Kursy wieczorowe (Aftenskole)

Kursy w czasie wolnym. Obejmują wiele przedmiotów takich jak: języki, historia, informatyka, filozofia i przedmioty artystyczne. Kursy te nie dają żadnych oficjalnych kwalifikacji i nie kończą się egzaminem. Zajęcia organizowane są przez związek krzewienia oświaty (oplysningsforbund)*.

Leki dostępne bez recepty (Håndkøb)

Szereg leków można kupić bez recepty. Apteki prowadzą sprzedaż zarówno leków na receptę jak i bez recepty.

Lista bezpartyjna (Borgerliste)

Lista kandydatów bezpartyjnych kandydujących w wyborach lokalnych. Listy bezpartyjne tworzone są w celu zabiegania o specyficzne lokalne interesy.

Naczelny Sąd Pracy (Arbejdsretten)

Duński Naczelny Sąd Pracy jest sądem specjalnym, który rozstrzyga w sprawach o naruszenie ustaleń i niewłaściwą interpretację umów i porozumień zawartych pomiędzy pracodawcą a pracownikiem. Sędziów mianuje Minister ds. Zatrudnienia.

NATO

NATO, Organizacja Traktatu Północnoatlantyckiego, jest zachodnim sojuszem bloków militarnych powołanym do życia w 1949 roku. Organizacja bazowała pierwotnie na Pakcie Atlantyckim, który podpisało 12 państw. Obecnie NATO zrzesza 26 państw członkowskich i prowadzi współpracę z Rosją.

OECD

OECD, Organizacja Współpracy Gospodarczej i Rozwoju (z ang. Organization for Economic Cooperation and Development), jest międzynarodową organizacją działającą na rzecz rozwoju gospodarczego, skupiającą 30 państw. Organizacja powstała w 1961 roku. Celem OECD jest wspieranie państw członkowskich w osiągnięciu wysokiego standardu życia i rozwoju gospodarczego.

Oddział poporodowy (Barselsgang)

Szpitalny oddział poporodowy, który przyjmuje kobiety z noworodkami bezpośrednio po porodzie.

ONZ (FN)

ONZ, Organizacja Narodów Zjednoczonych (z ang. United Nations Organization), została powołana do życia w 1945 roku. Jej celem jest zapewnienie pokoju i bezpieczeństwa międzynarodowego, rozwój współpracy między narodami w sferze gospodarczej, socjalnej, kulturalnej i humanitarnej a także wspieranie respektowania praw człowieka. ONZ posiada 192 członków i sześć organów: Zgromadzenie Ogólne, Radę Bezpieczeństwa, Radę Gospodarczą i Socjalną, Rada Opiekuńczą i Międzynarodowy Trybunał Sprawiedliwości i Sekretariat. Siedzibą ONZ jest Nowy Jork.

Oплата licencyjna (Medielicens)

Oплата, jaką właściciele odbiorników radiowych, telewizyjnych lub komputerowych płacą za prawo do odbierania programów. Opłata ta używana jest do finansowania programów radiowych i telewizyjnych emitowanych przez stacje publiczne, tj. Danmarks Radio (radio i telewizja) i TV2.

Oświata społeczna (Folkeoplysning)

Oświata społeczna daje osobom dorosłym i młodzieży okazję do szkolenia pozazawodowego oraz pogłębiania wiedzy w zakresie przedmiotów ogólnych. Oświatę społeczną proponują głównie:

związek krzewienia oświaty, uniwersytety ludowe, biblioteki oraz organizacje kulturalne, kościelne i polityczne.

Parlament Duński (Folketinget)

Folketinget jest narodowym parlamentem Danii. W jego skład wchodzi 179 członków, w tym po dwóch przedstawicieli Grenlandii i 2 przedstawicieli Wysp Owczych.

Duńscy parlamentarzyści wybierani są na kadencję trwającą maksymalnie cztery lata. Premier ma prawo roz�isać wybory przed upływem czteroletniej kadencji. Wybory parlamentarne odbywają się w systemie proporcjonalnym, w którym partie polityczne otrzymują mandaty w parlamencie proporcjonalnie do liczby głosów uzyskanych w wyborach.

Państwowa Inspekcja Pracy (Arbejdstilsynet)

Państwowa Inspekcja Pracy jest instytucją państwową, której celem jest zapewnienie zdrowych i bezpiecznych warunków pracy, a także ich ciągle udoskonalanie. Cel ten realizowany jest przez nadzór przedsiębiorstw, opracowywanie nowych przepisów oraz publikowanie materiałów na temat środowiska pracy. Państwowa Inspekcja Pracy posiada oddziały na terenie całego kraju. Patr: www.at.dk.

Parlament Europejski (Europa Parlamentet)

W skład Parlamentu Europejskiego wchodzi 785 członków wybieranych przez obywateli 27 państw członkowskich UE. Europarlamentarzyści wybierani są na pięcioletnią kadencję. Liczba parlamentarzystów danego państwa członkowskiego zależy od jego wielkości. Dania ma 14 przedstawicieli.

Parlamentarny system rządów (Folkestyre)

Parlamentarny system jest synonimem demokracji parlamentarnej.

Prawo dostępu do dokumentów (Aktindsigt)

Namocy duńskiej ustawy o powszechnym dostępie do akt (Offentlighedsloven), każdy obywatel ma prawo dostępu do dokumentów przechowywanych przez władze państwowe lub gminne.

W niektórych przypadkach władze mogą odmówić dostępu do dokumentów, np. w celu ochrony prywatnego życia obywateli, ze względu na bezpieczeństwo państwa lub państwowe interesy gospodarcze.

W czasie postępowania sądowego strony mają prawo wglądu w akta sprawy.

Program aktywizacji zawodowej (Aktivering)

Obywatele otrzymujący zasiłek introdukcyjny, zasiłek pieniężny lub zasiłek dla bezrobotnych mają zarówno prawo jak i obowiązek przyjęcia oferty pomocy w celu rozpoczęcia nauki lub znalezienia pracy, jest to tzw. programu aktywizacji zawodowej, który może obejmować kursy lub szkolenia zawodowe w zakładach pracy. Aktywizacja zawodowa stanowi warunek otrzymania pomocy finansowej od państwa.

Program SSP

Program SSP bazuje na współpracy szkoły, gminnych władz socjalnych oraz policji. Celem programu jest zapobieganie przestępczości wśród młodzieży.

Prokurator krajowy (Statsadvokat)

Prokurator krajowy jest produkotorem publicznym w sprawach karnych rozpatrywanych w sądach okręgowych (landsretterne).

Przedstawiciel ds. BHP (Sikkerhedsrepræsentant)

Przedstawiciel ds. BHP jest osobą wybraną przez współpracowników w celu reprezentowania ich interesów w sprawach dotyczących bezpieczeństwa i higieny

pracy. Przedstawiciele ds. BHP wybierani są na dwa lata w taki sam sposób jak przedstawiciele pracowników i muszą uczestniczyć w specjalnym programie szkoleniowym.

Przedstawiciel pracowników (Tillidsrepræsentant)

Przedstawiciele pracowników wybierani są na okres dwóch lat przez pracowników zakładu pracy. Ich zadaniem jest zabieganie o dobro interesów grupy pracowników w kontaktach z pracodawcą. Przedstawiciel pracowników reprezentuje również określony związek zawodowy w miejscu pracy.

Public service (Stacje publiczne)

Niezależne, niekomercyjne kanały radiowe i telewizyjne, których zadaniem jest przekaz programów do masowego odbiorcy. Duńskie Radio (Danmarks Radio) oraz TV2 są stacjami przekazu publicznego. Mają one obowiązek nadawania wszechstronnych, kulturalnych i informacyjnych programów.

Rada Europy (Europarådet)

Rada Europy jest europejską organizacją współpracy, która powstała w 1949 roku. Rada zrzesza 47 państw-członków, które współpracują wokół zagadnień ochrony praw człowieka i umacniania

demokracji. Jest także odpowiedzialna za przestrzeganie Europejskiej Konwencji Praw Człowieka z 1950 roku.

Rada ds. Skarg Konsumentckich (Forbrugerklagenævnet)

Rada ds. Skarg Konsumentckich jest instytucją państwową, która rozpatruje skargi złożone przez konsumentów odnośnie towarów i usług. Duński Narodowy Urząd Ochrony Konsumentów (Forbrugerstyrelsen) jest sekretariatem Rady ds. Skarg Konsumentckich

Rada gminy (Kommunalbestyrelse)

Z dniem 1. stycznia 2007 Dania została podzielona jest na 98 gmin. Urząd gminy jest organem władzy państwowej, który rozwiązuje problemy lokalnej społeczności. Władze gminy mają wolne prawo podejmowania niezależnych decyzji dotyczących wielu obszarów życia.

W gminach władzę sprawują rady gminne wybierane przez mieszkańców gminy co cztery lata

Rada okręgów (Regionsråd)

Z dniem 1. stycznia 2007 Dania została podzielona na pięć okręgów, które zajmują się sprawami związanymi z danym okręgiem, jak prowadzenie szpitali, transport publiczny i okręgowe projekty rozwoju. Okręgami zarządza rada okręgów, w której skład wchodzi 41 członków wybieranych co cztery lata spośród mieszkańców okręgów.

Referendum (Folkeafstemning)

Podczas referendum społeczeństwo opowiada się w sprawie określonej polityki, którą przyjął lub zamierza przyjąć parlament. Referendum może być dla rządu wiążące lub opiniodawcze. Na mocy duńskiej konstytucji decyzje dotyczące poprawek konstytucyjnych lub przekazywania zwierzchnictwa władzom międzynarodowym muszą być podejmowane na drodze referendum. Ostatnie referendum w Danii dotyczyło stosunków Danii z UE.

Sąd rejonowy (Byret)

Sąd rejonowy jest sądem pierwszej instancji w duńskim systemie sądownictwa. Zajmuje się sprawami cywilnymi oraz większością spraw karnych.

Sąd rejonowy do spraw gospodarczych, rodzinnych i spadkowych (Skifteretten)

Sąd rejonowy ds. gospodarczych, rodzinnych i spadkowych jest oddziałem sądu rejonowego (byret). Zajmuje się podziałem majątku osób zmarłych, administracją masy upadłościowej oraz podziałem wspólnego majątku w sprawach rozwodowych.

Spółdzielnia mieszkaniowa użyteczności publicznej (Alment Boligselskab)

Spółdzielnie użyteczności publicznej zajmują się budową i wynajmem mieszkań publicznych. Gminy posiadają pewną liczbę tego rodzaju mieszkań i mogą je przydzielać osobom najbardziej potrzebującym.

Osoby, które ukończyły 15 lat mogą wpisać się na listę oczekujących na mieszkanie spółdzielcze. Opłata roczna jest niewielka, często na mieszkanie czeka się wiele lat.

Stacje odzysku odpadów (Genbrugsplads)

Zadaniem władz gminy jest zabezpieczenie ponownego użycia pewnej części odpadów. Z tego względu na terenie gmin powstały stacje odzysku odpadów, w których odpady segregowane są do oddzielnych pojemników na papier, szkło, metal i bioodpady. Odpady szkodliwe dla środowiska naturalnego umieszczane są w osobnych pojemnikach.

Stowarzyszenia krzewienia oświaty (Oplysningsforbund)

Organizacje, które koordynują i kierują pracami oświatowymi – szczególnie w związku z kształceniem w czasie wolnym od pracy.

System Informatyczny Schengen (Schengeninformationsystemet)

Głównym elementem współpracy w ramach układu Schengen jest elektroniczna baza danych, która daje policji i konsulatom w państwach członkowskich dostęp do informacji o osobach poszukiwanych lub zaginionych, a także o zgubionych lub skradzionych przedmiotach i pojazdach.

UE (EU)

Do 1993 roku Unia Europejska nosiła nazwę Wspólnoty Europejskiej (WE). Współpraca rozwijała się stopniowo od roku 1957 w którym pierwszych sześć państw członkowskich przyjęło Traktat Rzymski. Dania przystąpiła do WE po referendum w 1972 roku. Aktualnie w skład UE wchodzi 27 europejskich państw członkowskich. Są to: Austria, Belgia, Bułgaria, Cypr, Czechy, Dania, Estonia, Finlandia, Francja, Grecja, Hiszpania, Holandia, Irlandia, Włochy, Litwa, Luksemburg, Łotwa, Malta, Niemcy, Polska, Portugalia, Rumunia, Słowacja, Słowenia, Szwecja, Węgry i Wielka Brytania.

Układ Schengen (Schengensamarbejdet)

Układ Schengen ma na celu ściśle współpracę między państwami członkowskimi UE: Belgią, Danią, Finlandią, Francją, Grecją, Holandią, Włochami, Luksemburgiem, Portugalią, Hiszpanią, Szwecją, Niemcami i Austrią oraz nie będącą członkiem UE Norwegią. Na mocy tego układu obywatele państw członkowskich mogą dowolnie przemieszczać się między krajami objętymi umową, bez kontroli granicznej. Dania przystąpiła do Układu Schengen w 1997 roku.

Uniwersytet (Højskole)

Patrz: Uuniwersytet ludowy (Folkehøjskole)

Uniwersytet ludowy (Folkehøjskole)

Uniwersytet ludowy - zwany potocznie uniwersytetem (højskole) - jest specjalnym rodzajem szkoły z internatem dla młodzieży i dla dorosłych. Model tej szkoły powstał w Danii w połowie XIX wieku. Uniwersytety ludowe kładą nacisk na ogólny wgląd w życie kulturalne i społeczne, a także zależności między tradycjami kulturalnymi a zasadami funkcjonowania społeczeństwa. Uniwersytety ludowe proponują kursy wielu przedmiotów jak muzyka, sztuka, sport, filozofia i nauki społeczne. Kursy nie dają oficjalnych kwalifikacji i nie kończą się egzaminem.

Urząd Administracji państwowej (Statsforvaltning)

Urząd Administracji państwowej składa się z pięciu okręgowych Urzędów, które zajmują się sprawami związanymi z separacją, rozwodem, władzą rodzicielską i prawem do osobistego kontaktu z dziećmi, jak również rozpatrują odwołania od decyzji o adopcji oraz odwołania od

decyzji władz gminnych dotyczących spraw socjalnych i związanych z pracą. Urzędy Administracji państwowej zajmują się także kontrolą przestrzegania przepisów w gminach, na obszarach nie objętych specjalnym prawem składania skarg.

Urząd ds. Cudzoziemców (Udlændingservice)

Podlega Ministerstwu ds. Uchodźców, Imigracji i Integracji, lecz podejmuje decyzje niezależnie od ministerstwa. Urząd ds. Cudzoziemców zajmuje się wieloma sprawami związanymi z wjazdem cudzoziemców i pobytem w Danii - np. azyl, łączenie rodzin oraz wnioski o wizę i pozwolenie na pracę. Urząd Imigracyjny wydaje decyzje w sprawach wniosków o wjazd i pobyt oraz informuje wnioskodawców o warunkach wjazdu i pobytu.

Urząd ds. Następstw Wypadków przy Pracy (Arbejdsskadestyrelsen)

Urząd ds. Następstw Wypadków przy Pracy jest instytucją neutralną, jej zadaniem jest ustalenie, czy dany wypadek/choroba może być zakwalifikowany jako wypadek przy pracy lub choroba zawodowa. Urząd decyduje o wypłacie odszkodowania. Odszkodowanie wypłacane jest przez ubezpieczenie pracodawcy.

Patrz: www.arbejdsskadestyrelsen.dk.

WHO

WHO, Światowa Organizacja Zdrowia (z ang. World Health Organization), jest organizacją działającą w ramach ONZ, powołana została do życia w 1948 roku. Jej celem jest kontrola szerzenia się chorób zakaźnych oraz realizacja programów zdrowotnych.

Władza rodzicielska (Forældremyndighed)

Władza rodzicielska to obowiązek rodziców do opiekowania się swoimi dziećmi oraz podejmowania decyzji w interesie dzieci. Rodzice, którzy są małżeństwem, posiadają automatycznie wspólną władzę rodzicielską. Jeżeli rodzice nie są małżeństwem, władza rodzicielska należy do matki, o ile rodzice nie postanowią inaczej. Jeżeli para małżeńska decyduje się na separację lub rozwód, zwykle oboje nadal posiadają wspólną władzę rodzicielską.

Zasiłek dla bezrobotnych (Arbejdsløshedsdagpenge)

Zasiłek dla bezrobotnych jest świadczeniem, do którego uprawnione są osoby, które straciły pracę i które płaciły składki na kasę ubezpieczeń na wypadek bezrobocia (A-kasse).

Zatrzymanie w areszcie śledczym (Varetægtsfængsling)

Czasowe zatrzymanie osoby podejrzanej o popełnienie przestępstwa kryminalnego.

Związek lokatorów (Beboerforening)

Związek lokatorów mieszkań wynajmowanych w tej samej spółdzielni mieszkaniowej. Jego celem jest ochrona interesów lokatorów w kontaktach z właścicielem nieruchomości.

Związek właścicieli nieruchomości gruntowych (Grundejerforening)

Związek właścicieli gruntów w dzielnicy domów własnościowych. Zajmuje się sprawami dotyczącymi we wspólnym interesie jego członków – jak np. utrzymanie chodników i dróg.

Żółte strony (De Gule Sider)

Na żółtych stronach książki telefonicznej znajduje się wykaz firm oferujących produkty i usługi. Adres internetowy: www.degulesider.dk.

Indeks

A

Administracja państwowa	14
Akt chrztu	59
Akt urodzenia	59
Akt zgonu	71
Alimenty na dzieci	57
Alkohol	105,141
Antena	51
Antena zbiorcza	51
Apteka	140,15
Autonomia	9,163
Azyl	28

B

Badanie kontrolne dziecka	60,135
Bank	48,111,150
Bank hipoteczny	48,162
Bezpłatna pomoc prawna	20
Bezpłatne miejsce	62
Bezrobocie	102
Biblioteka	121,150,153
Biuro doradztwa prawnego	20
Biuro mieszkaniowe	43
Biuro opieki dziennej	61
Biuro parafialne	59,71
Biuro pośrednictwa pracy	99
Biuro zarządu nieruchomości	49,159
Biuro zatrudnienia	99,102,155
Boże Narodzenie	146

C

Centra kryzysowe	58
Choroba	132
Choroba cywilizacyjna	141
Choroba psychiczna	138
Chrzest	59

Ciągłość klasy	76
Ciąża	58
Cirius	96
Cmentarz	71
Czas pracy	103
Czas wolny	123
Czynsz	43

D

Dankort	111,159
Debata publiczna	122
Debet	111
Demokracja	13,163
Demokracja mieszkańców	49
Demokracja oparta na praworządności	18
Deportacja	31
Dofinansowanie, mieszkanie	45
Dofinansowanie, opieka nad dziećmi	62
Dom mieszkańców	50
Dom pogodnej starości	70
Doradztwo, finanse	112
Doradztwo, przedsiębiorstwa	107
Dostęp do dokumentów	18,158
Dozorca	49
Duńska Rada ds. Uchodźców	29,155
Duńska Rada ds. Uchodźców	149,156
Duńska służba zdrowia	131
Duńska ustawa o szkołach powszechnych	75
Duński Kościół Narodowy	127,16
Duński Urząd Imigracyjny	28,155,164
Duńskie Radio (Danmarks Radio)	122,162
Dwujęzyczne dzieci	81

Dyskryminacja	106
Dzieci	29,58,64
Dzień Konstytucji	145

E

Egzamin na obywatela	39
Egzamin, szkoła powszechna	81
Egzamin, szkoła zagraniczna	96
Ekonomia	111
Elektryczność	48
Emerytura	69
EOG	25,16
Etykietowanie towarów	116
Europejska Konwencja Praw Człowieka	21

F

Fundusz emerytalny	69
--------------------	----

G

Gmina	17
Grupa matek	60
Grzywna	19

H

Hf (wyższy kurs przygotowywawczy)	85,93
Hhx (wyższy egzamin handlowy)	85
Homoseksualizm	56
Htx (wyższy egzamin techniczny)	85

I

Informacja o składzie żywności	116
Instytucja opieki dziennej	61

K		
Kara śmierci	19	
Karta płatnicza	159	
Karta przebiegu ciąży	58	
Karta ubezpieczenia zdrowotnego	33,131	
Karta wyborcza	17	
Kary	19	
Kasa ubezpieczeń na wypadek bezrobocia (a-kasa)	99,102,158	
Kaucja	45	
Klasa przedszkolna	76	
Klub młodzieżowy	83	
Klub sportowy	125	
Komisja ds. kontroli czynszów ...	50,162	
Komisja ds. skarg i zażaleń mieszkańców	50	
Komitet rodzicielski	64	
Koncesja na alkohol	108	
Koncesja na alkohol	108	
Konstytucja Danii	13	
Konto bankowe	111	
Kontrakt indywidualny	37	
Konwencje międzynarodowe	21	
Kościół ewangelicko- luterński	127,16	
Kradzież	20,53	
Kraje nordyckie	9	
Kredyt	111	
Kredyt hipoteczny	48,162	
Królestwo Danii	9,163	
Kryteria przyjęć, kształcenie	91	
Kształcenie	73	
Kształcenie	73,75	
Kształcenie dorosłych	93	
Kształcenie młodzieży	84	
Kształcenie, zagranica	96	
Kultura młodzieżowa	64	
Kursy języka duńskiego	34	
Kursy wieczorowe	123,158	
Kursy wiedzy o społeczeństwie	34	
L		
Łączenie rodzin	29	
Lekarz rodzinny	131	
Lekarz specjalista	131	
Lekcje języka ojczystego	81	
Lekcje specjalne	93	
Leki	140	
Lista bezpartyjna	17,159	
Lista osób oczekujących, opieka nad dziećmi	61	
Ludność	9	
M		
Małżeństwo	56	
Media	122	
Międzynarodowe programy współpracy gospodarczej i rozwoju	22	
Miejsca dla osób starszych	70	
Miejsce pochówku	71,128	
Miejsce pochówku, mużulmanie ...	71	
Mieszkania dla osób starszych	70	
Mieszkanie	43	
Mieszkanie udziałowe	46	
Mieszkanie własnościowe	47	
Mieszkanie wynajmowane	43	
Mieszkanie z opieką	70	
Ministerstwa	14	
Monarchia	14	
Muzea	151	
N		
Nabór na studia	91	
Nadanie imienia	59	
Narodowy Urząd Ochrony Konsumentów	161	
Nastoletnie dzieci	64	
NATO (Organizacja Traktatu Północnoatlantyckiego)	22,162	
Nauczanie języka duńskiego	37,81	
Nauka o chrześcijaństwie	79	
Niepełnosprawność	68	
Numer alarmowy	134	
Numer CVR	108	
Numer w rejestrze ludności	33	
O		
Obiad świąteczny	146	
Obowiązek kształcenia	73	
Obóz szkolny	80	
Obrzezanie	66	
Obywalestwo	38	
Obywatelstwo	39	
Oceny	78,91	
Oddział położniczy	59	
Oddział poporodowy	59,159	
Odliczenia od podatku	117	
Odpady	51	
Odszkodowanie	53,106	

OECD (Organizacja Współpracy Gospodarczej i Rozwoju)	22,162	Polityka rządu związana z problematyką ludzi starszych.	69	Programy kształcenia socjalnego i zdrowotnego	86
Ogrzewanie	48	Położna.	58	Programy kształcenia zawodowego	85
Okres wypowiedzenia.	102	Pomoc językowa.	33	Prokurator krajowy.	21,163
ONZ (Organizacja Narodów Zjednoczonych)	22,16	Pomoc prawna	20	Prywatne ubezpieczenie zdrowotne	140
Opieka dzienna.	61	Pomoc psychologa	133	Prywatny dentysta.	139
Opieka stomatologiczna	139	Pomoc w lekcjach	83	Przedstawiciel ds. BHP.	106,163
Opłata licencyjna	122,162	Pomoc w sytuacji kryzysowej	58	Przedstawiciel pracowników.	105,164
Oświata społeczna	73,123,161	Poradnia.	58	Przedszkole	61
P		Poród	59	Przedszkole poza miastem.	61
Państwowa Inspekcja Pracy	106,159	Pośrednik w handlu nieruchomościami.	47	Przemoc.	58
Parlament	13,161	Powiat.	17	Przemoc w rodzinie.	30,58
Parlament Europejski.	17,159	Pozbawienie wolności.	19	Przerywanie ciąży	57
Parlamentarny system rządów	161	Pozwolenie na pobyt.	26,3	Przestępczość.	19
Partia	17,157	Pozwolenie na pracę.	26	Przestępczość wśród młodzieży	20
Paszport	40	Pożyczka, bank.	48,111	Przestępstwo.	19
Pedagog szkolny.	89	Pożyczka, kupno domu	48,162	Przyjęcia.	105,129
Pielęgniarka	60	Praca	99	Przyjęcie urodzinowe dziecka	129
Plan rozwoju ucznia.	78	Praktyka	86	Przymusowe małżeństwo.	29,56
Początek szkoły	75	Prawa człowieka	21,156		
Poczta	151	Prawa konsumenta.	115	R	
Podanie o pracę	101	Prawa konsytucyjne	13	Rada ds. Skarg Konsumenckich.	116,161
Podatek	48,117	Prawo do głosowania	17	Rada emerytów	69
Podatek	117	Prawo głosowania.	17	Rada gminy	13,17,162
Podatek kościelny.	117,128	Premier Danii	14,161	Rada lokatorów	49
Podatek od nieruchomości	117	Program aktywizacji zawodowej	103,158	Rada studencka	84
Podatek VAT	108,117	Program introdukcyjny.	37	Rada uczniowska.	80
Podnajem	47	Program SSP (szkoły, urzędy ds. socjalnych i policja)	20,163	Raday Europy	21,16
Pogotowie lekarskie.	134	Programy edukacji zawodowej (amu).	95	Rady do spraw integracji	15
Pogotowie stomatologiczne	140			Rady powiatowe	13,163
Pogrzeb	71,128			Recepta	140
Policja	20			Referendum	17,16
				Regulamin porządku domowego	49

Reklamacja	115	Specjalny Sąd Odwoławczy	15	Szkoły zawodowe	86
Renta inwalidzka	69	Spółdzielnia mieszkaniowa ...	43,49,158	Szpital psychiatryczny	138
Rewident	112	Spółdzielnia udziałowców	46,52	Szpital, przepisy	137
Rodzina	55,67	Spółceństwo demokratyczne		Szpitalne godziny odwiedzin	137
Rodzina królewska	14	oparte na praworządności	18		
Rowerzyści	10	Spółceństwo dobrobytu	55	T	
Rozmowa kwalifikacyjna	100	Sport	126	Telefon	152
Rozwód	57	Sport	126	Telefon zaufania	66
Rynek pracy	103	Spotkania towarzyskie	129	Test państwowy	78
Rząd	14,18	Środowisko pracy	105,159	Tradycje	146
Rządowe Starostwo		Stacje publiczne	122,162	Transport publiczny	17,151
Powiatowe	155,164	Stawka podatkowa	118	TV 2	122,162
Rzecznik Praw Obywatelskich	18	Stolica	9	Typy rodzin	55
		Stowarzyszenia	125		
S		SU (państwowe stypendia naukowe) ..	84	U	
Sąd Najwyższy	15	Suplementy diety	143	Ubezpieczenie	53,114
Sąd okręgowy	14	Święta	145	Ubezpieczenie majątkowe	53,114
Sąd rejonowy	13,14,159	Święta państwowe	145	Ubezpieczenie na wypadek	
Sąd rejonowy do		Święta religijne	145	bezrobocia	102
spraw gospodarczych,		Świetlica szkolna	83	Ubezpieczenie na wypadek	
rodzinnych i spadkowych	71,163	Szczepienia, dzieci	135	pożaru	114
Sądy	14,19	Szczepienia, wyjazdy zagraniczne ..	136	Ubezpieczenie OC	114
Samosąd	21	Szkoła	75	Ubezpieczenie rodzinne	53,114
Seks	65,66	Szkoła ludowa	123,16	Uchodźca	22,28
Sektory	99	Szkoła podstawowa	75	Udziałowiec	46,52
Separacja	57	Szkoła powszechna	75	UE (Unia Europejska)	21,159
SFO (programy opieki		Szkoła przemysłowa	87	Układ z Schengen	25,163
pozalekcyjnej)	83	Szkoła rodzenia	59	Układ zbiorowy	103
Skargi	116	Szkoła średnia	84	Umawianie wizyty, dentysta	140
Składowisko odpadów		Szkolenie zawodowe	158	Umawianie wizyty, lekarz	132
przeznaczonych do		Szkolna opieka stomatologiczna ..	139	Umieszczenie w szpitalu	
ponownego wykorzystania	51,161	Szkoły kontynuujące naukę		psychiatrycznym	138
Sklep	150	na poziomie gimnazjalnym		Umieszczenie w szpitalu	
Ślub	56,128	(efterskole)	82	psychiatrycznym	138
Śmierć	71	Szkoły młodzieżowe	83	Umowa najmu	43

Umowa o pracę	102	Wybory	17	Zeżnanie podatkowe	117
Urlop macierzyński	59	Wybory parlamentarne	17	Zezwolenie na wywóz zwłok	71
Urlop wychowawczy	59	Wypadek przy pracy	106	Zgłoszenie zgonu	71
Urząd ds. Następstw Wypadków przy Pracy	106,158	Wyrok bez zawieszenia	19	Zgoda na handel żywnością	108
Urzędy publiczne	151	Wyrok w zawieszeniu	19	Zielona karta	26,27
Ustawa o cudzoziemcach	37	Z		Zielone Świątki	145
Ustawa o najmie	43	Zabezpieczenie najmu	46	Zintegrowana instytucja opieki	61
V		Zachowanie tajemnicy zawodowej	18,33,133	Żłobek	61
Vuc (ośrodek szkolenia zawodowego dla dorosłych)	90	Zajęcia pozalekcyjne	121	Zmiana adresu	53
W		Zaliczka na podatek	118	Zmiany w lokalu udziałowym	52
Walne zgromadzenie spółdzielni	46,125	Zaliczka na podatek (%)	118	Zniżka dla rodzeństwa	62
Wcześniejsza emerytura	69	Założenie własnej działalności	107	Żółte strony	159
WHO (Światowa Organizacja Zdrowia)	21,164	Zamiana mieszkania	47	Związek anten zbiorczych	51
Wiek emerytalny	69	Zapobieganie przestępczości	57	Związek lokatorów	49,159
Wielkanoc	145	Zasiłek	102,158	Związek właścicieli nieruchomości gruntowych	49,161
Wiza	25	Zasiłek dla bezrobotnych	102,158	Związek zarejestrowany	56
Wkład własny, mieszkanie	45	Zasiłek dla macierzyński	59	Związek zawodowy	104
Władza rodzicielska	56,161	Zasiłek mieszkaniowy	45	Związki	55
Władza sądownicza	14	Zasiłek pieniężny	102	Związki nieformalne	56
Władza ustawodawcza	14	Zasiłek pogrzebowy	71	Życiorys (CV)	101
Władza wykonawcza	14	Zasiłek reintegracyjny	149		
Wniosek o azyl	28	Zasiłek rodzinny	59		
Woda	48	Zasiłek rehabilitacyjny	19		
Wolność wypowiedzi	13	Zaświadczenie o nadaniu imienia	59		
Wolność zrzeszania się	104	Zaświadczenie o niekaralności	19		
Wolny wybór szpitala	137	Zaświadczenie o pobycie dla obywateli UE	25		
Wspólna własność	56	Zatrzymanie w areszcie śledczym	164		
Wspólne miejsce spotkań	50	Zatwierdzone imiona	59		
Współpracownicy	105	Zawiadomienie o trybie składania skarg, mieszkanie	46		
		Zdrada małżeńska	57		
		Zdrowie	131,142		
		Zebranie rodziców	64		

Metryka drukarska

Tytuł:

Obywatel Danii – Informator dla nowych obywateli

Wydawca:

Ministerstwo ds. Uchodźców, Imigracji i Integracji

Ministeriet for Flygtninge, Indvandrere og Integration
Holbergsgade 6
1057 København K
Telefon: 33 92 33 80
E-mail: inm@inm.dk

Redakcja:

Ministerstwo ds. Uchodźców, Imigracji i Integracji we
współpracy z Commitment Kommunikation ApS.
Termin oddania: 30 maja 2007

ISBN, wersja drukowana:

978-87-91850-04-2

ISBN, wersja elektroniczna:

978-87-91850-44-8

2. wydanie, pierwszy przedruk:

Wersja polska, sierpień 2007

Nakład:

7 tys. egzemplarzy

Tekst:

Annie Hagel we współpracy z Ministerstwem ds. Uchodźców, Imigracji i Integracji.

Kierownictwo projektu:

Commitment Kommunikation ApS
Nitivej 10,
2000 Frederiksberg
Telefon: 70 22 07 10
E-mail: post@commitment-aps.dk
Adres internetowy: www.commitment-aps.dk

Projekt graficzny i skład:

Mark Gry Christiansen.

Druk:

PrinfoHolbæk-Hedehusene A/S

Przygotowanie zdjęć:

Michael Daugaard.

Zdjęcia:

Per Morten Abrahamsen: 134. Mark Andersen: 139. Lars Bahl: 31, 47, 52, 73, 93 i 129. Ole Christiansen: 8 i 142. Jacob Dall: 24. Michael Daugaard: Przednia i tylna okładka, 10, 15, 16, 27, 28, 32, 35, 36, 41, 44, 47, 49, 50, 51, 53, 55, 58, 63, 66, 68, 75, 77, 80, 82, 88, 92, 94, 100, 104, 107, 109, 110, 112, 113, 115, 119, 122, 124, 126, 137, 140 i 148. Anne-Li Engström: 54. Per Folkver: 132. Linda Henriksen: 85. Sonja Iskov: 61. Ulrik Jantzen: 141. Stuart McIntyre: 120. Kissen Møller-Hansen: 60, 76, 79 i 130. Morten Nilsson: 20 i 96. Heine Pedersen: 127. Kristian Juul Pedersen: 13. Jørgen Schytte: 65, 72, 144 i 147. Niels Aage Skovbo: 83. Stig Stasig: 67. Søren Svendsen: 70. Mikkel Østergaard: 12, 18, 42, 87, 98, 101, i 138. Mapa Danii: Kampsax/Cowi: 11. Karta ubezpieczenia zdrowotnego: Powiaty Danii: 131.

www.nyidanmark.dk

